

STRATEGIA ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU GMINY MOCHOWO DO 2024 ROKU

Mochowo

Wrzesień 2014

Autorzy:

- Uczestnicy serii warsztatów mających na celu zdefiniowanie uwarunkowań i kierunków rozwoju gminy Mochowo
- Uczestnicy wywiadów pogłębionych dot. uwarunkowań rozwoju gminy Mochowo

**Moderator procesu opracowania i redaktor dokumentu strategii:
Ireneusz Kamiński**

Spis treści

Wstęp	.....s. 4
1. Strategiczne planowanie rozwoju	.....s. 4
2. Przedmiot i metoda opracowania	.....s. 6
Część I:	Charakterystyka gminy Mochowo. ....s. 7
1. Położenie	.....s. 7
2. Środowisko przyrodnicze i jego ochrona	.....s. 9
3. Mieszkańcy	.....s. 16
4. Gospodarka	.....s. 33
5. Samorząd lokalny	.....s. 42
Część II:	Analiza uwarunkowań i głównych problemów rozwoju gminy Mochowo .....s. 49
1. Wewnętrzne uwarunkowania rozwoju gminy Mochowo.....s. 50	
2. Zewnętrzne uwarunkowania rozwoju gminy Mochowo.....s. 54	
3. Główne problemy rozwoju gminy	.....s.57
Część III:	Kierunki i cele rozwoju gminy Mochowo.....s.59
1. Zrównoważony charakter rozwoju gminy Mochowo. ....s. 59	
2. Wizja Gminy w perspektywie średniookresowej	.....s. 60
3. Cele rozwoju gminy Mochowo do roku 2024	.....s. 61
Część IV:	Programy operacyjne realizujące cele zrównoważonego rozwoju Gminy Mochowo .....s. 63
Część V:	Spójność strategii rozwoju gminy Mochowo z kierunkami rozwoju Mazowsza, Polski i Unii Europejskiej .....s. 70
Część VI:	Wdrażanie <i>Strategii Zrównoważonego Rozwoju Gminy Mochowo do 2024 roku</i> .....s. 76
	Wskaźniki realizacji Strategii .....s. 76
	Dostosowanie struktur administracji gminnej do wymogów zarządzania strategicznego .....s. 83
	Opracowanie szczegółowych planów realizacji zadań .....s. 84
	Przełożenie Programów Operacyjnych Strategii na Wieloletnią Prognozę Finansową i Wieloletni Plan Inwestycyjny .....s. 85
	Współpraca instytucji gminnych z interesariuszami .....s. 85
	Promocja wewnętrzna i zewnętrzna procesu realizacji <i>Strategii</i> .....s. 86

WSTĘP

1. Strategiczne planowanie rozwoju

Do czego jest gminie potrzebna strategia rozwoju?

Po pierwsze: doświadczenie uczy nas, że każde działanie, jeśli ma przynieść oczekiwany efekt, wymaga planu. Im bardziej złożone jest to działanie, tym bardziej wymaga planowania. Po drugie: potrzeby są zawsze większe od możliwości ich realizacji – jest to powszechnie znany problem 'krótkiej kołdry'.

Strategia to hierarchiczny plan działania określający jego najważniejsze kierunki (cele, zadania) z punktu widzenia ich znaczenia oraz ich efektywności.

Celem nadrzędnym działalności samorządów terytorialnych jest poprawa jakości życia mieszkańców gmin, powiatów i województw poprzez poprawę jakości usług publicznych i stwarzanie warunków dla rozwoju gospodarczego i społecznego.

Problemy występujące na drodze do tego celu to:

- zbyt szczupłe w stosunku do potrzeb środki finansowe i ludzkie (zarówno w wymiarze ilościowym, jak i, co jest często niedoceniane, jakościowym),
- konieczność wyboru pomiędzy dwiema kategoriami potrzeb: pilnymi oraz ważnymi, w sytuacji ograniczonych środków na ich realizację,
- konieczność uwzględnienia dwóch planów czasowych: 1/ jak najtańszego i jak najlepszego zaspokajania *bieżących potrzeb*, 2/ przewidywania *przyszłych potrzeb i możliwości* i dostosowania do nich programów i usług administracji.

Planowanie strategiczne pomaga ograniczyć negatywny wpływ tych problemów na efekty pracy samorządów poprzez:

- oszacowanie potencjału rozwojowego obszaru,
- określenie potrzeb mieszkańców i ich hierarchii,
- oszacowanie zasobów jakimi dysponuje (może dysponować) samorząd,
- nadanie odpowiedniej rangi potrzebom ważnym, które często przegrywają z pilnymi, co ogranicza proces rozwoju obszaru,
- określenie przyszłych możliwości i zagrożeń i odniesienie się do nich.

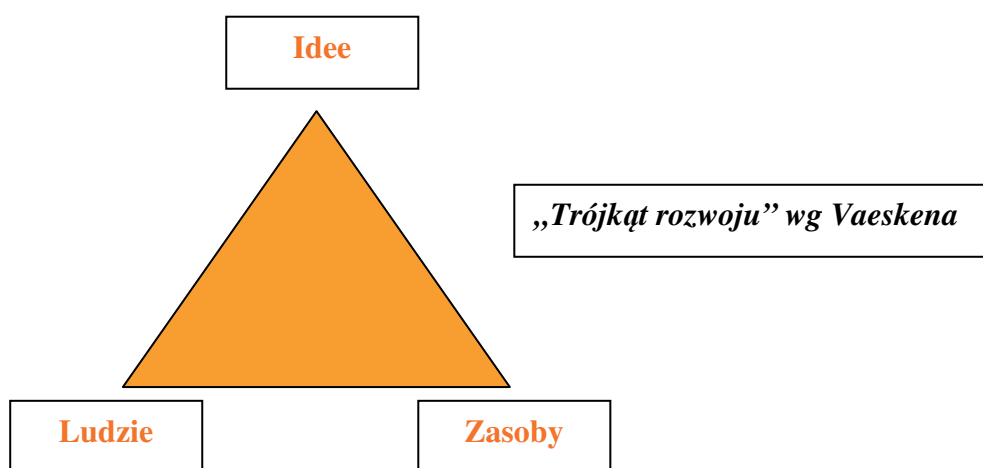

Wg P. Vaesken'a, teoretyka rozwoju lokalnego, rozwój ten powinien:

- bazować na waloryzacji zasobów miejscowych,
- być dokonywany we wspólnym interesie,
- odbywać się w demokratycznym procesie,
- odbywać się w oparciu o działania partnerskie – powinna następować zmiana relacji z siłowych na uzupełniające.

Zgodnie z tzw. „trójkątem rozwoju” Vaesken'a, na rozwój składają się trzy podstawowe czynniki: ludzie, zasoby i idee (pomysły).

Ryc. 1. Czynniki rozwoju wg Vaeskena

Strategia rozwoju obszaru definiuje wszystkie te elementy. Ponadto hierarchizuje idee (pomysły) w postaci strategicznych i operacyjnych celów rozwoju oraz programów operacyjnych służących ich realizacji.

Nowoczesna strategia rozwoju powinna mieć charakter *zintegrowany*, a więc :

1/ uwzględniać:

- różne obszary życia: gospodarczy, społeczny, ekologiczny (*integracja tematyczna*),
- działania sąsiadów (*integracja terytorialna pozioma*)
- działania struktur nadrzędnych (*integracja terytorialna pionowa*)

2/ angażować różne sektory społeczeństwa: administrację, przedsiębiorców, organizacje i grupy społeczne, pojedynczych obywateli (*integracja społeczna*)

Strategia rozwoju wyznacza cele długoterminowe procesu rozwoju, nie definiuje natomiast szczegółów jego realizacji.

2. Przedmiot i metoda opracowania

Strategia Zrównoważonego Rozwoju Gminy Mochowo do 2024 roku jest instrumentem długoterminowej polityki kompleksowego i zrównoważonego rozwoju gminy Mochowo. Określa wizję Gminy jaka ma zostać zrealizowana i najważniejsze kierunki działań rozwojowych, zapisane w postaci: celu nadrzędnego, celów strategicznych, celów operacyjnych i programów operacyjnych.

Strategia ta jest dokumentem otwartym, który może podlegać zmianom w miarę zmieniających się zewnętrznych i wewnętrznych uwarunkowań rozwoju gminy. Ważne jest by zapisane w Strategii kierunki rozwoju nie miały charakteru partykularnego, ale uwzględniały potrzeby całej społeczności gminy. Służy temu przyjęta partycypacyjno-ekspercka metoda opracowania dokumentu. Treść strategii jest wynikiem trzech sesji warsztatowych, zrealizowanych w czerwcu 2014 roku z udziałem mieszkańców gminy Mochowo, uzupełnionych o pogłębione wywiady z lokalnymi liderami i o pracę ekspercką. W efekcie takiego podejścia autorami *Strategii Zrównoważonego Rozwoju Gminy Mochowo do 2024 roku* byli wszyscy zainteresowani uczestnictwem w jej opracowaniu, bez względu na pełnione funkcje i ewentualne afiliacje polityczne. Fakt ten sprawia, że dokument Strategii można uznać za reprezentatywny dla wszystkich społecznie aktywnych mieszkańców gminy Mochowo. Jest to, miejmy nadzieję, dobry prognostyk dla realizacji Strategii z udziałem społeczności gminy.

Przy opracowywaniu dokumentu zostały uwzględnione zapisy:

- Strategii „Europa 2020” - długookresowego programu rozwoju społeczno-gospodarczego Unii Europejskiej (UE), który zastąpił realizowaną od 2000 roku Strategię Lizbońską;
- Krajowego Programu Reform „Europa 2020” – stanowiącego instrument realizacji Strategii „Europa 2020” na poziomie krajowym;
- Strategii Rozwoju Kraju 2020 – przyjętej do realizacji w 2011 roku;
- Strategii Rozwoju Województwa Mazowieckiego do roku 2020;
- Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego z 2004 roku
- Strategii Przewidywania i Zarządzania Zmianą Gospodarczą (subregionu sierpeckiego), sierpień 2013;
- Lokalnej Strategii Rozwoju na lata 2009-2015 Lokalnej Grupy Działania „Sierpeckie Partnerstwo”, obejmującej obszar 6 wiejskich gmin powiatu sierpeckiego, w tym gminę Mochowo;
- Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Mochowo z 2008 roku;
- Programu Ochrony Środowiska Gminy Mochowo z 2008 roku;
- Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami na lata 2013-2016 Gminy Mochowo
- Programu współpracy Gminy Mochowo z organizacjami pozarządowymi na rok 2014
- Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Mochowo na lata 2007-2015 (aktualizacja)

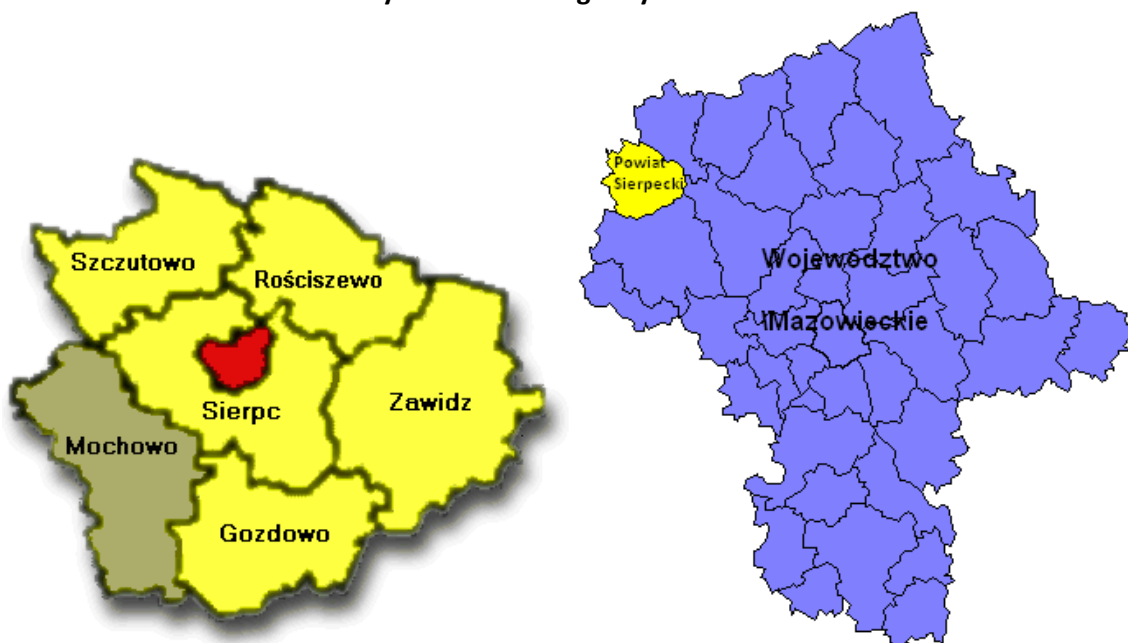
CZĘŚĆ I: CHARAKTERYSTYKA GMINY MOCHOWO

1. Położenie

Gmina Mochowo, zajmująca powierzchnię 143,71 km²¹, jest jedną z 314 gmin Mazowsza, w tym jedną z jego 229 gmin wiejskich, a także jedną z 7 gmin powiatu sierpeckiego.

Gmina położona jest w północno-zachodniej części województwa mazowieckiego, w zachodniej części powiatu sierpeckiego. Graniczy od wschodu z należącymi do tegoż powiatu gminami: Gozdowo i (gminą wiejską) Sierpc, od południa - z gminą Brudzeń Duży w powiecie płockim, a od zachodu – z, należącymi do powiatu lipnowskiego w województwie kujawsko-pomorskim, gminami Skępe i Tłuchowo.

Ryc. 2. Położenie gminy Mochowo

Źródło: <http://www.mochowo.pl>

¹ Dane GUGiK, za Bankiem danych Lokalnych GUS

Administracyjne centrum gminy - miejscowość Mochowo jest oddalona (odległości drogowe) o 13 km od Sierpca, o 24 km od Płocka i 137 km – od Warszawy. Wypadkowa tych odległości, układu komunikacyjnego, a przede wszystkim funkcji administracyjnych, oferty pracy, edukacji, handlu i usług w tych ośrodkach wyznacza układ ich oddziaływania na gminę. Najbardziej dostępnym ośrodkiem, zatem realizującym codzienne potrzeby mieszkańców, zwłaszcza północnej i środkowej części gminy, jest Sierpc, ale dla części mieszkańców, zwłaszcza południowej części gminy, jest to Płock. Warszawa, mimo że relatywnie odległa, z racji swojego potencjału także oddziałuje na gminę, podobnie jak na inne obszary Mazowsza, a także kraju.

Układ komunikacyjny wiążący gminę z obszarami otaczającymi stanowią drogi: droga wojewódzka nr 541, łącząca Sierpc z Dobrzyniem nad Wisłą oraz przebiegająca przez Ligowo droga wojewódzka nr 539 łącząca Tłuchowo z drogą krajową nr 10 (na terenie kujawsko-pomorskiego), obie o łącznej długości 19,3 km na terenie gminy, kilka dróg powiatowych (o łącznej długości 69,9 km), w tym droga Mochowo-Sikórz łącząca Mochowo z Płockiem oraz drogi gminne (łączna długość 70,5 km).

Przez północny kraniec gminy, na odcinku około 1,5 km, przebiega linia kolejowa II kategorii, łącząca Sierpc z Toruniem, z przystankiem w miejscowości Koziółek, położonej tuż poza granicą gminy i województwa mazowieckiego. Aktualnie trasę tę obsługuje 5 połączeń na dobę, ale tylko jedno bezpośrednie, z czasem przejazdu 1 godzina 47 minut. Pozostałe podróże trwają od 3 do 5 godzin !

W ujęciu fizyczno-geograficznym, wg klasyfikacji Jerzego Kondrackiego, obszar gminy Mochowo należy do mezoregionu Pojezierza Dobrzyńskiego, stanowiącego część makroregionu Pojezierza Chełmińsko-Dobrzyńskiego, wchodzącego w skład podprovincji Pojezierzy Południowobałtyckich.

Pojezierze Dobrzyńskie obejmuje płaską i lekko falistą wysoczyznę morenową oraz równinę osadów wodnolodowcowych Skrwy. W części południowej i północno-zachodniej obszar ten przecinają rynny subglacjalne o kierunku zbliżonym do równoleżnikowego. W części zachodniej równina rozcięta jest głęboko wciętą doliną Skrwy, miejscami o charakterze krętego jaru o zalesionych zboczach, o głębokości do 20 m. W obejmującej obszar gminy części Pojezierza Dobrzyńskiego brak jest większych jezior. Występują tylko małe jeziora w zagłębieniach bezodpływowych, dolinkach sandrowych lub częściach rynien.

Układ osadniczy

Gmina Mochowo obejmuje swoim zasięgiem następujące wsie: Adamowo, Bendorzyn, Bożewo, Bożewo Nowe, Choczeń, Cieślin, Dobaczewo, Dobrzenice Duże, Dobrzenice Małe, Florencja, Gozdy, Grabówiec, Grodnia, Kapuśniki, Kokoszczyń, Ligówko, Ligowo, Lisice Nowe, Łukoszyń, Łukoszyń-Biki, Malanówko, Malanowo Nowe, Malanowo Stare, Mochowo, Mochowo Nowe, Mochowo-Parcele, Myszkki, Obręb, Osiek, Rokicie, Romatowo, Śniechy, Sulkowo Rzeczne, Sulkowo-Bariany, Załszyn, Zglenice Duże, Zglenice Małe, Zglenice-Budy, Żabiki, Żółtowo, Żuki, Żurawin, Żurawinek.

Osadnictwo na terenie gminy jest dość rozproszone (wiele niewielkich miejscowości), intensywnie występuje w przestrzeni rolniczej i wymusza nadmierny - w stosunku do liczby mieszkańców gminy - rozwój infrastruktury, obciążający znacząco jej budżet. Dominuje zabudowa zagrodowa pomieszana z budownictwem jednorodzinny. Zabudowa jednorodzinna występuje w Mochowie, Ligowie, Bożewie. We wsi Cieślin oraz w niewielkich ilościach we wsi Mochowo występuje zabudowa wielorodzinna.

Mochowo, Bożewo i Ligowo, dawne siedziby Gromadzkich Rad Narodowych, tworzą strukturę obsługi mieszkańców gminy, koncentrując większość terenów mieszkaniowo – usługowych, tereny wytwórczości i usług publicznych, a także tereny infrastruktury technicznej.

Najwięcej ludności zamieszkuje w zespole sołectw: Mochowo, Dobrzenice i Mochowo Parcele, które tworzą ośrodek gminny zamieszkały przez ponad 800 osób, natomiast największą miejscowością jest Cieślin (powyżej 500 mieszkańców). Inne większe miejscowości to:

- Cieślin, Bożewo, Ligowo – około 500 osób
- Bożewo Nowe, Mochowo-Parcele – po około 400 osób,
- Gozdy, Małanowo Stare, Mochowo – po około 300 osób

Najmniejsze miejscowości to:

- Myszki, Załszyn, Zglenice Budy - poniżej 30 osób,
- Dobaczewo, Mochowo Nowe, Sulkowo Rzeczne, Sulkowo Barianty, Zglenice Małe, Żabiki, Żurawinek – poniżej 60 osób.

2. Środowisko przyrodnicze i jego ochrona

Warunki klimatyczne

Obszar gminy Mochowo należy do centralnej strefy makroklimatycznej i ma klimat cechujący się brakiem dominacji określonych mas powietrza. Średnia roczna temperatura powietrza wynosi około 7,5° C. Najchłodniejszym miesiącem jest styczeń - ze średnią temperaturą około – 1,7° C, a najcieplejszym lipiec - 19° C.

Gmina leży w rejonie Polski zagrożonym stepowaniem - o niskiej sumie opadów rocznych wynoszącej około 500 - 550 mm. Parowanie terenowe wynosi około 500 mm/rok, a więc niewiele mniej niż wynoszą opady roczne, co oznacza, że nawet przy normalnych opadach może występować deficyt wody w glebie oraz głębokie niżówki w rzekach zasilanych lokalnie. Najwięcej opadów przypada na miesiąc lipiec, najmniej na luty.

Czas zalegania pokrywy śnieżnej wynosi od 50 do 80 dni, liczba dni z przymrozkami wynosi od 100 do 110, okres wegetacyjny trwa od 210 do 220 dni.

Wiatry mają przeważający kierunek zachodni (43%), latem wzrasta udział wiatrów północno-zachodnich, zimą – południowo-zachodnich. W przejściowych porach roku pojawiają się wiatry z kierunku wschodniego, a jesienią – południowo-zachodniego.

Obszary o dobrych warunkach klimatu lokalnego, warunkach solarnych i termiczno-wilgotnościowych to obszary wysoczyznowe. Tereny o niekorzystnych warunkach klimatu lokalnego, z wysoką wilgotnością, niekorzystnymi warunkami solarnymi, częstymi mgłami i utrudnionym przewietrzaniu obejmują swym zasięgiem większe formy dolinne.

Walory przyrodnicze

Środowisko przyrodnicze gminy Mochowo posiada znaczące walory, o czym świadczy objęcie około 11.069 ha różnymi prawnymi formami ochrony przyrody, przewidzianymi w ustawie „O ochronie przyrody” z 16 kwietnia 2004 roku.

Obszar gminy cechuje atrakcyjny, urozmaicony krajobraz. Urozmaicenie to jest wynikiem, z jednej strony, zróżnicowanego ukształtowania powierzchni obszaru. Wynika to z położenia jego wschodniej części w strefie czołowo - morenowej zlodowacenia bałtyckiego oraz obecności głębokiej doliny rzeki Skrwy rozcinającej jej obszar na niemal dwie równe połowy. Różnica wysokości powierzchni terenu wynosi około 55 metrów. W ukształtowaniu terenu wyróżnić można: strefę pagórków moreny czołowej, wysoczyznę morenową, równinę sandrową z siecią dolin, rzek i cieków. Z drugiej zaś wynika z dość bogatej zróżnicowanej szaty roślinnej, stanowiącej szachownicę kompleksów leśnych, pól uprawnych nie stanowiących monokultur na dużych obszarach i roślinności śródpolnej.

Na terenie gminy Mochowo lasy zajmują powierzchnię 2.220 ha, wskaźnik lesistości wynosi 15,45%. Jest on znacząco mniejszy niż średni dla kraju – 29,9%, a także dla Mazowsza - 23%). Lasy rozmieszczone są nierównomiernie, koncentrując się w centralnej części gminy, z reguły w najbliższym sąsiedztwie doliny Skrwy. Bogata flora stanowi ostoję zwierzyny, stąd tereny te uchodzą za atrakcyjne pod względem łowieckim. Podstawową zwierzyną łowną w gminie jest zwierzyna drobna, którą reprezentują: lis, zając, bażant, kuropatwa, dzika kaczka. Drobna zwierzyna podlega coraz silniejszej presji drapieżników, zwłaszcza lisów. Zwierzyna gruba (łoś, jeleń, sarna, dzik) jest mało liczna.

Wiodącymi typami siedliska jest bór świeży i bór mieszany świeży w północnej części terenu. Tereny niżej położone zajmują siedliska boru wilgotnego. W dnach rzek i zagłębięń występują olsy. Drzewostan jest zróżnicowany pod względem stanu gatunkowego i wieku. Dominującymi gatunkami są: sosna, brzoza, olsza i dąb. Przy drogach spotkać można wierzby charakterystyczne dla pejzażu Mazowsza.

Wzdłuż Skrwy Prawej, przez większość terenu gminy, ciągnie się obszar Krajobrazu Chronionego „Przyrzecze Skrwy Prawej” o powierzchni 33.338 ha, utworzony w 1988 roku. Graniczy on na południu z otuliną Brudzeńskiego Parku Krajobrazowego, który wchodzi w skład krajowego węzła ekologicznego. Obszar stanowi krajowy korytarz ekologiczny.

Inną formą ochrony przyrody występującą na terenie gminy są pomniki przyrody. Jest ich tylko 4: dąb i kasztan w m. Żurawin oraz sosna i jałowiec w m. Zglenice Budy.

Na terenie gminy znajdują się też 2 parki zabytkowe wpisane do rejestru:

- park dworski w Cieślinie z połowy XIX wieku, o powierzchni 4,9 ha;
- park dworski w Obrębie z końca XIX wieku, o powierzchni 2,3 ha.

Wody powierzchniowe

Wody powierzchniowe na terenie gminy to przede wszystkim rzeka Skrwa z dopływami, z których dwa największe Głowienica i Czernica odwadniają zachodnią część gminy. Rzeka Skrwa, przepływająca przez gminę na długości 24 kilometrów, płynie dnem głębokiej doliny, dzielącej obszar gminy na niemal dwie równe części. Jest to jedna z rzek województwa

mazowieckiego o najkorzystniejszych warunkach hydrogeologicznych. Charakteryzuje ją śnieżno - deszczowy ustrój zasilania z dwoma wysokimi stanami wody.

Niestety prowadzi ona wody nie mieszczące się w żadnej klasie czystości. W znacznej mierze o zanieczyszczeniu wód Skrwy decydują, oprócz drobnych punktowych źródeł zanieczyszczeń, zanieczyszczenia obszarowe. Odprowadzane są do wód w sposób niezorganizowany, a źródłem ich są mineralne i organiczne nawozy stosowane pod uprawy oraz chemiczne środki ochrony roślin.

Skrwa Prawa wpływając do gminy Mochowo charakteryzuje się znacznie wyższymi parametrami niż przed wypłynięciem do gminy Biała Stara. Przyczyną są ścieki komunalne i przemysłowe odprowadzane z Sierpca. Powodują one, że Skrwa Prawa jest zanieczyszczona bakteriologicznie, okresowo jest słabo dotleniona a jej wody posiadają wysokie wartości fosforu. Przepływając przez gminę Mochowo, gdzie przyjmuje tylko niewielką ilość ścieków (tylko ścieki bytowe w ilości około 130 m³/dobę z oczyszczalni w Cieślinie i Ligowie). następuje poprawa jakości. Poprawia się stan sanitarny wody, warunki tlenowe oraz maleją stężenia związków fosforowych.

Można przyjąć, że wody powierzchniowe na obszarze gminy są rozmieszczone równomiernie. Występują też liczne choć drobne zbiorniki wodne w zagłębieniach bezodpływowych.

Wody podziemne

Na podstawie wykonanych badań hydrogeologicznych na obszarze gminy Mochowo wydzielono trzy poziomy wodonośne: czwartorzędowy, trzeciorzędowy i kredowy, różniące się znacznie zasięgiem i głębokością występowania oraz znaczeniem użytkowym. Główny użytkowy poziom wodonośny występuje w utworach czwartorzędowych i związany jest z piaszczystymi osadami interglacjału mazowieckiego (wielkiego). Poziom ten nie jest jednolity. Nie występuje w strefie o szerokości 2,5 – 3,5 km rozciągającej się od Dobrowa, Zglenic, Romatowa, Kurówka, Antoniewa i Gozdowa.

Na obszarze gminy Mochowo dominują wody podziemne zaliczone do klasy jakości IIb w wyniku podwyższonej zawartości żelaza i manganu. Klasę II wyróżniono tylko w północno-wschodniej części gminy, gdzie stwierdzono nieznaczne przekroczenie dopuszczalnych stężeń żelaza i manganu. Główny poziom wodonośny eksploatowany jest w kilkudziesięciu studniach wierconych.

Główne przyczyny zanieczyszczenia wód podziemnych są pochodzenia antropogenicznego i są różne w zależności od przeznaczenia terenu w obrębie danego ujęcia. Najbardziej zanieczyszczone są wody gruntowe w obrębie czwartorzędowego poziomu wodonośnego ze względu na dobre właściwości filtracyjne skał słabo izolujących poziom wodonośny stwarzający warunki do migracji zanieczyszczeń. Główne przyczyny zanieczyszczenia wód powierzchniowych i podziemnych to:

- zanieczyszczenia pochodzenia rolniczego, w tym niewłaściwe stosowanie nawozów sztucznych, organicznych i środków ochrony roślin (niedostosowane terminy i dawki nawożenia), brak płyt gnojowych itp.,
- brak właściwego systemu ujmowania i odprowadzania ścieków (nieszczelne zbiorniki

bezodpływowe, wylewanie nieoczyszczonych ścieków do wód lub do ziemi), niedostosowanie długości sieci kanalizacyjnej do faktycznych potrzeb gminy w tym zakresie,

- niewłaściwa okresowo praca oczyszczalni ścieków powodująca przekroczenia dopuszczalnych wartości zanieczyszczeń wprowadzanych do wód,
- deponowanie odpadów w miejscach do tego nie przeznaczonych (bezpośrednio na ziemi, w ciekach wodnych itp.),
- nieszczelne zbiorniki paliw i innych substancji, awarie drogowe itp.

Powietrze atmosferyczne

Powietrze atmosferyczne jest jednym z najbardziej wrażliwych na zanieczyszczenia elementów środowiska, który jednocześnie decyduje o warunkach życia człowieka, zwierząt i roślin. Powietrze złej jakości powoduje pogorszenie zdrowia ludności, straty w środowisku, zwłaszcza w drzewostanie iglastym, a także wymierne straty gospodarcze.

Głównymi źródłami zanieczyszczeń powietrza na terenie gminy Mochowo są:

1. źródła komunalno – bytowe: kotłownie lokalne, indywidualne paleniska domowe, emitory z zakładów użyteczności publicznej. Mają one znaczący wpływ na lokalny stan zanieczyszczenia powietrza, są głównym powodem tzw. niskiej emisji. Emitują najczęściej zanieczyszczenia pyłowe i gazowe. Aktualnie większość kotłowni w obiektach użyteczności publicznej (urzędy, szkoły, obiekty służby zdrowia) zaopatrywane są w ciepło z kotłowni gazowych lub olejowych.
2. źródła transportowe – emisja zanieczyszczeń następuje na niskiej wysokości, tworząc niską emisję. Główne zanieczyszczenia to: węglowodory, tlenki azotu, tlenek węgla, pyły, związki ołowiu, tlenki siarki. Na terenie gminy wpływ zanieczyszczeń motoryzacyjnych jest znikomy, z uwagi na brak dużych arterii komunikacyjnych na tych terenach.
3. pylenie wtórne z odsłoniętej powierzchni terenu.
4. zanieczyszczenia powietrza, napływające spoza terenu gminy, zgodnie z dominującym kierunkiem wiatru. Stan powietrza w tym rejonie kształtowany jest przez emisję zanieczyszczeń napływających z kierunku Sierpca i Płocka. Niski udział wiatrów południowo-wschodnich ogranicza negatywny napływ zanieczyszczeń z PKN Orlen w Płocku.

Jednym z największych źródeł zanieczyszczenia powietrza na terenie gminy Mochowo jest tzw. niska emisja, czyli emisja pochodząca ze źródeł o wysokości nie przekraczającej kilkunastu metrów wysokości. Zjawisko to potęgowane jest na terenach zwartej zabudowy, gdzie nie ma możliwości przewietrzania. Elementem składowym niskiej emisji są zanieczyszczenia emitowane podczas ogrzewania budynków mieszkalnych lub użyteczności publicznej. Niewątpliwym problemem jest nagminne spalanie w domowych piecach paliw niskiej jakości, a także odpadów, w tym tworzyw sztucznych, gumy i tekstyliów. W związku z tym do atmosfery przedostają się duże ilości sadzy, węglowodorów aromatycznych, merkaptanów i innych szkodliwych dla zdrowia ludzi związków chemicznych. Nasila się to szczególnie w okresie grzewczym. Ograniczaniu niskiej emisji sprzyja rozwój sieci gazowej na terenie gminy.

Na obszarze gminy nie ma zlokalizowanych większych przemysłowych źródeł emisji, które byłyby uciążliwe dla mieszkańców. Funkcjonują tu głównie małe zakłady usługowe, wykorzystujące lokalne, rozproszone źródła ciepła. Zanieczyszczenie powietrza substancjami

pochoǳącymi ze spalania paliw w silnikach pojazdów występuje na skrzyżowaniach głównych ulic miejscowości oraz przy drogach o większym natężeniu ruchu biegnących przez obszary o zwartej zabudowie.

Odory

Osobnym problemem związanym z jakością powietrza atmosferycznego są odory. Na terenie gminy odory mają głównie oddziaływanie lokalne. Istotnym ich źródłem są fermy drobiu. Do pozostałych źródeł wytwarzających gazy złowonne (odory) na terenie gminy można zaliczyć:

- zbiorniki bezodpływowe ścieków (szamba), szczególnie nieszczelne,
- niezorganizowane źródła emisji gazów złowonnych z indywidualnych palenisk domowych (pochodzące np. ze spalania butelek plastikowych typu PET, gumy w paleniskach domowych).

Hałas

Hałas jest w kulturze polskiej dość powszechnie lekceważonym zanieczyszczeniem środowiska (często nie uznawanym za takie), chociaż ma istotny wpływ na zdrowie człowieka. Na terenie gminy Mochowo nie były prowadzone pomiary natężenia hałasu. Na podstawie codziennych obserwacji można stwierdzić, że najbardziej uciążliwym, bo stałym (praktycznie przez całą dobę) jego źródłem na terenie gminy jest transport drogowy. Największe natężenia hałasu komunikacyjnego mogą występować przy drogach wojewódzkich relacji: Tłuchowo – Ligowo - Blinno oraz Sierpc – Dobrzyń nad Wisłą.

Inny, krótkotrwały, typ hałasu to hałas wewnątrzsiedlowy spowodowany jest przez pracę silników samochodowych, wywożenie śmieci, dostawy do sklepów, głośną muzykę radiową. Istotnym źródłem hałasu jest sprzęt grający używany przez mieszkańców gminy w miejscach przeznaczonych do wypoczynku i rekreacji.

Hałas przemysłowy na terenie gminy stanowi zagrożenie o charakterze lokalnym. Na terenie gminy nie występują przypadki przekroczeń norm poza terenami zakładów.

Gospodarka odpadami

Składowanie odpadów w miejscach nie przeznaczonych do tego, w tym zaśmiecanie lasów i koryt cieków wodnych, to problem powszechny w całej Polsce i nieobcy także gminie Mochowo. Jego ciężar powinna ograniczyć (choć zapewne nie zlikwiduje) znowelizowana ustawa o utrzymaniu czystości i porządku w gminach, która weszła w życie 1 lipca 2012 roku. Zasadniczo zmienił się model gospodarki odpadami komunalnymi i nowe zasady finansowania, odbierania i zagospodarowania odpadów komunalnych. Oznacza to, że każdy mieszkaniec płaci w gminie za odbiór „wyprodukowanych przez siebie śmieci”. Od 1 lipca 2013 roku odpady komunalne od właścicieli nieruchomości zamieszkałych i niezamieszkałych na terenie Gminy Mochowo odbiera firma wyłoniona w drodze przetargu tj. SITA Płocka Gospodarka Komunalna Sp. z o. o. Aktualna umowa na odbiór i zagospodarowanie odpadów komunalnych została podpisana na okres jednego roku, tj. do dnia 30 czerwca 2015 roku.

Gmina przejęła też obowiązki odbierania odpadów od właścicieli nieruchomości niezamieszkałych. W przypadku takich nieruchomości stawka opłaty jest zależna od ilości zebranych odpadów, wyrażonej w pojemnikach o określonej pojemności.

Natomiast stawka za gospodarowanie odpadami komunalnymi dla nieruchomości zamieszkałych ustalona jest w oparciu o stawkę określoną na mieszkańca.

Wpływy z opłat za gospodarowanie odpadami przeznaczone są na sfinansowanie: odbioru, transportu, odzysku i unieszkodliwiania odpadów komunalnych, kosztów obsługi punktu selektywnej zbiórki odpadów oraz kosztów administracyjnych związanych z obsługą nowego systemu.

Nowa ustawa ma na celu stworzenie warunków do osiągnięcia poziomów recyklingu głównych strumieni odpadów, dlatego jest duży nacisk na segregowanie odpadów. W gminie Mochowo jest razem 1 475 właścicieli nieruchomości, od których odbierane są odpady komunalne, w tym 1 287 właścicieli segreguje odpady. W 2013 r. poziom ograniczenia masy odpadów komunalnych ulegających biodegradacji kierowanych do składowania wyniósł w gminie Mochowo 17,2% (zgodnie z rozporządzeniem nie powinien przekroczyć 50%). Poziom recyklingu następujących frakcji odpadów komunalnych: papieru, metali, tworzyw sztucznych i szkła wyniósł w gminie Mochowo 24,8% (zgodnie z rozporządzeniem nie powinien być mniejszy niż 12%)

Od sierpnia 2014 roku w Ligowie funkcjonuje Punkt Selektywnej Zbiórki Odpadów Komunalnych obsługujący obszar gminy. Gromadzi w sposób selektywny: zużyte opony, zmieszane odpady z budowy, remontów i demontażu, zużyte urządzenia elektryczne i elektroniczne oraz odpady wielkogabarytowe.

Zagospodarowanie przestrzenne

Zasady racjonalnego i zgodnego z zasadami zrównoważonego rozwoju gospodarowania przestrzenią gminy określa *Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania gminy Mochowo*. W oparciu o rozpoznane w trakcie sporządzania studium wskazania do rozwoju zagospodarowania przestrzennego ustalono następujące priorytety rozwoju przestrzennego gminy Mochowo: funkcja rolnicza jako funkcja podstawowa, funkcje: mieszkaniowa, turystyczna i produkcyjno-usługowa – jako wspomagające.

Studium stwierdza m.in., że:

- podstawowym kierunkiem zmian jest ochrona terenów o najwyższych walorach do rozwoju rolnictwa, ochrona lasów oraz zachowanie wysokich walorów środowiska przyrodniczego.
- kluczowe dla zaspokojenia potrzeb mieszkańców gminy Mochowo są działania podejmowane między innymi w zakresie bezpieczeństwa, nawiązywania kontaktów społecznych, kreowania pozytywnego wizerunku gminy, restaurowania obiektów zabytkowych i innych działań związanych z rozwojem obszarów wiejskich.
- niezbędne jest:
  - wskazanie rezerwy terenów pod budowę przeznaczonych do użytku publicznego ścieżek rowerowych wzdłuż głównych ulic o dużym natężeniu ruchu drogowego w porozumieniu z gminami ościennymi.
  - uzupełnienie braków infrastruktury technicznej na istniejących terenach zabudowanych i wyprzedzające przygotowanie techniczne obszarów wskazanych pod zainwestowanie.
  - uzupełnienie braków infrastruktury społecznej o place zabaw, miejsca rekreacji, obiekty sportowe.

Celem wszelkich zabiegów powinno być utrzymanie ciągłości strukturalnej i funkcjonalnej istniejących powiązań ekologicznych, zachowanie ich potencjału biologicznego, ograniczenie

działań mogących zmienić warunki siedliskowe. Zagospodarowanie przestrzenne gminy winno uwzględnić utrzymanie i ochronę istniejących lasów w celu zwiększenia retencyjności obszaru zasilania wód płynących, stabilizacji warunków klimatycznych, a także dla optymalnego wykorzystania gruntów o najniższej wartości produkcyjnej.

Na terenach wód powierzchniowych (Skrwa) oraz w ich sąsiedztwie zaleca się lokalizację obiektów i urządzeń sportów i rekreacji.

W odniesieniu do obszarów zainwestowanych konieczne jest skoordynowanie polityk: przestrzennej, polityki komunikacyjnej i infrastrukturalnej tak, aby wspomagały one rozwój obszarów osadniczych we wsiach gminy Mochowo, przy jednoczesnym obniżeniu kosztów funkcjonowania i całego układu. Głównymi działaniami powinny być:

- wzmocnienie roli głównych miejscowości Mochowo, Ligowo, Bożewo jako ośrodków obsługi mieszkańców.
- dążenie do wytworzenia zwartej struktury przestrzennej terenów zabudowanych,
- wyrównywanie dysproporcji pomiędzy wyposażeniem wsi w infrastrukturę społeczną, techniczną, poprawa jakości życia mieszkańców,
- przeciwdziałanie przenoszenia się osadnictwa na obszary trudne do obsługi lub wymagające znacznych nakładów dla jej zapewnienia,
- oddzielenie od siebie terenów mieszkaniowych oraz generujących uciążliwości obszarów wykorzystywanych gospodarczo, w tym związanych z produkcją rolniczą,
- kształtowanie zagospodarowania przyjaznego bezpiecznemu ruchowi pieszemu i rowerowemu poprzez budowę chodników lub ciągów pieszo-rowerowych, łączących tereny zabudowane z obiektami ważnymi z punktu widzenia życia na obszarach wiejskich.
- kształtowanie zagospodarowania umożliwiającego jego obsługę transportem zbiorowym,
- rozwój infrastruktury technicznej,
- rewitalizacja terenów wiejskich, Mochowo, Mochowo Parcele, Mochowo Nowe, Bożewo, Bożewo Nowe oraz wsie Ligowo, Malanowo Stare oraz parków i zespołów podworskich w Cieślinie oraz Obrębie.

Koncepcja przekształceń i rozwoju zakłada stworzenie większych powierzchniowo terenów aktywności gospodarczej w: Mochowie Nowym, Mochowie, Mochowie Parcele, Cieślinie, Ligowie, Bożewie, Bożewie Nowym i Rokiciu.

Wg *Studium*, kreowanie wizerunku gminy Mochowo jako ciekawego miejsca do spędzania wolnego czasu i odpoczynku jest jednym z kluczowych zadań władz gminy, postulowanych również w planie zagospodarowania przestrzennego województwa mazowieckiego. Przyjmuje się zasadę, że inwestowanie w ten sektor działalności usługowej, które odbywa się także na terenach rolnych (z wyjątkiem terenów rolnych bez prawa do zabudowy) oraz terenach aktywności gospodarczej jest zgodne ze *studium*. Zasada ta nie obejmuje przeznaczania terenów pod zabudowę rekreacji indywidualnej.

Koncepcja rozwoju funkcji turystycznej zakłada powstawanie i rozwój terenów związanych z szeroko pojętą turystyką i rekreacją na całym obszarze gminy. Szczególnie tym celom mają służyć: osiedla domów rekreacji indywidualnej we wsiach: Dobaczewo, Zglenice Budy, Cieślin, Żurawin, Żurawinek, Grodnia, Choczeń a także tereny pod obiektami obsługi turystów, trasami turystycznymi i ścieżkami rowerowymi, boiskami sportowymi, miejscami do biwakowania, parkami jako predysponowanymi do tego celu.

Realizacja polityki zagospodarowania przestrzennego następuje poprzez akty prawa miejscowego, jakimi są plany zagospodarowania przestrzennego. Aktualnie obowiązują 4 miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego gminy Mochowo obejmujące obszar o łącznej powierzchni około 57 ha, co stanowi ok 0,4% całkowitej powierzchni gminy. Są to fragmenty następujących wsi: Ligowo, Rokicie, Mochowo, Mochowo Nowe, Mochowo Parcele, Bożewo, Bożewo Nowe, Żółtowo, Grodnia. Są to tereny wielofunkcyjne zagrodowe i mieszkaniowo – usługowe, aktywności gospodarczej oraz rozwoju turystyki i rekreacji pod funkcję zabudowy mieszkaniowej, usługowej, zagrodowej, produkcyjnej, magazynowej, składowej, rekreacji indywidualnej oraz tereny komunikacji drogowej.

3. Mieszkańcy

W dniu 31 grudnia 2013 r. gminę Mochowo zamieszkiwało 6.126 osób. Gęstość zaludnienia obszaru gminy wynosi 42,7 osoby/km². Jest to wskaźnik wyraźnie niższy niż dla gmin wiejskich Mazowsza (55 osób/km²) i od średniej dla gmin wiejskich w Polsce (56 osób/km²). Jest jednak bardzo zbliżony do wartości dla gmin wiejskich powiatu sierpeckiego (42 osoby/km²).

Tab. 1. Zmiany liczby ludności gminy Mochowo w okresie 1997-2013

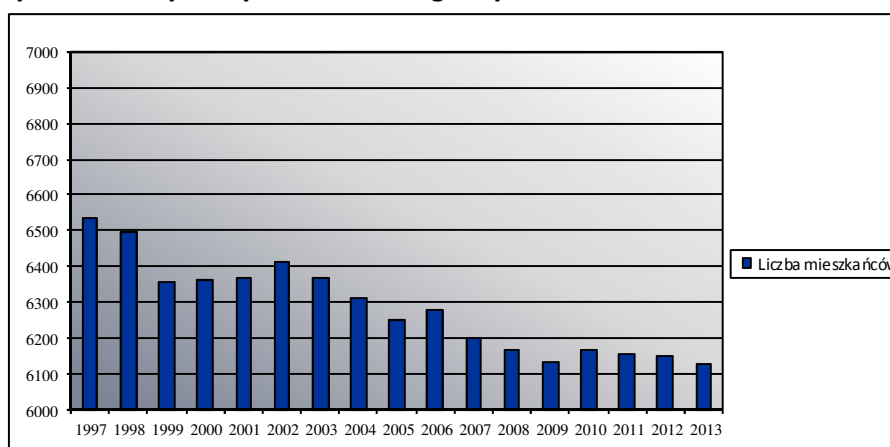
Rok	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Liczba mieszkańców	6.537	6.496	6.359	6.363	6.369	6.415	6.369	6.309	6.252

Rok	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Liczba mieszkańców	6.279	6.201	6.167	6.131	6.168	6.156	6.149	6.126

(Opracowanie własne, źródło danych: Bank Danych Lokalnych GUS)

Ryc. 3. Zmiany liczby mieszkańców gminy Mochowo w okresie 1997 – 2013

(Opracowanie własne, źródło danych: Bank Danych Lokalnych GUS)

Liczba mieszkańców gminy Mochowo od wielu lat maleje, chociaż miały też miejsce okresy jej wzrostu: w latach 2000-2002 i w roku 2010. W sumie w latach 1997 - 2013 zmniejszyła się o około 6,3%. Ten negatywny proces miał szczególną dynamikę w roku 1999 i okresie 2003-2005. W ostatnich 4 latach ulega wyhamowaniu, co jest pozytywnym zjawiskiem, świadczącym o wzroście relatywnej atrakcyjności gminy.

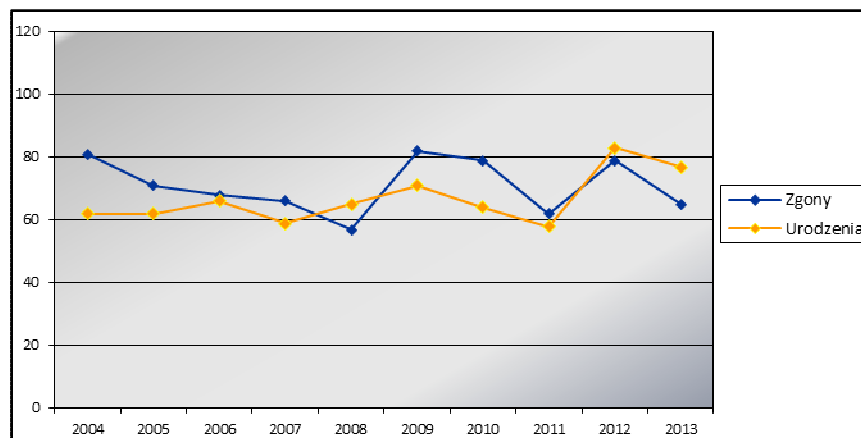
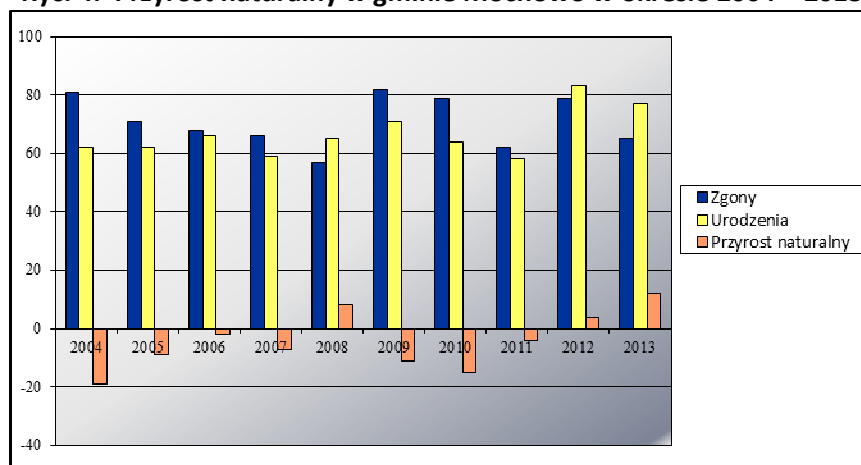

Tab. 2. Przyrost naturalny w gminie Mochowo w okresie 2004 – 2013

Rok	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Urodzenia	62	62	66	59	65	71	64	58	83	77
Zgony	81	71	68	66	57	82	79	62	79	65
Przyrost natur.	-19	-9	-2	-7	8	-11	-15	-4	4	12

Ryc. 4. Przyrost naturalny w gminie Mochowo w okresie 2004 – 2013

(Opracowanie własne, źródło danych: Bank Danych Lokalnych GUS)

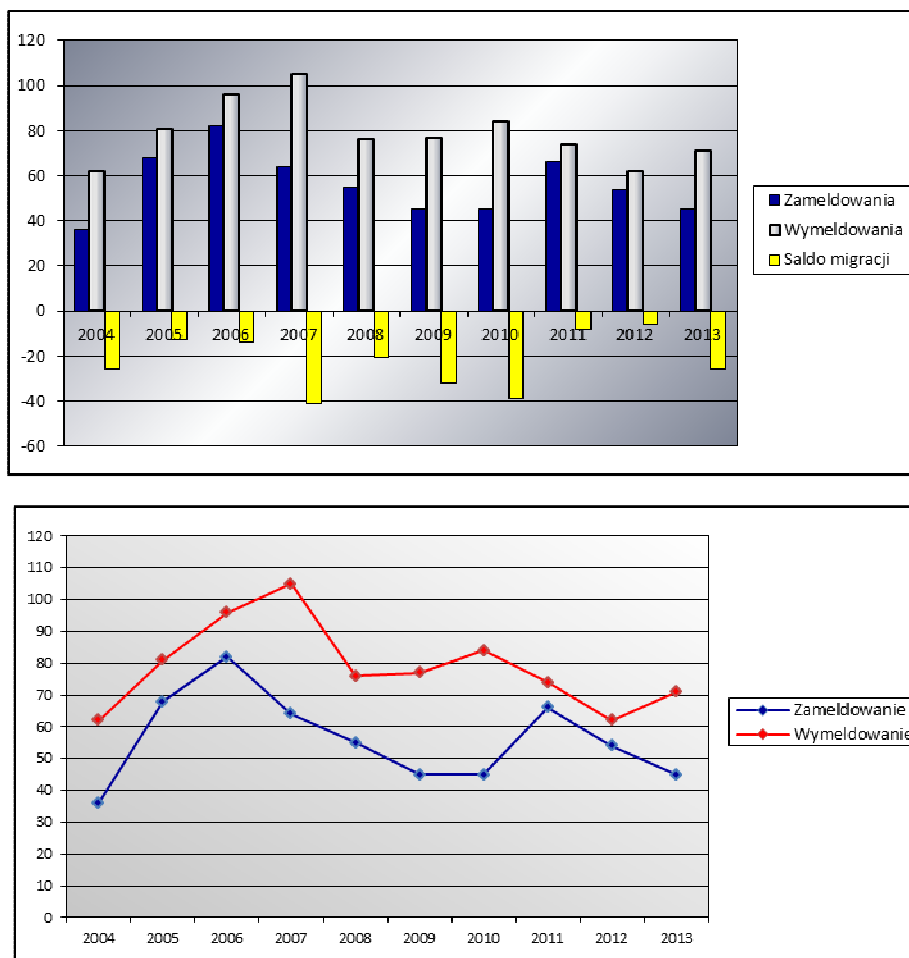
Tab. 3. Migracje w gminie Mochowo w okresie 2004-2013

Rok	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Zameldowania	36	68	82	64	55	45	45	66	54	45
Wymeldowania	62	81	96	105	76	77	84	74	62	71
Saldo migracji	-26	-13	-14	-41	-21	-32	-39	-8	-6	-26

(Opracowanie własne, źródło danych: Bank Danych Lokalnych GUS)

Ryc. 5. Wielkość migracji w gminie Mochowo w okresie 2004-2013

(Opracowanie własne, źródło danych: Bank Danych Lokalnych GUS)

Do spadku liczby mieszkańców przyczyniał się zarówno ujemny przyrost naturalny, jak i ujemne saldo migracji. Analiza danych za lata 2004-2013 wskazuje, że był to przede wszystkim ten drugi proces. Bilans migracji nie osiągnął w żadnym z lat wartości dodatniej, a jego negatywne wartości były wyraźnie większe niż w przypadku przyrostu naturalnego. Po okresie 2007-2010, charakteryzującym się najbardziej ujemnym saldem migracji, nastąpiła poprawa w latach 2011 i 2012, jednak w roku 2013 znów się ono pogorszyło.

Przyrost naturalny miał wartości ujemne w okresie 2004-2011 (poza rokiem 2008), ale w latach 2012-2013 wystąpiły wartości dodatnie, ze szczególnie wyraźnym wzrostem w roku 2013. Jest to bardzo pozytywne zjawisko, o ile okaże się trwałe.

Tab. 4. Kierunki migracji w gminie Mochowo w okresie 2004-2013

Rok	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Zameldowania										
Wewnętrzne	36	68	82	64	55	45	45	66	54	44
Z miast	20	27	33	30	15	17	26	27	30	15
Ze wsi	16	41	49	34	40	28	19	39	24	29
Z zagranicy	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1

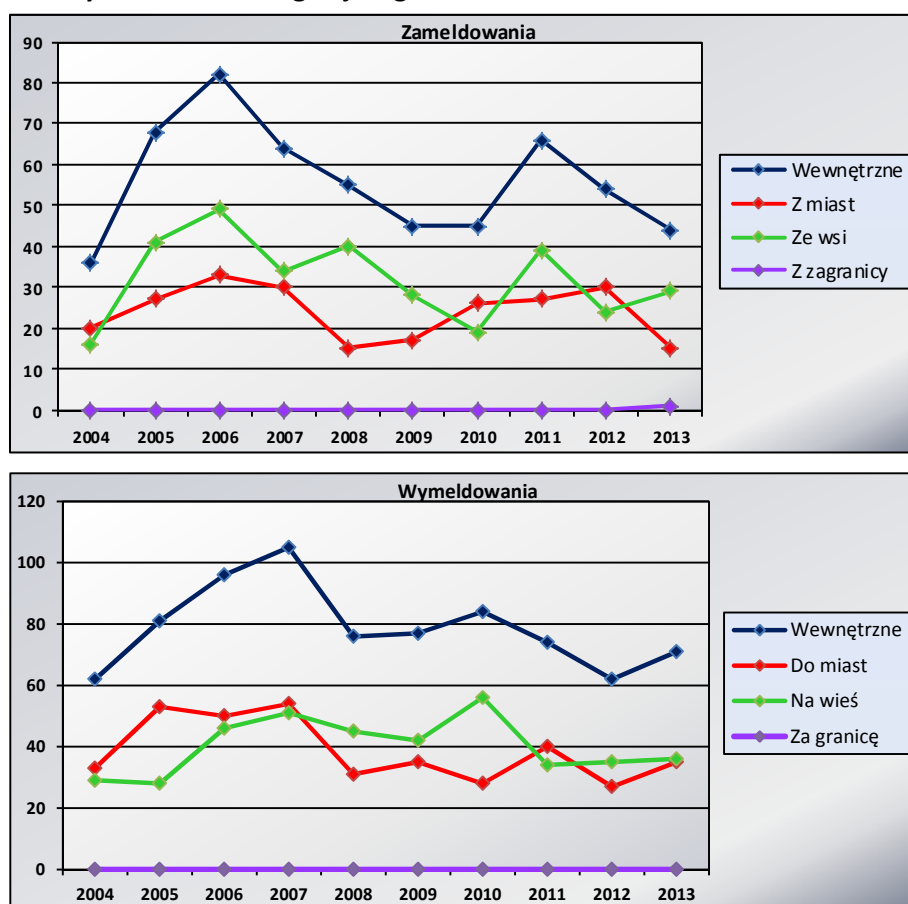
Wymeldowania										
Wewnętrzne	62	81	96	105	76	77	84	74	62	71
Do miast	33	53	50	54	31	35	28	40	27	35
Na wieś	29	28	46	51	45	42	56	34	35	36
Za granicę	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

(Opracowanie własne, źródło danych: Bank Danych Lokalnych GUS)

Interesująca jest analiza dokąd migrują na stałe mieszkańcy gminy Mochowo. Są to wyłącznie migracje krajowe. Jeśli idzie o wybór miejsca zamieszkania między miastem i wsią, to w okresie 2004-2007 były to bardziej miasta, ale od 2008 roku (poza rokiem 2011) przeważa wieś. Świadczy to o ogólnym wzroście atrakcyjności życia na wsi, jak i o tym, że proces ten zaczyna powoli obejmować obszar gminy Mochowo (spadek negatywnego salda migracji w ostatnich latach).

Jeśli idzie o napływ ludności na obszar gminy, to byli to prawie w całości mieszkańcy Polski (jedno zameldowanie z zagranicy w 2013 roku). Mieszkańcy wsi (średnio 31,9 osoby/rok w okresie 2004-2013) przeważali na mieszkańcami miast (średnio 24 osoby/rok).

Ryc. 6. Kierunki migracji w gminie Mochowo w okresie 2004-2013

(Opracowanie własne, źródło danych: Bank Danych Lokalnych GUS)

Podział ludności gminy według ekonomicznych grup wiekowych, w porównaniu z powiatem sierpeckim, gminami wiejskimi Mazowsza i gminami wiejskimi kraju, kształtuje się następująco:

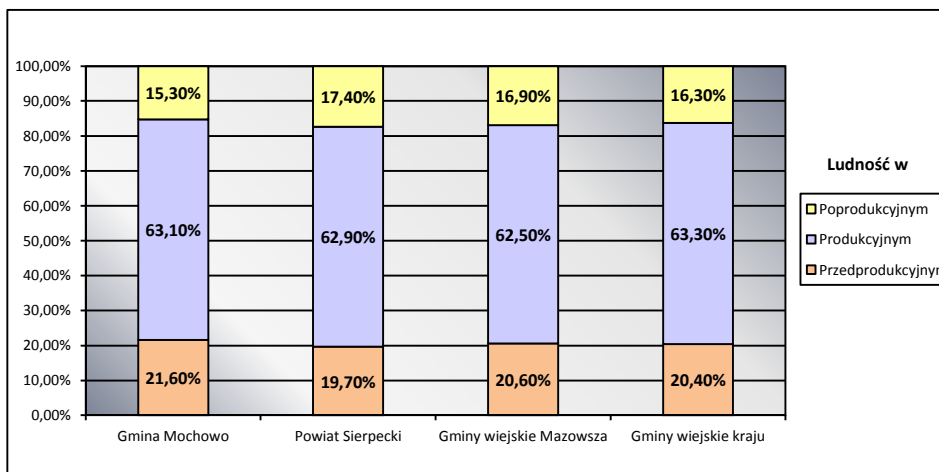

Tab. 5. Ludność wg ekonomicznych grup wiekowych w gminie Mochowo, powiecie sierpeckim, w gminach wiejskich Mazowsza i gminach wiejskich kraju (stan na 31.12.2013)

Ludność w wieku	Gmina Mochowo		Powiat sierpecki 53.326		Gminy wiejskie Mazowsza		Gminy wiejskie kraju	
	Liczba ludności	Udział %	Liczba ludności	Udział %	Liczba ludności	Udział %	Liczba ludności	Udział %
Przedprodukcyjnym	1.325	21,6%	10.517	19,7%	311.443	20,6%	2.241.409	20,4%
Produkcyjnym	3.867	63,1%	33.558	62,9%	944.788	62,5%	6.959.150	63,3%
Poprodukcyjnym	934	15,3%	9.251	17,4%	256.293	16,9%	1.793.440	16,3%

(Opracowanie własne; źródło: Bank Danych Lokalnych GUS)

Ryc. 7. Ludność wg ekonomicznych grup wiekowych w gminie Mochowo, powiecie sierpeckim, w gminach wiejskich Mazowsza i gminach wiejskich kraju (stan na 31.12.2013)

(Opracowanie własne; źródło: Bank Danych Lokalnych GUS)

Porównanie to wypada bardzo korzystnie dla gminy Mochowo. Sumaryczny udział mieszkańców w wieku produkcyjnym, jak i przedprodukcyjnym, czyli grup stanowiących o ekonomicznej terażniejszości i przyszłości obszaru, w populacji ogółem jest większy niż w przypadku powiatu i gmin wiejskich województwa i kraju. Także udział ludności gminy w wieku przedprodukcyjnym w populacji ogółem jest w gminie Mochowo największy, a ludności w wieku poprodukcyjnym - najmniejszy. Co prawda, podobnie jak w całym kraju, następuje proces starzenia się ludności gminy, ale zachodzi on ciągle w przedprodukcyjnej i produkcyjnej grupie mieszkańców. Udział % i w wartościach bezwzględnych mieszkańców w wieku poprodukcyjnym w okresie 2003-2013 nawet zmalał!

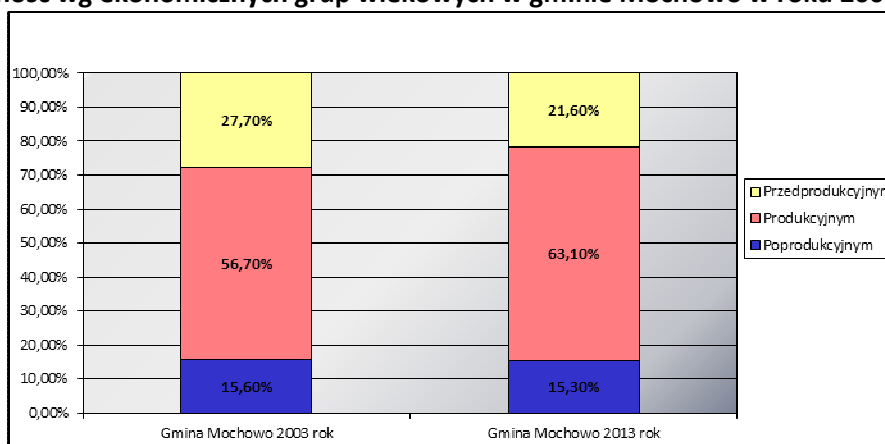
Tab. 6. Ludność wg ekonomicznych grup wiekowych w gminie Mochowo w roku 2003 i roku 2013

Ludność w wieku	2003		2013	
	Liczba ludności	Udział %	Liczba ludności	Udział %
Przedprodukcyjnym	1.768	27,7%	1.325	21,6%
Produkcyjnym	3.609	56,7%	3.867	63,1%
Poprodukcyjnym	992	15,6%	934	15,3%

(Opracowanie własne; źródło: Bank Danych Lokalnych GUS)

Ryc. 8. Ludność wg ekonomicznych grup wiekowych w gminie Mochowo w roku 2003 i roku 2013

(Opracowanie własne, źródło danych: Bank Danych Lokalnych GUS)

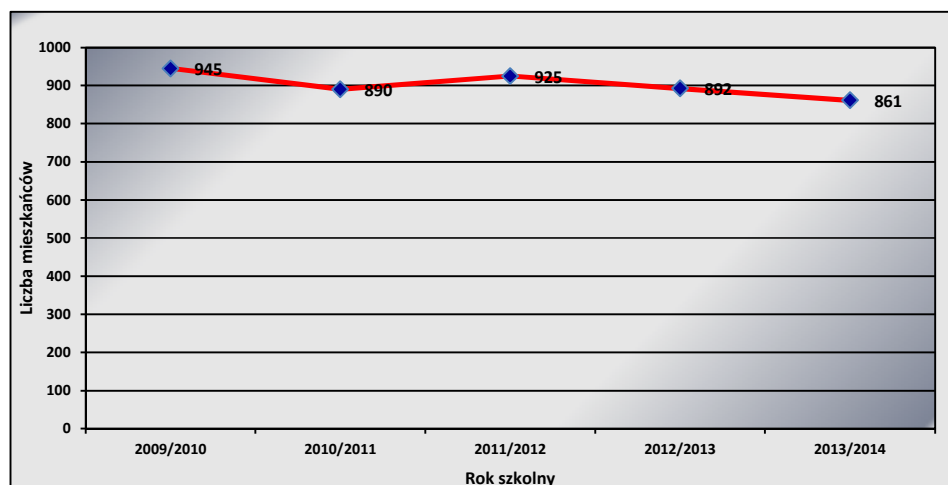
Jest to na dziś ciągle korzystna sytuacja dla rozwoju ekonomicznego Gminy, ale oznaczająca problemy w następnym okresie, w którym będąca dziś w wieku produkcyjnym ludność zacznie przesuwać się do grupy w wieku poprodukcyjnym.

Spadek udziału mieszkańców w wieku przedprodukcyjnym przekłada się także na spadek liczby uczniów placówek oświatowych w gminie, co pokazuje poniższa tabela:

Tab. 7. Zmiany liczby uczniów placówek oświatowych w gminie Mochowo

Placówka oświatowa	Rok szkolny				
	2009/2010	2010/2011	2011/2012	2012/2013	2013/2014
SP w Bożewie	205	174	186	177	176
SP w Ligowie	211	210	205	191	189
SP w Mochowie	192	188	197	190	185
Gimnazjum w Mochowie	292	273	289	285	267
P. przedszkolne	45	45	48	49	44
RAZEM	945	890	925	892	861

Ryc. 9. Zmiany liczby uczniów placówek oświatowych w gminie Mochowo

(Opracowanie własne, źródło danych: UG Mochowo)

Proces ten, zważywszy że znaczna część kosztów utrzymania działalności placówek oświatowych ma charakter stały, zmniejsza efektywność środków wydatkowanych na oświatę w gminie.

Bezrobocie

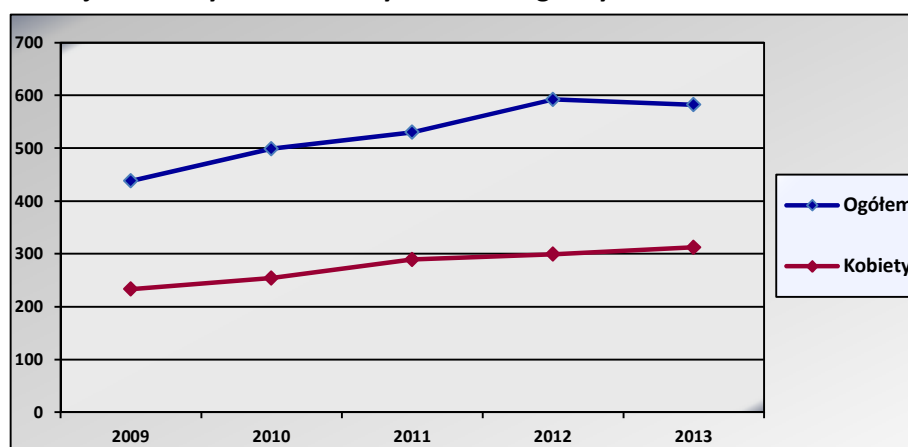
Jedną z najbardziej istotnych cech społeczności gminy jest wysoki wskaźnik osób pozostających bez pracy. Jest to immanentna cecha wiejskich obszarów rolniczych, do których się zalicza. Dane dla okresu 2009-2013 pokazują systematyczny i szybki wzrost liczby zarejestrowanych bezrobotnych z terenu gminy Mochowo.

Tab. 8. Liczba zarejestrowanych bezrobotnych z terenu gminy Mochowo w latach 2009-2013

Kategoria	Rok				
	2009	2010	2011	2012	2013
Ogółem, w tym:	438	499	530	592	582
kobiety	233	254	289	299	312
Udział % kobiet	53,2	50,9	54,5	50,5	53,6

(Opracowanie własne, źródło danych: Bank Danych Lokalnych GUS)

Ryc. 10. Liczba zarejestrowanych bezrobotnych z terenu gminy Mochowo w latach 2009-2013

(Opracowanie własne, źródło danych: Bank Danych Lokalnych GUS)

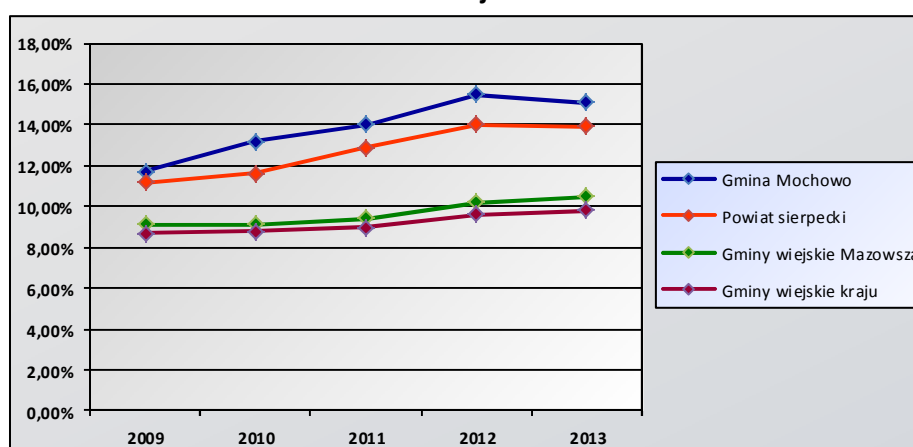
Jak pokazują dane zawarte w tabeli poniżej, stopa bezrobocia w gminie Mochowo jest wyższa niż w powiecie sierpeckim, gminach wiejskich na Mazowszu, a zwłaszcza w gminach wiejskich kraju. Różnice te mają tendencję do zwiększania się wraz z pogarszaniem się koniunktury gospodarczej i sytuacji na rynku pracy. Aktualna stopa bezrobocia w gminie Mochowo stanowi około 150 % stopy krajowej i mazowieckiej dla gmin wiejskich. Wszystkie te dane świadczą o: 1/ strukturalnym charakterze bezrobocia w gminie Mochowo; 2/ trudniejszym niż na innych obszarach wiejskich regionu i kraju dostępie mieszkańców gminy do rynku pracy.

Tab. 9. Udział % zarejestrowanych bezrobotnych z terenu gminy Mochowo w liczbie ludności w wieku produkcyjnym w latach 2009-2013 na tle powiatu sierpeckiego i gmin wiejskich Mazowsza i kraju

Kategoria	Rok				
	2009	2010	2011	2012	2013
Gmina Mochowo	11,7%	13,2%	14,0%	15,5%	15,1%
Powiat sierpecki	11,2%	11,6%	12,9%	14,0%	13,9%
Gminy wiejskie Mazowsza	9,1%	9,1%	9,4%	10,2%	10,5%
Gminy wiejskie kraju	8,7%	8,8%	9,0%	9,6%	9,8%

Ryc. 11. Udział % zarejestrowanych bezrobotnych z terenu gminy Mochowo w liczbie ludności w wieku produkcyjnym w latach 2009-2013 na tle powiatu sierpeckiego i gmin wiejskich Mazowsza i kraju

(Opracowanie własne, źródło danych: Bank Danych Lokalnych GUS)

Do liczby zarejestrowanych osób bez pracy należy doliczyć nieokreśloną liczbę niezarejestrowanych bezrobotnych oraz tzw. ukryte bezrobocie, czyli nadmierne zatrudnienie w gospodarstwach rolnych. Z kolei należy skorygować te dane w dół o osoby formalnie niezatrudnione, ale faktycznie pracujące, czemu sprzyja wysokie obciążenie wynagrodzeń podatkami, składkami ZUS itp.

Powyższe dane te pokazują jak trudny start życiowy mają mieszkańcy gminy i wyjaśniają pokazane powyżej długotrwałe ujemne trendy przyrostu naturalnego i salda migracji.

Pomoc społeczna

Istotną rolę wśród zadań własnych i zleconych Gminy odgrywa pomoc społeczna. Wydatki na to zadanie stanowią trzecią co do wielkości pozycję w budżecie Gminy (patrz rozdział 'Budżet Gminy'). W okresie 2009-2013 ich wartość utrzymywała się na poziomie powyżej 4 mln zł. Stale (z wyjątkiem 2012 roku) natomiast rósł udział środków własnych Gminy w ich finansowaniu, procentowo i w liczbach bezwzględnych. Ta ostatnia wartość wzrosła o ponad 40%: z 585.543 zł do 833.970 zł. Oznaczało to dość znaczący, jak na tak krótki okres, spadek udziału środków Państwa w finansowaniu pomocy społecznej w Gminie (z 85,5% do 80,2%) przy rosnących jej kosztach.

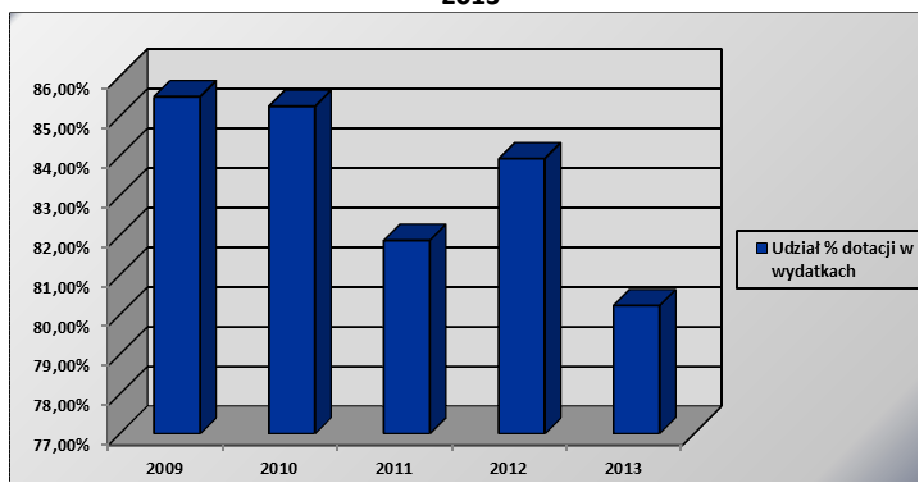

Tab. 10. Wydatki na pomoc społeczną w gminie Mochowo w okresie 2009-2013 i źródła ich finansowania

Rok	Wydatki na pomoc społeczną (GOPS)	Źródła finansowania			Udział % dotacji w wydatkach
		Dotacje na zadania zlecone	Dotacje na zadania własne	Środki własne Gminy	
2009	4 034 681,04	2 756 038,84	693 098,77	585 543,43	85,49
2010	4 720 177,19	3 259 648,08	764 479,05	696 050,06	85,25
2011	4 297 888,82	2 769 739,48	748 883,61	779 315,73	81,87
2012	4 249 866,44	2 718 529,79	848 221,07	683 115,58	83,93
2013	4 219 113,43	2 596 673,65	788 470,00	833 969,78	80,23

(Dane UG Mochowo)

Ryc. 12. Udział % dotacji w wydatkach na pomoc społeczną w gminie Mochowo w okresie 2009-2013

(Opracowanie własne, źródło danych: UG Mochowo)

Dane za lata 2009-2013, dotyczące liczby osób, którym przyznano świadczenie oscylują wokół 650. Dane dotyczące liczby objętych nim rodzin oscylują wokół 500, dane dotyczące liczby osób w tych rodzinach – wokół 2.000 (ze skokiem w 2012 roku). Liczby te nie tyle wynikają ze zmian zapotrzebowania na pomoc, co raczej z możliwości finansowych GOPS w danym roku.

Tab. 11. Liczba mieszkańców gminy Mochowo korzystających z pomocy społecznej w okresie 2009-2013

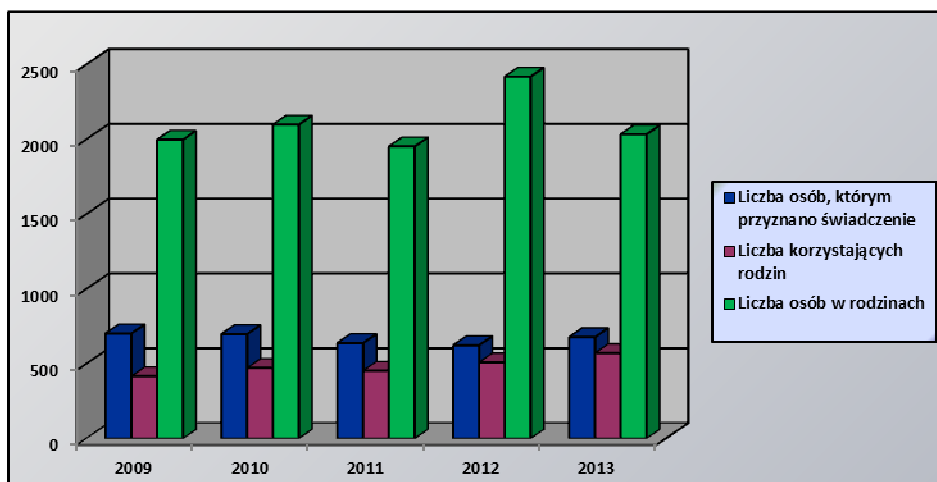
Rok	Liczba osób, którym przyznano świadczenie	Liczba korzystających rodzin	Liczba osób w rodzinach
2009	702	416	1 997
2010	698	472	2 098
2011	638	453	1 952
2012	623	509	2 418
2013	678	571	2 033

(Dane UG Mochowo)

Ryc. 13. Liczba mieszkańców gminy Mochowo korzystających z pomocy społecznej w okresie 2009-2013

(Opracowanie własne, źródło danych: UG Mochowo)

Analiza przyczyn objęcia pomocą GOPS pokazuje, że główną z nich jest od lat brak pracy. Liczba członków rodzin osób bezrobotnych objętych tą pomocą to prawie ¼ mieszkańców gminy. Następną przyczyną jest ubóstwo – objęci pomocą z tej przyczyny to około 15% mieszkańców. Dość duża grupa mieszkańców gminy Mochowo otrzymuje pomoc w związku z bezradnością w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego – liczba członków rodzin korzystających z pomocy z tej przyczyny stanowi około 10% ogólnej liczby mieszkańców gminy.

Liczba objętych pomocą GOPS z powodu choroby lub niepełnosprawności w okresie 2009-2013 wahała się między 111 a 180, a członków ich rodzin – między 301 a 867.

Grupy te nakładają się na siebie, więc trudno jest ocenić liczbę mieszkańców gminy korzystających bezpośrednio lub pośrednio z pomocy społecznej. Można jednak stwierdzić, że jest to bardzo znacząca część populacji gminy – prawdopodobnie około 30%.

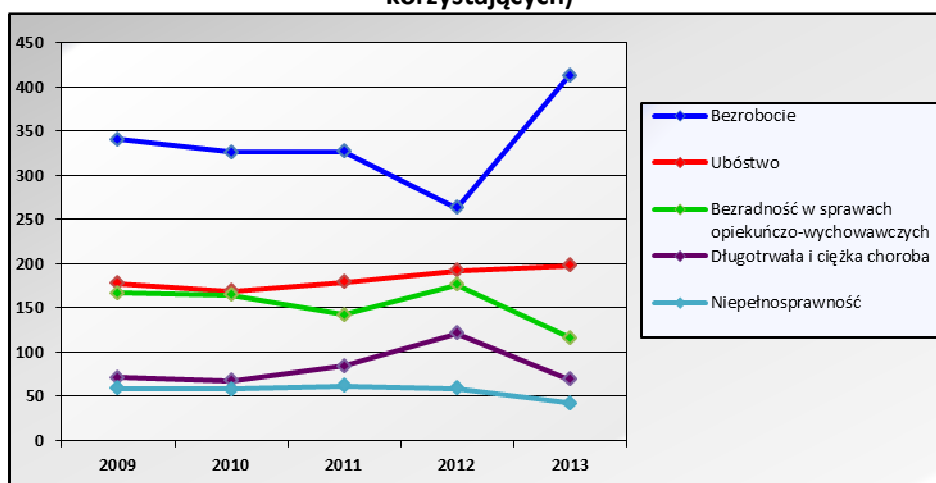
Tab. 12. Główne przyczyny udzielania pomocy przez GOPS w latach 2009-2013

Powód trudnej sytuacji życiowej	Liczba objętych pomocą rodzin/osób w rodzinach				
	2009	2010	2011	2012	2013
Bezrobocie	341/1.453	326/1.389	327/1.452	263/1.013	413/1.406
Ubóstwo	178/811	169/798	179/624	192/765	198/769
Bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego	167/669	165/678	142/569	176/719	116/609
Długotrwała lub ciężka choroba	71/182	68/201	84/289	121/718	69/204
Niepełnosprawność	56/198	58/207	62/221	59/149	42/97

(Dane UG Mochowo)

Ryc. 14. Główne przyczyny udzielania pomocy przez GOPS w latach 2009-2013 (liczba korzystających)

(Opracowanie własne, źródło danych: UG Mochowo)

Aktywność społeczna i polityczna mieszkańców

Aktywność społeczna mieszkańców

Aktywność ta, mierzona liczbą organizacji społecznych, jest dość wysoka jak na warunki niewielkiej gminy wiejskiej o dominującej funkcji rolniczej i rozproszonym układzie osadniczym. Są to organizacje tradycyjnego typu, zakorzenione w tradycji polskiej wsi. Niektóre z OSP służą społeczności lokalnej już ponad 100 lat!

Na terenie gminy Mochowo działają następujące organizacje społeczne:

- Ochotnicza Straż Pożarna w Bendorzynie,
- Ochotnicza Straż Pożarna w Bożewie,
- Ochotnicza Straż Pożarna w Cieślinie,
- Ochotnicza Straż Pożarna w Choczniu,
- Ochotnicza Straż Pożarna w Ligowie,
- Ochotnicza Straż Pożarna w Malanowie Starym,
- Ochotnicza Straż Pożarna w Mochowie,
- Ochotnicza Straż Pożarna w Osieku,
- Ochotnicza Straż Pożarna w Zglenicach Dużych,
- Ochotnicza Straż Pożarna w Żurawinie.
- Koło Gospodyń Wiejskich w Bendorzynie
- Koło Gospodyń Wiejskich w Osieku
- Polski Związek Emerytów, Rencistów i Inwalidów Koło w Mochowie
- Ludowy Klub Sportowy „Sparta” Mochowo”

W szkołach na terenie gminy działają:

- Szkolne Koło Ligi Ochrony Przyrody w SP im. Adama Mickiewicza w Bożewie
- Szkolne Koło Polskiego Czerwonego Krzyża w SP im. Adama Mickiewicza w Bożewie
- Szkolna Kasa Oszczędności w SP im. Adama Mickiewicza w Bożewie
- Gromada zuchowa „Złociste Promyki” ZHP w SP im. Adama Mickiewicza w Bożewie,

- Koło Ekologiczne w SP im. Jana Pawła II w Mochowie
- Gromada zuchowa i drużyna harcerska w SP im. Jana Pawła II w Mochowie
- Szkolny Klub Europejski w SP im. Jana Pawła II w Mochowie
- Szkolne Koło Polskiego Czerwonego Krzyża w SP im. Jana Pawła II w Mochowie
- Szkolna Kasa Oszczędności w SP im. Jana Pawła II w Mochowie
- Grupa fotograficzna „Pstryk” w SP im. Jana Pawła II w Mochowie
- Ognisko Misyjne w SP im. Jana Pawła II w Mochowie
- Gromada zuchowa „Wesołe Niezapominajki z Ligowa” ZHP w SP im. Powstańców Styczniowych w Ligowie
- Szkolny Klub Europejski w SP im. Powstańców Styczniowych w Ligowie
- Szkolna Kasa Oszczędności w SP im. Powstańców Styczniowych w Ligowie
- Szkolne Koło Polskiego Czerwonego Krzyża w SP im. Powstańców Styczniowych w Ligowie
- Zespół Taneczny „Manaba” w Publicznym Gimnazjum im. Gen. Edwarda Żółtowskiego
- Teatr Szkolny w Publicznym Gimnazjum im. Gen. Edwarda Żółtowskiego

Mnogość i różnorodność tych organizacji stanowi prognostyk dobrych rezultatów społecznej i obywatelskiej edukacji młodych mieszkańców gminy.

Aktywność polityczna mieszkańców

Poziom aktywności politycznej mieszkańców gminy Mochowo jest na ogół niższy niż ten społeczności powiatu sierpeckiego, Mazowsza czy całego kraju. Jest to zjawisko dość charakterystyczne dla społeczności wiejskich w Polsce. Wybory prezydenckie, a jeszcze bardziej parlamentarne, wzbudzają mało emocji, prawdopodobnie dlatego, że pragmatyczna społeczność wiejska ocenia niezbyt wysoko możliwość istotnego wpływu na ich wynik lub też wpływ wyborów na ich własne losy. Różnice te jednak maleją (poza wyborami parlamentarnymi) - poziom frekwencji wzrasta z wyborów na wybory, pokazując, że mieszkańcy gminy w coraz większym stopniu chcą wpływać na ich wynik.

Całkiem odwrotna sytuacja ma miejsce w przypadku wyborów do Rady Gminy oraz Wójta. Frekwencja w gminie Mochowo w tych wyborach jest z reguły bardzo wysoka i bardzo znacząco przekracza wskaźniki dla kraju, Mazowsza, a także dla powiatu sierpeckiego.

Mieszkańcy gminy najmniej zainteresowani są udziałem w wyborach do Parlamentu Europejskiego. Frekwencja w 2009 roku wyniosła tylko nieco ponad 10% - 2,5 razy mniej niż średnio w kraju i najmniej w powiecie sierpeckim. Jednak świadomość znaczenia tych wyborów rośnie – w 2014 roku frekwencja wyniosła już ponad 14% i, choć nadal była nieznacznie mniejsza od średniej w powiecie, to była wyższa niż w mieście oraz gminie Sierpc.

Tab. 13. Frekwencja mieszkańców gminy Mochowo w wyborach na tle powiatu sierpeckiego, Mazowsza/Okręgu Płockiego oraz Polski (na podst. www.pkw.gov.pl)

Wybory samorządowe (I tura)

Obszar	2002 (Rada/Wójt)	2006 (Rada/Wójt)	2010
Gmina Mochowo	72,11	72,42	69,63
Powiat sierpecki	54,98	56,00	60,21
Mazowsze	46,0/50,9	51,0/51,0	51,0
Polska	44,1/44,2	39,6/46,0	47,3/35,3

Wybory parlamentarne

Obszar	2005	2007	2011
Gmina Mochowo	31,43	35,61	32,49
Powiat sierpecki	33,99	42,02	39,71
Mazowsze	36,01*	47,05*	43,32*
Polska	40,57	53,88	48,92

*Dane dla Okręgu Płockiego

Wybory Prezydenta RP

Obszar	2000	2005 (I tura/II tura)	2010
Gmina Mochowo	46,55	39,90/37,66	47,60
Powiat sierpecki	54,36	42,09/42,84	50,79
Mazowsze	61,41	54,55/56,59	61,55
Polska	61,12	49,74/50,99	55,31

Wybory do Parlamentu Europejskiego

Obszar	2009	2014
Gmina Mochowo	10,56	14,33
Powiat sierpecki	14,73	16,76
Mazowsze	19,74*	28,09
Polska	24,53	23,83

*Bez okręgu stołecznego

Dziedzictwo historyczne i kulturowe

Obszar gminy Mochowo ma bardzo bogate tradycje osadnicze. Na jej terenie znajdują się 204 stanowiska archeologiczne, występujące w postaci śladów osadniczych, cmentarzysk i osad. Najstarsze datowane są na czasy neolityczne, tj. 7-4,5 tysiąca lat p.n.e.

Duża część obecnego obszaru gminy należała w przeszłości do, stanowiącej część niezależnej od Korony, Ziemi Płockiej, której zachodnia granica biegła wzdłuż rzeki Skrwy. Reszta należała do Ziemi Dobrzyńskiej, związanej historycznie z Kujawami i Wielkopolską. Pierwsze pisane wzmianki o obszarze (o parafii Ligowo) pochodzą z końca XIV wieku.

Miejscowości dzisiejszej gminy Mochowo w 1495 roku zostały włączone do Korony i nowo utworzonego województwa płockiego, a następnie po II rozbiorze Rzeczypospolitej zostały włączone do Prus, departamentu płockiego, powiatu mławskiego (w latach 1793-1807). Od 1807 do 1815 roku wsie znajdowały się w Księstwie Warszawskim, w latach 1815-1918 w granicach zaboru rosyjskiego i Królestwa Polskiego, a od 1866 roku - w granicach guberni płockiej Przywiślańskiego Kraju.

W 1775 roku w Mochowie urodził się Edward Żółtowski wybitny żołnierz, jeden z najmłodszych polskich generałów.

W czasie powstania styczniowego 1863 roku w miejscowości Koziołek w pobliżu Gozdów miała miejsce krwawa potyczka z oddziałem armii rosyjskiej. Poległych podczas niej powstańców pochowano w mogile na cmentarzu w Ligowie. Także Choczeń był miejscem

walk powstańczych. Dnia 17 września 1863 roku w miejscowym folwarku stacjonowało około 400 powstańców. Dowódcą oddziału był Piotr Czarliński. Po upadku powstania ziemia użytkowana przez chłopów przeszła na ich własność na mocy carskiego ukazu uwłaszczeniowego.

W 1915 roku w czasie I wojny światowej teren byłej guberni płockiej został włączony w skład jenerałgubernatorstwa warszawskiego. W odrodzonym państwie polskim - na mocy ustawy sejmowej z dnia 2 sierpnia 1919 roku powiaty płocki, sierpecki, gostyniński i kutnowski zostały włączone w skład województwa warszawskiego. W latach 1939 – 1945 ziemie położone w północno – zachodniej części gminy należały do powiatu lipnowskiego, województwa pomorskiego.

W okresie okupacji hitlerowskiej tereny gminy Mochowo (Machau) zostały wcielone do III Rzeszy i wchodziły w skład rejencji ciechanowskiej, która stanowiła część składową okręgu Prusy Wschodnie. Na jej terenie działały polskie podziemne organizacje zbrojne. Armia Krajowa, chociaż obecna na tym terenie, starała się nie wykonywać akcji prowokujących akcje odwetowe okupanta. Mimo tego, latem 1944 roku okoliczne wsie poddane zostały przez specjalny oddział *Jagdkommando* krwawym represjom. Egzekucji dokonano m.in. na mieszkańcach wsi Malanowo i Osiek.

W okresie powojennym miało miejsce wiele zmian struktur administracyjnych, które łączyły się z politycznymi. Przez długi okres czasu funkcjonowały Gromadzkie Rady Narodowe w Bożewie, Ligowie i Mochowie. W wyniku reformy administracyjnej w 1972 roku utworzono gminę z siedzibą w Mochowie, w skład której weszły trzy byłe gromady wraz z przyległymi sołectwami. Granice terytorialne gminy obowiązują do dziś. W wyniku reformy administracyjnej w 1999 roku gmina Mochowo weszła w skład powiatu sierpeckiego w województwie mazowieckim.

Mieszkańcy gminy Mochowo są dumni z historii obszaru. Jest ona kultywowana staraniem miejscowych elit. Szkoła podstawowa w Ligowie nosi imię Powstańców Styczniowych, a gimnazjum w Mochowie – generała Edwarda Żółtowskiego.

Materialne ślady historii i kultury obszaru są dość liczne i obejmują kilka cennych obiektów:

- kościół w Bożewie z 1453 r. kilkakrotnie restaurowany, jeden z najpiękniejszych przykładów świątyń gotyckich na północnym Mazowszu;
- dzwonnica przykościelna w Bożewie z XVIII w., czworoboczna, drewniana, konstrukcji słupowej z dachem namiotowym krytym gontem;
- zespół kościelny w Mochowie, obejmujący drewniany kościół, wzniesiony w 1684 roku, później kilkakrotnie odnawiany, z barokowymi ołtarzami: głównym i dwoma bocznymi oraz późnogotyckim relikwiarzem szafkowym, oraz murowaną dzwonnice z drugiej połowy XIX wieku;
- neogotycki kościół w Ligowie, zbudowany w latach 1906 – 1913, z polichromiami wykonanymi w 1930 r. przez Władysława Drapiewskiego, autora polichromii w płockiej katedrze;
- zespół kościelny w Żurawinie, na który składa się kościółek filialny z 1903 roku z obrazem Matki Boskiej, tzw. Żurawińskiej, XVII-wieczna murowana kapliczka ze źródłem, które miejscowa ludność uznała za cudowne; Żurawin stanowi lokalny ośrodek Kultu Matki Boskiej Żurawińskiej;

- grób powstańców styczniowych poległych w bitwie pod Koziółkiem na cmentarzu w Ligowie;
- pomnik w Choczniu upamiętniający poległych powstańców styczniowych
- zagroda młyńska w Choczniu nad Skrwą z drewnianym młynem wodnym z 1876 roku z zachowanym kompletem pierwotnych urządzeń; towarzyszą jej malownicze kaskady na Skrwie;
- zespół dworski w Obrębie, z przełomu XIX i XX wieku, obejmujący murowany dwór oraz park, położony na lewej skarpie doliny Skrwy;
- pozostałości parku podworskiego z I połowy XIX wieku w Cieślinie o wspaniałych drzewostanach sosnowo – świerkowych, uzupełnionych gatunkami liściastymi.
- stanowiska archeologiczne, występujące w postaci śladów osadniczych, cmentarzysk i osad; najstarsze datowane są na czasy neolityczne, tj. 7-4,5 tysiąca lat p.n.e.
- grodzisko Grodni, wpisane do rejestru wojewódzkiego konserwatora zabytków decyzją z dnia 26 marca 1960 roku.

Teren gminy obfituje także w charakterystyczne dla polskiego krajobrazu kapliczki, figury oraz krzyże przydrożne. Wiele z nich powstało w związku z obecnym tutaj silnym kultem maryjnym, czego dowodzą figurki Matki Boskiej umieszczone w kapliczkach wolnostojących, czy małych kapliczkach skrzynkowych zawieszanych na krzyżach.

Na terenie gminy Mochowo można odnaleźć również dwuramienne krzyże choleryczne św. Zachariasza. Fundowane były zwykle jako ofiara za ocalenie od zarazy morowej bądź wznoszone w intencji ochrony przed różnego rodzaju zarazami. Nierzadko znaczyły miejsca pochówku ofiar cholery czy innych epidemii.

Aktywność kulturalna

Spółeczność gminy Mochowo jest dość aktywna kulturalnie. Aktywność ta, co nie jest w Polsce regułą, jest w dużej mierze dziełem samych mieszkańców, gdyż w dużym stopniu jest inicjowana i koncentruje się wokół licznych w gminie Ochotniczych Straży Pożarnych oraz dwóch Kół Gospodyń Wiejskich. Ich ofertę kulturalną wspiera i uzupełnia Gminna Biblioteka Publiczna, pełniąc także funkcje Gminnego Ośrodka Kultury, a także szkoły.

Corocznie organizowane są okazjonalne i cykliczne imprezy, jak również realizowane są projekty wykorzystujące, obok gminnych, unijne, mazowieckie i krajowe środki finansowe. Na cykliczne imprezy kulturalne i sportowe, niektóre organizowane od wielu lat, składają się:

- Noworoczne Spotkanie Seniorów,
- Halowy Turniej Piłki Nożnej Drużyn OSP,
- Turniej Sołectw w Piłce Nożnej o Puchar Wójta,
- Rodzinny Festyn Sportowy,
- Bieg Trzeźwości,
- Zawody Sportowo-Pożarnicze,
- Biesiada Seniorów,
- Dożynki.

Infrastruktura społeczna

Infrastruktura społeczna gminy jest relatywnie, jak na warunki niewielkiej wiejskiej gminy o głównie rolniczym charakterze, dobrze rozwinięta. Dumą społeczności gminy Mochowo są (generujące także lwią część kosztów gminy) placówki oświatowe. Obejmują one:

- Szkołę Podstawową im. A. Mickiewicza w Bożewie
- Szkołę Podstawową im. Powstańców Styczniowych w Ligowie
- Szkołę Podstawową im. Jana Pawła II w Mochowie
- Publiczne Gimnazjum im. gen Edwarda Żółtowskiego w Mochowie
- 3 punkty przedszkolne w przy szkołach podstawowych: w Bożewie, Ligowie i Mochowie

Szkoły na terenie gminy oferują swoim uczniom liczne zajęcia ponadprogramowe.

W Szkole Podstawowej im. Jana Pawła II w Mochowie działają: koło plastyczne, koło muzyczne, zajęcia z języka obcego, koło polonistyczne, koło matematyczno-informatyczne, koło misyjne, koło ekologiczne, zajęcia korekcyjno-kompensacyjne i SKS.

Szkoła Podstawowa im. Adama Mickiewicza w Bożewie proponuje: zajęcia dydaktyczno-wyrównawcze, zajęcia z pierwszej pomocy, koło matematyczne, koło komputerowe, zajęcia korekcyjno-kompensacyjne, koło religijne, koło muzyczne, koło polonistyczne, koło przyrodnicze, zajęcia sportowe, zajęcia z logopedą i zajęcia z pedagogiem.

Szkoła Podstawowa im. Powstańców Styczniowych w Ligowie realizuje projekt systemowy „Wyrównywanie szans edukacyjnych uczniów poprzez dodatkowe zajęcia rozwijające kompetencje kluczowe – Moja przyszłość”. Prowadzi zajęcia: z języka obcego, matematyczno – przyrodnicze, logopedyczne, z pedagogiem, korekcyjno-kompensacyjne, dydaktyczno-wyrównawcze z języka polskiego, dydaktyczno-wyrównawcze z matematyki, rozwijające zainteresowania i uzdolnienia (plastyczne, techniczne, recytatorskie, przyrodnicze) oraz rewalidacyjne. Działa koło sportowe i chór. Szkoła oferuje też poradnictwo i doradztwo dotyczące edukacji zawodowej.

Publiczne Gimnazjum im. gen. Edwarda Żółtowskiego w Mochowie prowadzi: koło biologiczne, koło taneczne, koło dziennikarskie, koło historyczne, koło szachowe, koło etyczne, koło biblijne, koło humanistyczne, koło chemiczne oraz zajęcia wyrównawcze i dodatkowe z matematyki, zajęcia dodatkowe z języka angielskiego, zajęcia wyrównawcze z języka polskiego, a także trening egzaminacyjny z języka niemieckiego. Uczestniczy także w europejskiej współpracy szkół. W gimnazjum działa też zespół wokalny i teatr szkolny.

Mimo tych licznych form edukacji wyniki egzaminów w Publicznym Gimnazjum im. gen Edwarda Żółtowskiego w Mochowie w okresie 2009-2013 były niższe niż średnia dla Polski i dla Mazowsza, a także dla obszarów wiejskich kraju. Dotyczy to zarówno części humanistycznej i matematyczno-fizycznej egzaminu.

Tab. 14. Wyniki egzaminów gimnazjalnych - % maksymalnej liczby punktów (część matematyczno-przyrodnicza i część humanistyczna) w latach 2007-2014

Rok	2009	2010	2011	2012		2013	
Zakres	Część humanistyczna						
Obszar				Historia i wiedza o społec.	Język polski	Historia i wiedza o społec.	Język polski
Gm. Mochowo	26,21	29,17	23,70	54,90	58,50	52,50	53,30
Polska	31,67	30,34	25,31	61	65	58	62
Obszary wiejskie	30,88	29,51	24,65	59	64	56	60
Mazowsze	32,81	31,63	27,33	63	67	60	64
Zakres	Część matematyczno -przyrodnicza						
Obszar				Przedmioty przyrodnicze	Matematyka	Przedmioty przyrodnicze	Matematyka
Gm. Mochowo	21,10	21,68	20,77	43,50	40,80	50,90	40,10
Polska	26,03	23,90	23,63	50	47	59	48
Obszary wiejskie	24,96	22,93	22,92	49	45	58	46
Mazowsze	27,53	24,96	24,54	52	50	61	51

Dane UG Mochowo i www.cke.edu.pl

Przy placówkach edukacyjnych na terenie gminy Mochowo powstały ogólnie dostępne obiekty sportowe:

- kompleks boisk sportowych „Orlik” i hala sportowa przy Publicznym Gimnazjum i Szkole Podstawowej w Mochowie,
- boisko sportowe w Mochowie Parcelach,
- hala sportowa przy Szkole Podstawowej w Bożewie.

W trakcie realizacji jest sala gimnastyczna przy Szkole Podstawowej w Ligowie.

Na infrastrukturę społeczną w gminie Mochowo składają się także:

- świetlica środowiskowa w Cieślinie;
- remizy OSP w: Bendorzynie, Bożewie, Cieślinie, Malanowie Starym, Mochowie, Ligowie, Osieku, Zglenicach Dużych, Żurawinie i Choczniu;
- place zabaw: w Cieślinie, Ligowie, Mochowie; w trakcie realizacji są place w Bożewie i Mochowie;

Opiekę zdrowotną na terenie gminy zapewniają placówki:

- Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej „Asmed” w Mochowie
- Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej „Medicar” w Sierpcu Filia w Mochowie
- Apteka w Mochowie
- Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej „Asmed” w Mochowie Przychodnia lekarska w Ligowie
- Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej „Medicar” w Sierpcu Filia w Ligowie
- Punkt Apteczny w Ligowie

Brak jest placówek opieki medycznej w Bożewie. Jednak jest to południowa, położona najbliżej Płocka część gminy, co nieco ułatwia korzystanie z tamtejszej, dużo bogatszej oferty.

Gmina nie posiada Gminnego Ośrodka Kultury. Jego funkcje są realizowane przez Gminną Bibliotekę Publiczną w Mochowie, która posiada także filie w Bożewie i w Ligowie oraz przez liczne Ochotnicze Straże Pożarne, prowadzące z reguły także działalność kulturalną i dysponujące remizami, które w ostatnich latach są poddawane przy wsparciu Urzędu Gminy, modernizacji.

GBP dysponuje księgozbiorem liczącym 27.000 woluminów, z którego korzysta prawie 1.000 czytelników. Od tego roku czytelnicy mogą korzystać z katalogu *on-line*, jak również zarezerwować wybraną pozycję i sprawdzić stan swojego konta. Księgozbiór bibliotek jest każdego roku wzbogacany i uzupełniany ze środków własnych i otrzymanych z Programu Biblioteki Narodowej „Zakup nowości wydawniczych do bibliotek”. W każdej z trzech bibliotek można korzystać z czytelni internetowych oraz sprzętu kopiującego i drukarek.

Biblioteki prowadzą też zajęcia dla grup zorganizowanych - dzieci z przedszkoli, szkół podstawowych i gimnazjum - w formie lekcji bibliotecznych, spotkań z bajką, prelekcji i wystawek promujących czytelnictwo. Uczniowie biorą też udział w konkursach recytatorskich i czytelniczych. Od roku 2007 w Mochowie prowadzone są zajęcia dla dzieci w ramach Klubu Przedszkolaka „ALFA-BECIK”. Od 2011 przy bibliotece istnieje Zespół Tańca Ludowego „Mochowo”, którego członkami (20 osób) są uczniowie szkół podstawowych, gimnazjum i szkół średnich. Zespół bierze udział we wszystkich imprezach organizowanych na terenie gminy oraz regionalnych konkursach i przeglądach.

Jako samorządowa instytucja kultury biblioteka jest współorganizatorem wszystkich znaczących imprez środowiskowych. W latach 2011-2014 zrealizowała 8 projektów w ramach POKL i PROW o łącznym budżecie 315 600,00 zł. Projekty były skierowane do wszystkich grup wiekowych i obejmowały różnorodne działania: wycieczki, zajęcia sportowe (fitness, pływanie, nordic walking, rajdy rowerowe), artystyczne (taniec ludowy, break dance, współczesny, malowanie na szkle, garncarstwo), imprezy plenerowe i spotkania integracyjne.

4. Gospodarka

Ogólna powierzchnia gminy Mochowo wynosi 14.357 ha, z czego 11.050 ha (ok. 77%) stanowią użytki rolne, zaś 2.304 ha (ok. 16%) - użytki leśne. Inne formy użytkowania gruntów mają mniejsze znaczenie, wśród nich największy obszar zajmują tereny komunikacyjne. Szczegółową strukturę użytkowania gruntów przedstawia poniższa tabela:

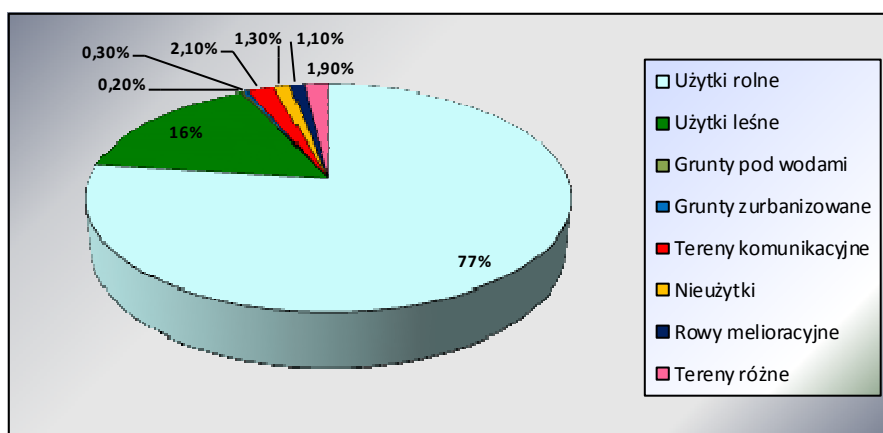
Tab. 15. Struktura użytkowania gruntów w gminie Mochowo

Kategoria	Powierzchnia (ha)	Udział %
Użytki rolne	11 050	77
Użytki leśne	2 304	16
Grunty pod wodami	39	0,2
Grunty zurbanizowane	51	0,3
Tereny komunikacyjne	299	2,1
Nieuzytki	192	1,3
Rowy melioracyjne (248 km)	156	1,1
Tereny różne	277	1,9
Powierzchnia gminy ogółem	14 368	100,0

(Dane UG Mochowo)

Ryc. 15. Struktura użytkowania gruntów w gminie Mochowo

(Opracowanie własne, źródło danych: UG Mochowo)

Rolnictwo

Podstawową rolę w gospodarce gminy odgrywa rolnictwo. Warunki do prowadzenia gospodarki rolnej w gminie Mochowo są poniżej średniej dla województwa mazowieckiego – wskaźnik jakości rolniczej przestrzeni produkcyjnej wynosi dla gminy 56,8%, podczas gdy dla województwa – 71,1%. Najkorzystniejsze warunki dla rozwoju rolnictwa występują w południowo – wschodniej części gminy. Tylko w tej, najwyższej położonej części gminy na powierzchni terenu występuje glina zwałowa, na podłożu której mogły rozwinąć się dobre gleby. Na pozostałym obszarze utwory zwałowe przykryte są warstwą piasków. Występują tam głównie gleby bielcowe i brunatne, a w obniżeniach terenu i w sąsiedztwie cieków również czarne ziemie. Strefa czołowo - morenowa charakteryzuje się dużym rozdrobnieniem kompleksów glebowych. Dobre i średnie gleby kompleksów pszennego i żytniego występują w pasie 1,5 km na północ od Ligowa, w okolicach Żurawina i w południowo-wschodniej części gminy.

Umiarkowanie korzystne dla rolnictwa są warunki klimatyczne obszaru. Sprzyjają mu: zbliżona do średniej krajowej długość okresu wegetacyjnego (210-220 dni) i długa i ciepła jesień raz łagodna zima i chłodniejsze lato. Niekorzystne są: niskie opady roczne (500-550 mm) i ich sezonowy rozkład: suche wiosny i mokre lata oraz wzmacniające ten negatywny układ ciepłe, wysuszające wiatry w okresie wiosennym.

Grunty orne stanowią prawie 90% powierzchni użytków rolnych. Łąki i pastwiska stanowią w sumie kolejne blisko 10%. Powierzchnia sadów to mniej niż 1% użytków rolnych w gminie.

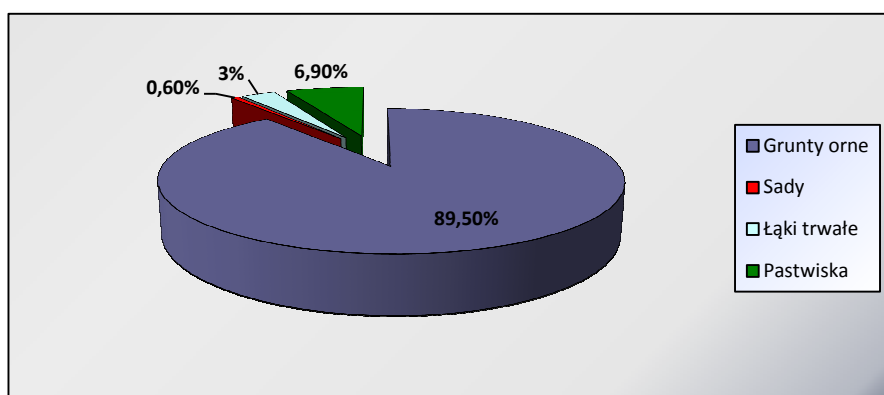
Tab. 16. Struktura użytków rolnych w gminie Mochowo

Kategoria	Powierzchnia (ha)	Udział %
Grunty orne	9 895	89,5
Sady	66	0,6
Łąki trwałe	327	3,0
Pastwiska	762	6,9
Użytki rolne ogółem	11 050	100,0

(Dane UG Mochowo)

Ryc. 16. Struktura użytkowania gruntów w gminie Mochowo

(Opracowanie własne, źródło danych: UG Mochowo)

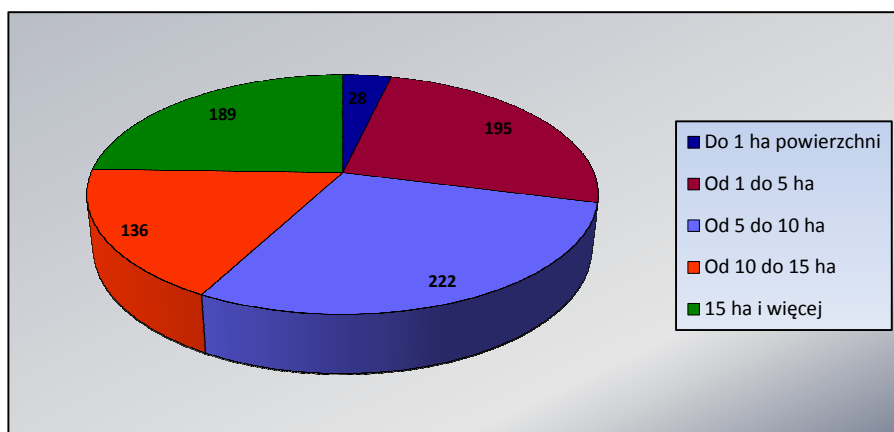
Wg danych Powszechnego Spisu Rolnego 2010 na terenie gminy działało 770 gospodarstw rolnych. Średnia wielkość gospodarstwa wynosiła 11,8 ha (powierzchnia użytków rolnych), z czego 11,6 ha było w dobrej kulturze rolnej. Powoli zachodzi proces koncentracji ziemi. Liczbowo dominują gospodarstwa o powierzchni 5 – 10 ha, jest ich 222, ale największą powierzchnią władają gospodarstwa mające 15 i więcej ha – w sumie 5.698,4 ha, co stanowi prawie 56% ogólnej powierzchni gospodarstw.

Tab. 17. Liczba gospodarstw rolnych w gminie Mochowo wg grup powierzchni

Grupa obszarowa	Liczba
Do 1 ha powierzchni	28
Od 1 do 5 ha	195
Od 5 do 10 ha	222
Od 10 do 15 ha	136
15 ha i więcej	189

(Dane GUS na podstawie Powszechnego Spisu Rolnego 2010)

Ryc. 17. Liczba gospodarstw rolnych w gminie Mochowo wg grup powierzchni

(Opracowanie własne na podst. danych GUS z Powszechnego Spisu Rolnego 2010)

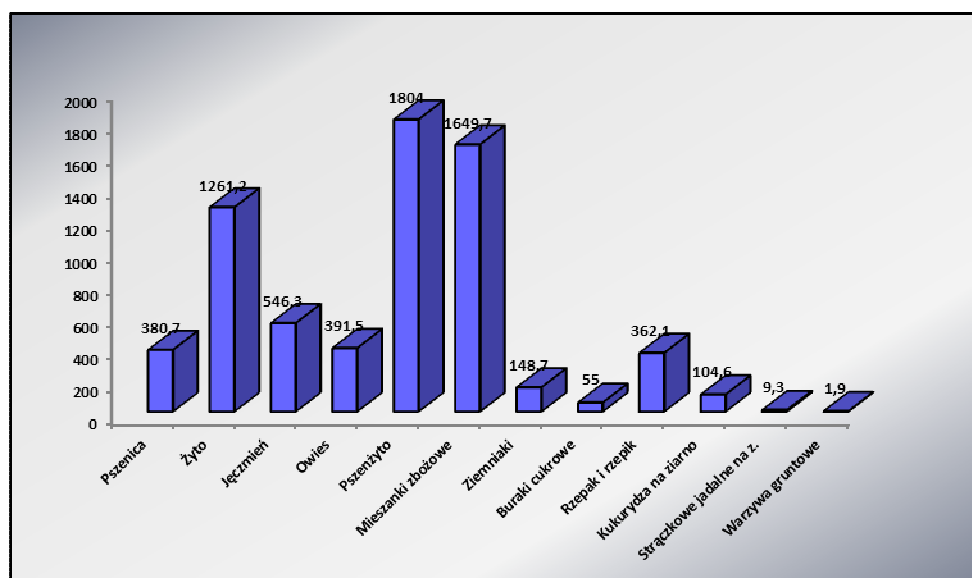

W strukturze produkcji rolniczej dominuje produkcja roślinna zbożowa. Zboża stanowią 79,8%. Kolejne miejsca zajmują uprawy przemysłowe (6,2%) oraz rzepak z rzepikiem (4,7%). Zasiwy ziemniaków obejmowały tylko 149 ha, a buraków cukrowych – jeszcze mniej – 55 ha. W produkcji zwierzęcej – dominuje chów bydła, przede wszystkim mlecznego (307/246 gospodarstw), drobiu (284 gospodarstwa) oraz trzody chlewnej (268 gospodarstw).

Tab. 18. Struktura zasiewów w gminie Mochowo w roku 2010

Uprawa	Powierzchnia (ha)
Pszenica	380,7
Żyto	1.261,2
Jęczmień	546,3
Owies	391,5
Pszennyto	1.804,0
Mieszanki zbożowe	1.649,7
Ziemniaki	148,7
Buraki cukrowe	55,0
Rzepak i rzepik	362,1
Kukurydza na ziarno	104,6
Strączkowe jadalne na z.	9,3
Warzywa gruntowe	1,9
Razem	

Ryc. 18. Struktura zasiewów w gminie Mochowo w roku 2010

(Opracowanie własne na podst. danych GUS z Powszechnego Spisu Rolnego 2010)

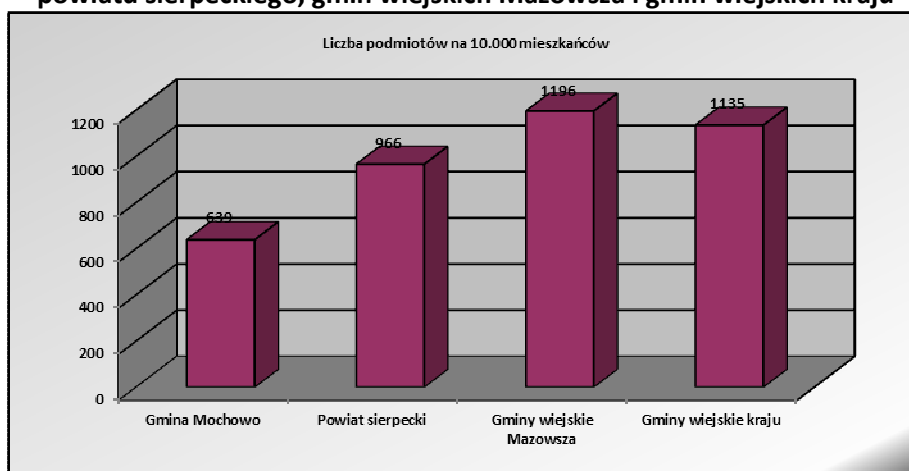
Rozwój rolnictwa na obszarze gminy hamowany jest przez (poprawiającą się, ale wciąż niezbyt korzystną) strukturę wielkości gospodarstw rolnych, a także tradycyjną niechęć rolników do współdziałania (brak spółdzielni rolniczych i grup producenckich).

Przemysł i usługi

Podobnie jak i rolnictwo, także przemysł i usługi nie są w stanie, póki co, zapewnić mieszkańcom gminy odpowiedniej ilości i jakości miejsc pracy. Wg Banku Danych Lokalnych GUS, wskaźnik liczby podmiotów gospodarczych na 10.000 mieszkańców w gminie Mochowo jest dość niski: wynosi 639, przy wskaźniku dla powiatu sierpeckiego na poziomie 966, dla gmin wiejskich województwa mazowieckiego - 1.196 i dla gmin wiejskich kraju - 1.135. Jest także niższy niż wskaźnik dla gmin wiejskich powiatu sierpeckiego, wynoszący 711.

Ryc. 19. Liczba podmiotów gospodarczych w gminie Mochowo na 10.000 mieszkańców na tle powiatu sierpeckiego, gmin wiejskich Mazowsza i gmin wiejskich kraju

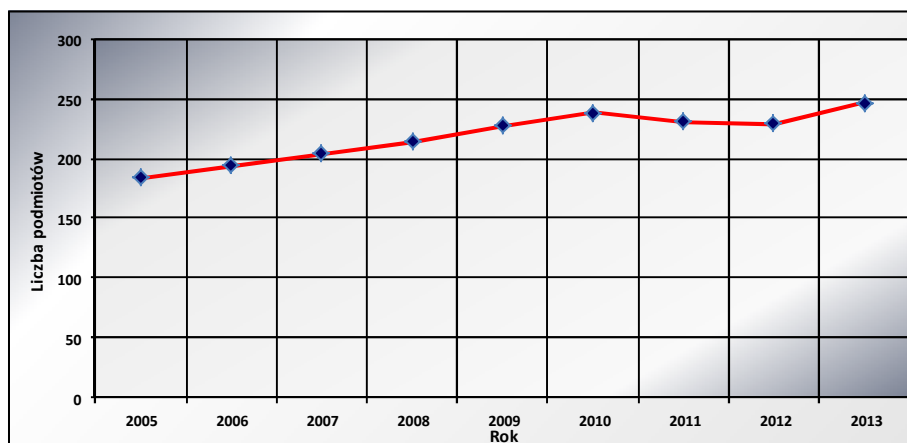

(Opracowanie własne, źródło danych: Bank Danych Lokalnych GUS)

Tab. 19. Liczba podmiotów gospodarki narodowej zarejestrowanych w systemie REGON na terenie gminy Mochowo w okresie 2005 -2013

Rok	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Liczba podmiotów	184	194	204	214	227	238	231	229	247

Ryc. 20. Liczba podmiotów gospodarki narodowej zarejestrowanych w systemie REGON na terenie gminy Mochowo w okresie 2005 -2013

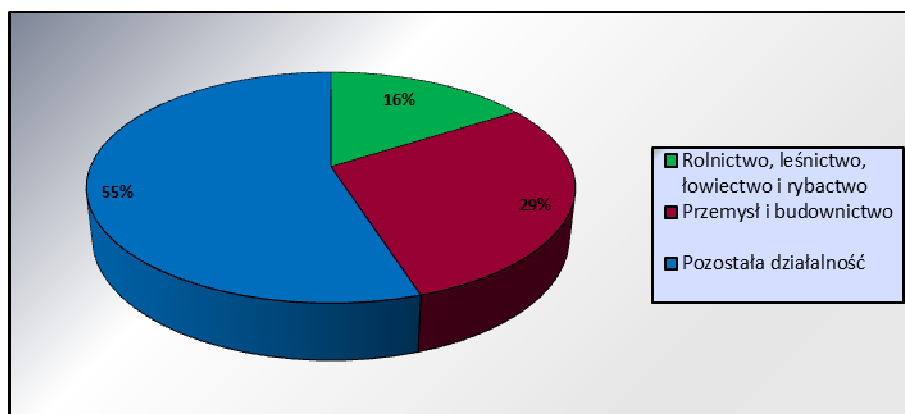

(Opracowanie własne, źródło danych: Bank Danych Lokalnych GUS)

Pozytywnym aspektem jest stały (z wyjątkiem lat 2011-12) wzrost liczby przedsiębiorstw. W okresie 8 lat wzrost ten wyniósł 34% wyjściowej liczby (w 2005 roku). Najwięcej (136) firm zostało sklasyfikowanych w kategorii „Pozostała działalność”. Są to w dużej mierze podmioty handlowe. Do kategorii „Przemysł i budownictwo” zaliczają się 72 przedsiębiorstwa, a w sektorze pierwotnym (Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo) działa 39 firm.

Ryc. 21. Podział podmiotów gospodarczych w gminie Mochowo na sektory

Głównymi pracodawcami na terenie gminy są podmioty sektora samorządowego, zwłaszcza szkoły w Bożewie, Ligowie i Mochowie, a także: Bank Spółdzielczy w Starej Białej filia Mochowo i Zakład Piekarniczo-Cukierniczy Agnieszka Gogół w Mochowie oraz Zakłady Mięsne Czachorowski i „ZŁOM-STAL” w Bożewie.

Turystyka i rekreacja

Gmina Mochowo ma znaczące walory rekreacyjne, szczególnie przydatne dla turystyki i rekreacji podmiejskiej. Jej położenie na trasie Płock - Sierpc jest dogodnie dla turystów. Gmina posiada interesujące dziedzictwo kulturowe w postaci obiektów zabudowy sakralnej i świeckiej. Jednak głównym walorem obszaru gminy jest jej krajobraz, przyroda i relatywnie czyste środowisko. To one stanowią główną atrakcję dla mieszkańców miast. Jeśli zostaną zachowane, będą sprzyjać rozwojowi turystyki, a także osadnictwa na terenie gminy.

Szczególnym atutem dla turystyki i rekreacji jest rzeka Skrwa wraz ze swoją malowniczą doliną i towarzyszącymi kompleksami leśnymi. Odcinek rzeki Skrwy przepływający przez gminę Mochowo jest nieuregulowany, tworzy meandry i rozlewiska, podcina tarasy skarp. Zbocza doliny Skrwy są zróżnicowane: łagodne bądź strome (czasami nawet wykształcone w formie pionowych ścian). Charakterystycznymi miejscami w dorzeczu Skrwy są rynny lodowcowe. Znajdują się głównie w południowej części Gminy (Grodnia, Cieślin). Tereny te stwarzają możliwość rozwoju turystyki wiejskiej i agroturystyki. Przez teren gminy, wzdłuż rzeki Skrwy prowadzi szlak czerwony im. Bolesława Krzywoustego z Płocka nad Jezioro Urszulewskie.

Zasoby te są, póki co niewykorzystywane przez mieszkańców gminy. Brakuje gospodarstw agroturystycznych i innych obiektów, w których turyści mogliby „zostawić” swoje pieniądze i wesprzeć w ten sposób rozwój gminy.

Możliwości inwestycyjne

Obszar gminy Mochowo jest w całości zelektryfikowany, a w 96% zwodociągowany. W pełni zapewniony jest także dostęp do linii telefonicznych.

Gmina dysponuje nieruchomościami o powierzchni 53,50 ha, stanowiącymi własność komunalną. Nieruchomościami, które mogłyby być wykorzystane do podjęcia działalności gospodarczej dysponują prywatni właściciele, a także Spółdzielnia Usług Rolniczych w Mochowie posiadająca do zagospodarowania tereny obiektów i urządzeń produkcyjnych, składowych i technicznej obsługi rolnictwa. Działek o przeznaczeniu inwestycyjnym, wg aktualnych planów zagospodarowania, jest 19. Mają one możliwość podłączenia się do sieci wodociągowej i telefonicznej. W odległości ok 200 – 500 m od granicy działki znajduje się sieć gazowa. Jest opracowywana dokumentacja techniczna na budowę sieci kanalizacji sanitarnej. Ich łączna powierzchnia wynosi tylko 21,2 ha - tereny inwestycyjne cechuje więc znaczne rozdrobnienie.

Wzdłuż rzeki Skrwy Prawej leży znaczna część gruntów, na których może powstać infrastruktura turystyczna i rekreacyjna.

Grunty we wschodniej części Gminy o dobrej klasie bonitacji sprzyjają produkcji rzepaku, buraka cukrowego, dobrej jakości zbóż, kukurydzy. Z kolei grunty o słabej klasie bonitacji (V, VI) stwarzają możliwość inwestowania w lasy.

Infrastruktura techniczna

W epoce wymagającej zwiększonej mobilności, podstawowym elementem infrastruktury technicznej na terenie gminy są w odczuciu społecznym drogi. Odczucie to wynika także z niezadawalającego, w subiektywnym odczuciu części mieszkańców, stanu części sieci drogowej. Sprzyja mu także rozproszenie sieci osadniczej na terenie gminy – mieszkańcy nawet niewielkich wsi chcą mieć drogi dojazdowe o maksymalnie wysokim standardzie .

W rzeczywistości stan techniczny dróg jest zróżnicowany, jednakże na tle innych obszarów wiejskich Mazowsza nie jest zły. Nie zmienia to faktu, że wiele z nich wymaga remontu. Obiektywną potrzebą, związaną z koniecznością poprawy bezpieczeństwa komunikacyjnego, jest budowa chodników i ścieżek rowerowych, a także zainstalowanie oświetlenia na odcinkach dróg o dużym ruchu pieszych i rowerzystów, a także wykonanie zatok autobusowych.

Łączna długość dróg na terenie Gminy Mochowo wynosi 152,7 km. Około 2/3 tej liczby stanowią drogi o nawierzchni bitumicznej – są to przede wszystkim drogi wojewódzkie i powiatowe. Długość dróg gminnych wynosi tylko 70,5 km, co - z jednej strony - zmniejsza koszty Gminy związane z utrzymaniem dróg, ale - z drugiej – zmniejsza wpływ samorządu gminy na stan dróg znajdujących się na jej terenie.

Tab. 20. Wykaz dróg na obszarze gminy Mochowo

Kategoria	Długość w km	W tym o nawierzchni utwardzonej
Drogi wojewódzkie	19,3	19,3
Drogi powiatowe	62,9	62,9
Drogi gminne	70,5	14,8

(Dane UG Mochowo)

Przez północny kraniec gminy, na odcinku około 1,5 km przebiega linia kolejowa Nasielsk – Toruń ze stacją w Koziołku (w gminie Skępe, ale tuż przy granicy gminy Mochowo).

Zaopatrzenie w wodę

Gmina posiada dobrze zorganizowany system wodociągów, opartych na ujęciach w miejscowościach: Bożewo, Mochowo, Choczeń i Ligowo. Długość sieci wodociągowej wynosi 211,54 km. Ilość czynnych połączeń do budynków wynosi 1 278 sztuk – ocenia się, że 97% gospodarstw podłączonych jest do sieci wodociągowej. Z sieci wodociągowej korzysta około 5 710 osób. Mieszkańcy gminy Mochowo zaopatrują się w wodę w oparciu o 4 wodociągi grupowe:

- wodociąg „Mochowo” - oparty na 2 studniach głębinowych zlokalizowanych w Mochowie, o łącznej wydajności 143 m³/h. Przez wodociąg obsługiwanych jest 2.220 mieszkańców. Wodociąg zaopatruje następujące wsie: Dobrzenice Duże, Dobrzenice Małe, Malanowo Stare, Mochowo, Mochowo Nowe, Mochowo Parcele, Myszki, Romatowo, Sulkowo Barianty, Sulkowo Rzeczne, Zglenice Duże, Zglenice Małe, Żabiki, Żuki, Żurawin, Żurawinek, Żółtowo. Długość sieci wodociągowej wynosi 85 km.
- wodociąg „Bożewo” - oparty na 2 studniach głębinowych o łącznej wydajności 72 m³/h. Zasięg wodociągu: Cieślin, Bendorzyn, Bożewo, Bożewo Nowe, Głuchowo, Grodnia, Lisice Nowe, Łukoszyno-Biki. Długość sieci wodociągowej wynosi 37 km.
- wodociąg „Ligowo” - oparty na 2 studniach głębinowych o łącznej wydajności 71 m³/h. Wodociąg obejmuje swoim zasięgiem Ligowo, długość sieci wodociągowej wynosi 4 km.
- wodociąg „Choczeń” – korzystający z 2 studni głębinowych o łącznej wydajności 142 m³/h. Sieć wodociągowa ma długość 65 km i obejmuje wsie: Adamowo, Choczeń, Dobaczewo, Florencja, Gozdy, Grabówiec, Kapuśniki, Kokoszczyń, Ligówko, Malanowo Nowe, Malanówko, Rokicie, Sudragi, Śniechy. Liczba mieszkańców podłączonych do wodociągu zbiorczego wynosi 950 osób.

Odprowadzanie i oczyszczanie ścieków

Problemem aktualnie rozwiązywanym systemowo przez Gminę Mochowo jest gospodarka ściekowa. Obecny stopień skanalizowania gminy wynosi 35%. Dwie z trzech największych miejscowości, Cieślin i Ligowo, posiadają kompleksowy zbiorczy system kanalizacji i oczyszczania ścieków (do niedawna był to tylko Cieślin). Na obszarach zabudowy rozproszonej powstają przyzagrodowe oczyszczalnie ścieków, jest ich już 329. Łączna liczba korzystających z kanalizacji mieszkańców wynosi 1.450 osób (w 2007 roku było to 886 osób). Ścieki bytowe z pozostałych gospodarstw domowych odprowadzane są w głównej mierze do zbiorników i wywożone są do oczyszczalni ścieków w Sierpcu.

Zaopatrzenie w ciepło

Zaopatrzenie w ciepło odbywa się głównie ze źródeł indywidualnych opalanych w większości węglem kamiennym oraz gazem i olejem opałowym. Gospodarstwa indywidualne stosują głównie węgiel jako czynnik grzewczy.

Gmina posiada obecnie około 35 km sieci gazowej średniego i niskiego ciśnienia (około 250 przyłączy), co daje możliwość stosowania gazu w gospodarstwach domowych. Gmina jest w 40 % zgazyfikowana. Kotłownie gazowe posiadają m.in. Szkoła Podstawowa i Gimnazjum w Mochowie, Urząd Gminy, Ochotnicza Straż Pożarna i Gminna Biblioteka w Mochowie, Szkoła Podstawowa, Ośrodek Zdrowia, Ochotnicza Straż Pożarna w Ligowie. Rośnie także liczba kotłowni prywatnych.

Kotłownie olejowe posiadają: Szkoła Podstawowa w Bożewie, ośrodek zdrowia w Mochowie oraz coraz liczniejsze gospodarstwa domowe.

Telekomunikacja

Strukturę teleinformatyczną gminy tworzą operatorzy: Telekomunikacja Polska S.A. i operatorzy dzierżawiący jej linie telekomunikacyjne (Netia, Dialog), operatorzy sieci telefonii komórkowej: T-Mobile, Plus GSM, Orange. W części miejscowości brakuje zasięgu poszczególnych sieci.

Dostawcami internetu są firmy: TP S.A. i operatorzy komórkowi (internet mobilny). Jakość transmisji jest zróżnicowana – w części miejscowości gminy jest słaba, ale stopniowo ulega poprawie. Póki co, mieszkańcy gminy nie mają dostępu do sieci szerokopasmowej, umożliwiającej pełne korzystanie z możliwości współczesnego internetu.

Energia elektryczna

Na terenie gminy Mochowo w m. Choczeń znajduje się prywatna elektrownia wodna. Prywatna mała elektrownia wodna planowana jest również na rzece Skrwa w m. Cieślin.

Przez obszar gminy przebiega napowietrzna linia elektroenergetyczna dwutorowa linia wysokiego napięcia 110 kV:400 kV relacji Płock - Grudziądz, która nie bierze udziału w zaopatrywaniu gminy w energię elektryczną. Z uwagi na brak własnej stacji 110/15kV gmina zasilana jest z dwóch głównych punktów zasilania: GPZ Sierpc i GPZ Rypin.

Ze stacji tych wyprowadzonych jest szereg linii napowietrznych, z których część stanowi sieć gminną średniego napięcia. W gminie funkcjonuje jeden system średniego napięcia 15 kV. Struktura sieci średniego napięcia ma charakter pierścieniowy, co gwarantuje ciągłość dostaw energii elektrycznej na wypadek awarii linii SN. Na terenie gminy Mochowo znajdują się 132 stacje transformatorowe.

Sieć energetyczna, na terenie gminy jest administrowana i eksploatowana przez Koncern Energetyczny ENERGA S.A. Oddział Zakład Energetyczny Płock, Rejon Energetyczny w Sierpcu.

5. Samorząd lokalny

Zadania i jednostki

Zgodnie z *Ustawą o samorządzie gminnym z 8 marca 1990 roku* mieszkańcy gminy tworzą z mocy prawa wspólnotę samorządową. Wg ustawy pojęcie 'gmina' oznacza wspólnotę samorządową oraz odpowiednie terytorium. Do zadań własnych gminy należy zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty. W szczególności zadania własne obejmują sprawy:

- ładu przestrzennego, gospodarki nieruchomościami, ochrony środowiska i przyrody oraz gospodarki wodnej,
- gminnych dróg, ulic, mostów, placów oraz organizacji ruchu drogowego,
- wodociągów i zaopatrzenia w wodę, kanalizacji, usuwania i oczyszczania ścieków komunalnych, utrzymania czystości i porządku oraz urządzeń sanitarnych, wysypisk i unieszkodliwiania odpadów komunalnych, zaopatrzenia w energię elektryczną i ciepłą oraz gaz, działalności w zakresie telekomunikacji,
- lokalnego transportu zbiorowego,
- ochrony zdrowia,
- pomocy społecznej, w tym ośrodków i zakładów opiekuńczych, wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej,
- gminnego budownictwa mieszkaniowego,
- edukacji publicznej,
- kultury, w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami,
- kultury fizycznej i turystyki, w tym terenów rekreacyjnych i urządzeń sportowych,
- targowisk i hal targowych,
- zieleni gminnej i zadrzewień,
- cmentarzy gminnych,
- porządku publicznego i bezpieczeństwa obywateli oraz ochrony przeciwpożarowej i przeciwpowodziowej, w tym wyposażenia i utrzymania gminnego magazynu przeciwpowodziowego,
- utrzymania gminnych obiektów i urządzeń użyteczności publicznej oraz obiektów administracyjnych,
- polityki prorodzinnej, w tym zapewnienia kobietom w ciąży opieki socjalnej, medycznej i prawnej,
- wspierania i upowszechniania idei samorządowej, w tym tworzenia warunków do działania i rozwoju jednostek pomocniczych i wdrażania programów pobudzania aktywności obywatelskiej,
- promocji gminy,
- współpracy i działalności na rzecz organizacji pozarządowych oraz podmiotów wymienionych ustawie o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie,
- współpracy ze społecznościami lokalnymi i regionalnymi innych państw.

Ustawy mogą nakładać na gminę obowiązek wykonywania zadań zleconych z zakresu administracji rządowej. Zadania z zakresu administracji rządowej gmina może wykonywać również na podstawie porozumienia z organami tej administracji. Wykonywanie zadań publicznych może też być realizowane w drodze współdziałania między jednostkami samorządu terytorialnego.

W celu wykonywania zadań gmina może tworzyć jednostki organizacyjne, a także zawierać umowy z innymi podmiotami, w tym z organizacjami pozarządowymi.

W gminie Mochowo funkcjonują następujące jednostki sektora samorządowego szczebla gminnego:

- Urząd Gminy
- Szkoła Podstawowa im. Adama Mickiewicza w Bożewie
- Szkoła Podstawowa im. Powstańców Styczniowych w Ligowie
- Szkoła Podstawowa im. Jana Pawła II w Mochowie
- Publiczne Gimnazjum im. gen Edwarda Żółtowskiego w Mochowie
- Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Mochowie
- Gminna Biblioteka Publiczna w Mochowie z filiami w Bożewie i Ligowie

Budżet Gminy

Zgodnie z art. 51 *Ustawy o samorządzie gminnym z 8 marca 1990 roku* Gmina Mochowo samodzielnie prowadzi gospodarkę finansową na podstawie uchwały budżetowej Gminy. Wielkość budżetu z jednej strony determinuje w znacznym stopniu (obok zasobów przyrodniczych i ludzkich) możliwości rozwojowe gminy, z drugiej zaś, jest ich pochodną.

Wielkość budżetu mierzona wielkością dochodów na 1 mieszkańca w 2013 roku wynosiła 3.299 zł i sytuowała gminę Mochowo nieco powyżej średniej dla obszarów wiejskich Mazowsza (3.239 zł) oraz obszarów wiejskich kraju (3.223 zł), a także dla powiatu sierpeckiego (3.029 zł).

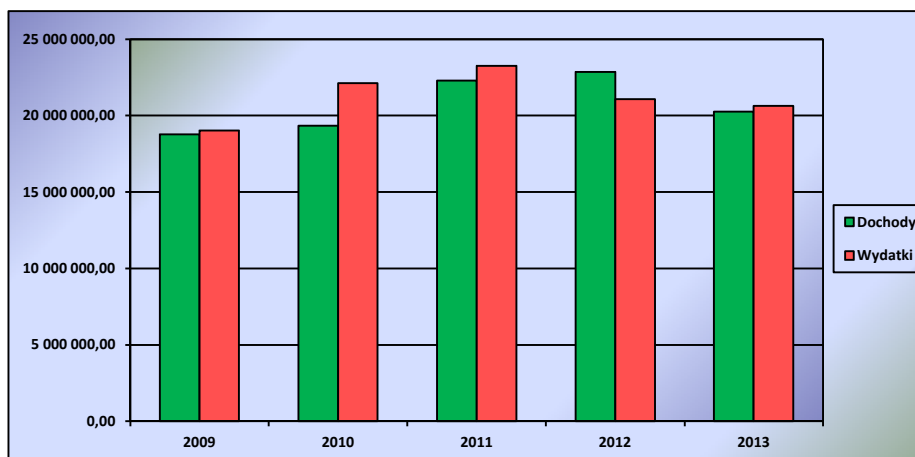
Ponieważ znaczną część tych dochodów stanowią dotacje i subsydia na określone cele związane z edukacją i opieką społeczną, lepszym wskaźnikiem możliwości rozwojowych gminy jest wielkość jej dochodów własnych przypadająca na 1 mieszkańca. W 2013 roku wynosiła ona 994 zł, podczas gdy średnio w powiecie sierpeckim – 1.113 zł (ale w gminach wiejskich powiatu – tylko 897 zł), w gminach wiejskich Mazowsza – 1.344 zł, a w gminach wiejskich kraju – 1.300 zł. Pokazuje to relatywnie dobry finansowy potencjał rozwojowy gminy na tle innych gmin wiejskich powiatu sierpeckiego (ale już nie Sierpca) i raczej słaby na tle innych gmin wiejskich Mazowsza i kraju. Trzeba jednak pamiętać, że statystyki te obejmują także zamożne gminy, formalnie wiejskie, a faktycznie wchodzące w skład miejskich aglomeracji.

Tab. 21. Zestawienie dochodów i wydatków gminy Mochowo w okresie 2009-2013

Rok	2009	2010	2011	2012	2013
Dochody	18 769 714,32	19 343 223,48	22 284 752,16	22 857 650,30	20 260 131,14
Wydatki	19 009 702,64	22 110 103,09	23 271 173,43	21 075 254,54	20 635 490,85

Ryc. 22. Zestawienie dochodów i wydatków gminy Mochowo w okresie 2009-2013

(Opracowanie własne, źródło danych: UG Mochowo)

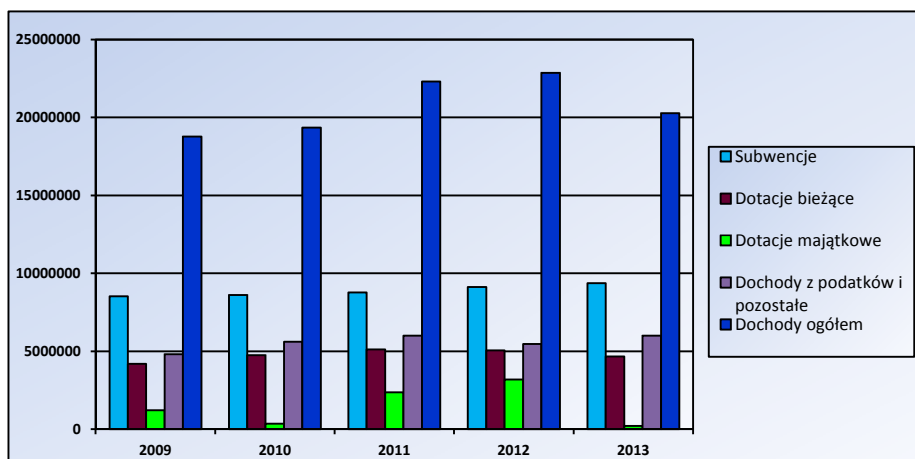
Powyższa tabela i wykres prezentują zmiany wielkości dochodów i wydatków gminy Mochowo na przestrzeni ostatnich 5 lat. Pokazują one, że Gmina prowadziła w tym okresie zrównoważoną gospodarkę finansową, charakteryzującą się niewielkimi nadwyżkami lub deficytami budżetu. Przez 4 kolejne lata następował wyraźny wzrost dochodów, ale w 2013 nastąpił wyraźny ich spadek. Towarzyszył temu 3-letni okres wzrostu wydatków z ich spadkiem, wyprzedzającym spadek dochodów, w latach 2012-13.

Tab. 22. Struktura dochodów gminy Mochowo w okresie 2009-2013

Rok	Subwencje	Dotacje bieżące	Dotacje majątkowe	Dochody z podatków i pozostałe	Dochody ogółem
2009	8 532 097,00	4 199 608,26	1 211 130,42	4 826 878,64	18 769 714,32
2010	8 610 774,00	4 765 279,59	345 091,00	5 622 078,89	19 343 223,48
2011	8 766 913,00	5 130 740,94	2 383 518,50	6 003 579,72	22 284 752,16
2012	9 127 966,00	5 069 144,72	3 193 765,43	5 466 774,15	22 857 650,30
2013	9 370 533,00	4 676 774,95	209 981,58	6 002 841,61	20 260 131,14

(Dane UG Mochowo)

Ryc. 23. Struktura dochodów gminy Mochowo w okresie 2009-2013

(Opracowanie własne, źródło danych: UG Mochowo)

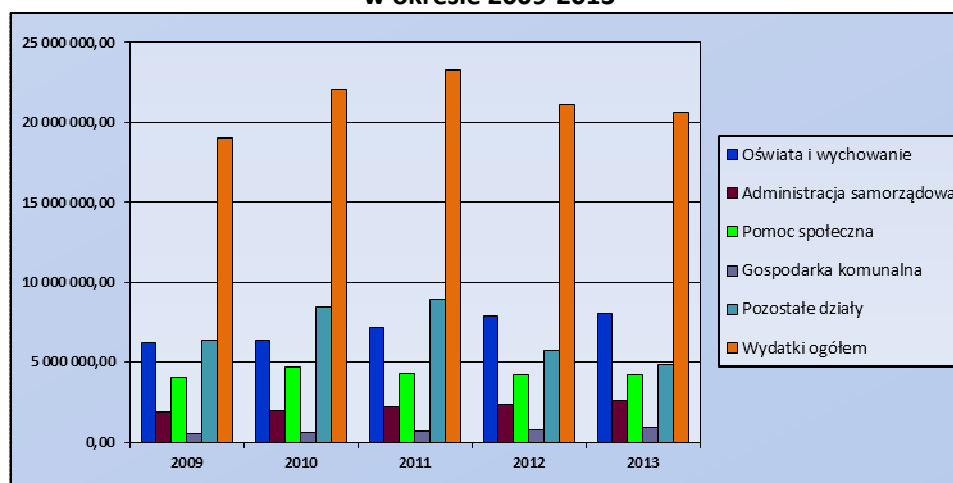
Analiza struktury dochodów Gminy w okresie 2009-2013 pozwala na dwie konkluzje:
 1/ Zasadniczą, bo wynoszącą 40-46%, ich część były subwencje, a znaczącą, wahającą się między 24% a 38% dotacje bieżące i majątkowe. Dochody z podatków i pozostałe, które Gmina może przeznaczyć na przez siebie określone cele stanowiły w 2013 roku tylko ok. 30% dochodów;
 2/ Zmiany wielkości budżetu w okresie 2009-2013 wynikały głównie ze zmian wielkości subwencji i dotacji, a w znacznie mniejszym stopniu – ze zmian wartości podatków. Pozytywnym zjawiskiem był stały wzrost wartości tych ostatnich (w ciągu 5 lat wzrosły o ok. 24%, z wahnięciem w dół w 2012 roku). Oznacza to, że środki, którymi Gmina może dysponować samodzielnie, wzrastają, choć niezbyt szybko.

Tab. 23. Struktura wydatków z budżetu gminy Mochowo wg działów gospodarki w okresie 2009-2013

Rok	Oświata i wychowanie	Administracja samorządowa	Pomoc społeczna	Gospodarka komunalna	Pozostałe działy	Wydatki ogółem
2009	6 184 242,79	1 937 465,67	4 034 681,04	508 190,88	6 345 122,26	19 009 702,64
2010	6 393 808,56	1 951 740,21	4 720 177,19	610 523,17	8 433 853,96	22 110 103,09
2011	7 159 945,97	2 188 730,50	4 297 888,82	659 429,09	8 965 149,05	23 271 143,43
2012	7 898 541,92	2 407 645,75	4 249 866,44	808 073,93	5 711 126,50	21 075 254,54
2013	8 038 501,71	2 597 858,69	4 219 113,43	937 176,57	4 842 840,45	20 635 490,85

(Dane UG Mochowo)

Ryc. 24. Struktura wydatków z budżetu gminy Mochowo wg działów gospodarki w okresie 2009-2013

(Opracowanie własne, źródło danych: UG Mochowo)

Analiza struktury wydatków z budżetu Gminy Mochowo wg działów gospodarki w okresie 2009-2013 pokazuje, że ich największą (ok. 40% w 2013 roku) i szybko rosnącą (32,5% w 2009 roku) część pochłaniała oświata i wychowanie. Bardzo znaczącą pozycję (ok. 20%) stanowiła też pomoc społeczna. Wydatki na administrację samorządową (obejmujące też działalność GBP) wzrosły z ok. 2 mln zł do ok. 2,6 mln, a na gospodarkę komunalną – z ponad 500.000 do ponad 900.000 zł. Udział „pozostałych działów” spadł zarówno w wartościach bezwzględnych (z ponad 6 mln zł do poniżej 5 mln zł), jak i względnych (z 33% do 23%).

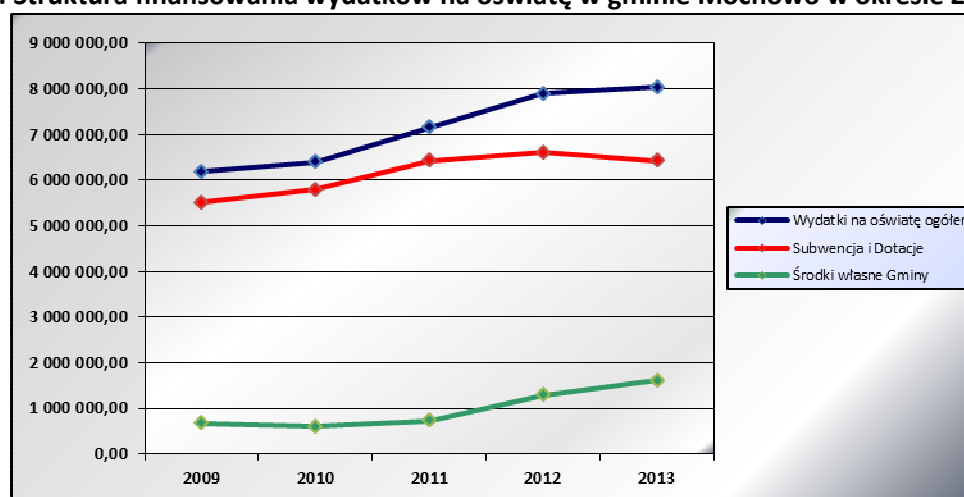

Tab. 24. Struktura finansowania wydatków na oświatę w gminie Mochowo w okresie 2009-2013

Rok	Wydatki na oświatę ogółem	Finansowanie wydatków na oświatę				
		Subwencja	Dotacje	Udział % subwencji i dotacji	Środki własne Gminy	Udział % środków wł. Gminy
2009	6 184 242,79	5 339 831,00	176 095,29	89,19	668 316,50	10,81
2010	6 393 808,56	5 649 936,00	141 059,92	90,57	602 812,54	9,43
2011	7 159 945,97	5 857 567,00	571 818,83	89,80	730 560,14	10,20
2012	7 898 541,92	6 130 159,00	472 473,89	83,59	1 295 909,03	16,41
2013	8 038 501,71	6 057 721,00	363 007,56	79,87	1 617 773,15	20,13

(Dane UG Mochowo)

Ryc. 25. Struktura finansowania wydatków na oświatę w gminie Mochowo w okresie 2009-2013

(Opracowanie własne, źródło danych: UG Mochowo)

Stale wzrastały wydatki na oświatę. Tylko w okresie 2009-2011 wzrost ten był rekompensowany przez wzrost subwencji i dotacji. W rezultacie do końca 2013 roku znacząco wzrósł udział środków własnych Gminy w ich pokrywaniu i to zarówno w wartościach względnych (%), jak i bezwzględnych. Kwota dofinansowania oświaty przez Gminę wzrosła między 2009 a 2013 rokiem o prawie 1 mln zł, czyli o ponad 140% kwoty wyjściowej. W rezultacie udział Gminy w finansowaniu oświaty wzrósł z około 10% do około 20%, przy rosnących jej kosztach.

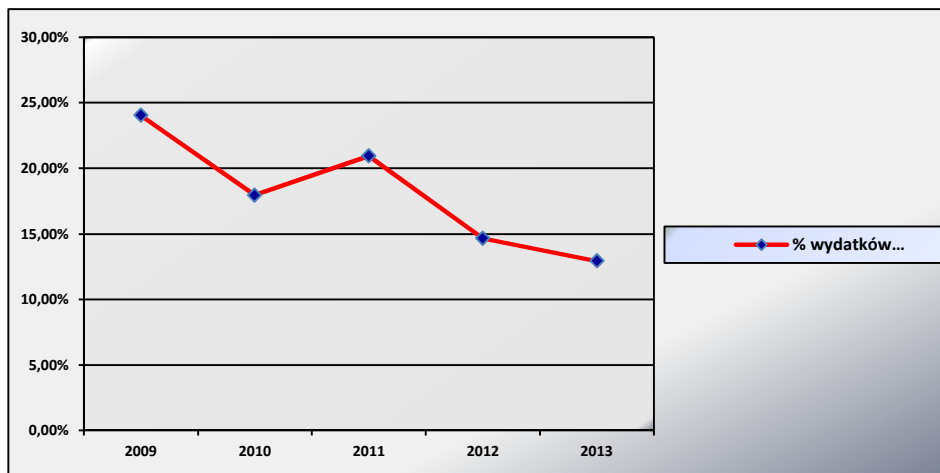
Tab. 25. Udział % inwestycji w wydatkach Gminy Mochowo w okresie 2009-2013

Rok	% wydatków inwestycyjnych
2009	24,03
2010	17,96
2011	20,94
2012	14,65
2013	12,92

(Dane UG Mochowo)

Ryc. 26. Udział % inwestycji w wydatkach Gminy Mochowo w okresie 2009-2013

(Opracowanie własne, źródło danych: UG Mochowo)

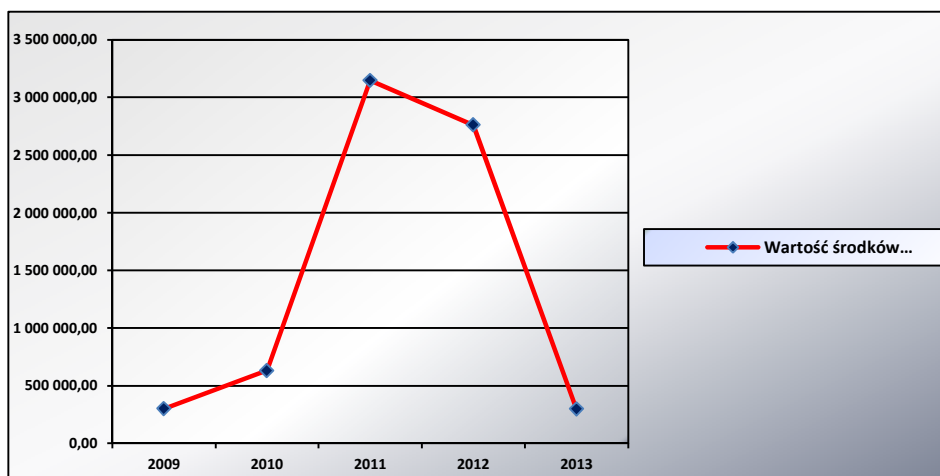
Poziom wydatków inwestycyjnych nie miał stałego charakteru. W okresie 2009-13 wahał się między 24% a około 13%, z tendencją malejącą. Wahania te należy wiązać z okresowym nadzwyczajnym wysiłkiem inwestycyjnym Gminy. Poziom 24% był bardzo wysoki jak na warunki polskiej wiejskiej społeczności, a więc miał wyjątkowy charakter, więc spadek do kilkunastu % jest powrotem do normalnego poziomu.

Tab. 26. Wartość i udział % środków zewnętrznych w budżecie Gminy w okresie 2009-2013

Rok	Wartość środków zewnętrznych w zł	Udział % w budżecie Gminy
2009	300 761,50	1,60
2010	631 017,51	3,26
2011	3 146 714,28	14,12
2012	2 761 129,41	12,08
2013	298 395,34	1,47

(Dane UG Mochowo)

Ryc. 27. Wartość i udział % środków zewnętrznych w budżecie Gminy w okresie 2009-2013

(Opracowanie własne, źródło danych: UG Mochowo)

Wielkość i udział funduszy zewnętrznych w budżecie Gminy w latach 2009-13 podlegały znacznym fluktuacjom. Było to związane z realizacją projektów w ramach programów wspieranych przez UE. Nomen omen, krzywa prezentująca ich wartości w poszczególnych latach jest silnie skorelowana z przebiegiem dystrybucji w Polsce unijnych środków pomocowych w perspektywie finansowej 2007-2013.

Tab. 27. Poziom zadłużenia Gminy Mochowo

Okres	Kwota długu ogółem	% dług po uwzględnieniu ustawowych wyłączeń do dochodów ogółem
2010	3.579.000	18,50
2011	5.183.021	14,33
2012	3.080.580	13,48
2013	4.381.968	19,88
2014 (stan na 30.08)	4.469.861	15,97

(Dane UG Mochowo)

Zadłużenie Gminy Mochowo w okresie 2010-2014 (do 30.08.) było rezultatem głównie realizowanych przez Gminę inwestycji infrastrukturalnych. W całym tym okresie wahało się od ok. 13,5% do ok. 20%, a więc pozostawało na bardzo bezpiecznym poziomie, dalekim od przewidzianych prawem dla sektora samorządowego progów ostrożnościowych.

Współpraca na poziomie ponadlokalnym

Gmina Mochowo jest członkiem Lokalnej Organizacji Turystycznej „Nad Skrwą i Sierpienicą” z siedzibą w Sierpcu.

W 2008 r. zostało utworzone z inicjatywy Wójta Gminy Mochowo Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania „Sierpeckie Partnerstwo” – trójsektorowe partnerstwo obejmujące podmioty z sektorów: publicznego, społecznego i gospodarczego z obszaru sześciu gmin powiatu sierpeckiego, działającego na rzecz rozwoju lokalnego z wykorzystaniem środków Osi 4 (Leader) Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich.

Gmina nie posiada formalnych gmin partnerskich w Polsce i poza granicami kraju.

CZĘŚĆ II:

ANALIZA UWARUNKOWAŃ I GŁÓWNYCH PROBLEMÓW ROZWOJU GMINY MOCHOWO

Zarówno aktualny poziom rozwoju gminy, ograniczające go problemy, jak i perspektywy tego rozwoju są definiowane przez zespół czynników o charakterze zarówno wewnętrznym, jak i zewnętrznym. Dlatego zasadniczą kwestią w procesie formułowania strategii rozwoju gminy jest identyfikacja tych czynników. Została ona przeprowadzona, zgodnie z przyjętą metodologią procesu, w sposób partycypacyjno-eksperycki. Czynniki wewnętrzne i, do pewnego stopnia, czynniki zewnętrzne zostały zidentyfikowane przez mieszkańców gminy w trakcie serii trzech moderowanych warsztatów i wywiadów pogłębionych, a następnie uzupełnione przez eksperta, w sposób zapewniający zbiektywizowane spojrzenie na procesy zachodzące w społeczności lokalnej i jej otoczeniu.

Zostały one podzielone wg czterech głównych elementów środowiska gminy, czyli jej:

- terytorium,
- społeczeństwa,
- gospodarki

Mieszkańcy gminy: uczestnicy warsztatów, pogłębionych wywiadów i respondenci ankiet zidentyfikowali główne problemy rozwojowe gminy. Zostały one usystematyzowane w tzw. drzewo problemów, wskazujące zależności pomiędzy poszczególnymi problemami oraz ich grupami. Wraz z uprzednią analizą uwarunkowań procesu rozwoju gminy, stało się ono bazą dla zdefiniowania strategicznych celów rozwojowych gminy Mochowo.

1. Gmina Mochowo: wewnętrzne uwarunkowania procesu rozwoju

Mocne Strony	Słabe strony
Terytorium	
<ul style="list-style-type: none"> • Brak istotniejszych źródeł zanieczyszczeń na obszarze gminy • Urozmaicony krajobrazowo obszar gminy i związana z tym jego atrakcyjność agroturystyczna, rekreacyjna i osadnicza • Walory przyrodnicze i turystyczne rzeki Skrwy Prawej • Znacząca część powierzchni gminy objęta Obszarem Chronionego Krajobrazu <i>Przyrzecze Skrwy Prawej</i> • Położenie między ponadlokalnym (Płock) i lokalnym (Sierpc) ośrodkami rozwoju, obszar gminy połączony linią kolejową z Toruniem • Dostępność komunikacyjna (droga krajowa nr 10, linia kolejowa), rozbudowana sieć dróg gminnych i powiatowych • Dobrze rozwinięta infrastruktura techniczna: wszystkie miejscowości zwodociągowane, telefonizowane, sieć gazowa w 9 miejscowościach, w 5 miejscowościach sieć kanalizacji sanitarnej włączona do 2 oczyszczalni ścieków, projektowana rozbudowa sieci kanalizacji sanitarnej dla 2 miejscowości, dla 4 miejscowości zaprojektowana sieć kanalizacji sanitarnej wraz oczyszczalnią ścieków, na obszarach o rozproszonej zabudowie – 329 przydomowych oczyszczalni, względnie dobry stan dróg głównych • Położenie w strefie silnych wiatrów – warunki dla rozwoju energetyki wiatrowej • Brak zagrożenia powodzią 	<ul style="list-style-type: none"> • Znaczna względem liczby mieszkańców powierzchnia gminy – wynikające z tego faktu wyższe koszty budowy i utrzymania infrastruktury na mieszkańca • Wydłużony „fasolkowy” kształt terytorium gminy i przedzielenie go w połowie doliną Skrwy – wynikające z tego faktu wyższe koszty budowy i utrzymania infrastruktury • Niski poziom urbanizacji i rozproszone osadnictwo wiejskie utrudniające zapewnienie odpowiedniego poziomu dostępności infrastruktury społecznej i technicznej oraz tworzenie pozarolniczych miejsc pracy • Ciągłe duże potrzeby w zakresie infrastruktury technicznej: nawierzchni dróg lokalnych, chodników, sieci kanalizacyjnej i gazowej • Oddalenie obszaru gminy od większych rynków pracy • Silna konkurencja pobliskiego Sierpca, ograniczająca rozwój niektórych funkcji gminy Mochowo • Lesistość obszaru gminy na poziomie 1/2 wskaźnika dla kraju i 2/3 – dla Mazowsza • Słabo chronione cenne obiekty i obszary przyrodnicze: brak rezerwatów, mała liczba pomników przyrody • Brak wskazań w planie zagospodarowania przestrzennego Mazowsza dużych inwestycji liniowych wspomagających rozwój gminy • Miejscowe plany zagospodarowania pokrywają niewielki obszar gminy • Mało reprezentacyjny (w odczuciu mieszkańców i władz) budynek Urzędu Gminy
Spółeczeństwo	
<ul style="list-style-type: none"> • Zaangażowana społeczność lokalna (skłonność do angażowania się, także finansowego, w działania na rzecz wspólnego interesu) 	<ul style="list-style-type: none"> • Relatywnie, w stosunku do powierzchni, mała liczba mieszkańców – wynikające z tego faktu nadmierne dla lokalnej społeczności koszty budowy i utrzymania

<ul style="list-style-type: none"> • Aktywny, doświadczony i reagujący na potrzeby mieszkańców samorząd gminny • Skuteczne pozyskiwanie przez władze Gminy środków UE na rozwój • Niski poziom przestępczości • Dobra baza dla szkolnictwa podstawowego i gimnazjalnego • Dobra kadra pedagogiczna • Liczne organizacje i zajęcia dodatkowe w szkołach • Relatywnie dobra opieka zdrowotna (konkurencja ZOZ-ów) • Dobra, konsekwentnie rozwijana, baza dla sportu (hala, Orlik) • Liczne (10), z tradycjami sięgającymi 100 lat, ochotnicze straże pożarne • Świetlica środowiskowa w Cieślinie, remizy OSP w Bendorzynie, Bożewie, Cieślinie, Malanowie Starym, Mochowie, Ligowie, Osieku, Zglenicach Dużych i Żurawinie, sala w Choczniu • Biblioteki w Mochowie, Ligowie i Bożewie, kawiarenka internetowa w Mochowie • Zachowane atrakcyjne dziedzictwo kulturowe o charakterze sakralnym • Duchowe dziedzictwo kulturowe związane z kultem religijnym (ośrodek kultu i Koło Żywego Różańca w Żurawinie) • Historyczne dziedzictwo kulturowe, m.in. związane z Powstaniem Styczniowym i II wojną światową (partyzantka na obszarze gminy) • Orkiestra, działająca przy OSP • Działające przy OSP LZS-y • Dwa działające chóry • Działalność Kół Gospodyń Wiejskich w Osieku i Żurawinie • Działalność fundacji <i>Pomocna dłoń</i> i <i>Serce sercu</i> 	<p>infrastruktury</p> <ul style="list-style-type: none"> • Rozproszony układ osadniczy: duża liczba niewielkich miejscowości – wynikające z tego faktu nadmierne dla lokalnej społeczności koszty budowy i utrzymania infrastruktury • Malejąca od wielu lat liczba mieszkańców – niski przyrost naturalny, emigracja młodych i wykształconych mieszkańców gminy do miast i za granicę • Wysoki wskaźnik bezrobocia • Ogólnie niski poziom wykształcenia mieszkańców, ograniczona chęć samokształcenia u znacznej ich części • Ubóstwo i patologie w znacznej części społeczności gminy – duży odsetek korzystających z pomocy społecznej • Słabo zachowane materialne dziedzictwo kulturowe o charakterze świeckim (m.in. związane z kulturą ziemiańską i włościańską) • Wyniki nauczania w gimnazjum poniżej średniej dla obszarów wiejskich w Polsce • Mała ilość organizacji społecznych nowego typu • Niewystarczające względem potrzeb inwestowanie w ludzi • Niska świadomość prawna mieszkańców • Niska świadomość ekologiczna (m.in. palenie śmieci, zaśmiecanie lasów i rowów) • Brak specjalistów (lekarze, prawnik) • Ograniczona liczba miejsc do spędzania wolnego czasu przez dorosłych i młodzież, brak świetlic • Inwestycje Gminy ograniczane przez jej niskie dochody własne • Słaby transport publiczny, niesprzyjający społecznym kontaktom na obszarze gminy • Brak ośrodka kultury • Czas pracy punktu przedszkolnego ograniczony do 5 godzin • Brak klubu/miejsca spotkań
Gospodarka	
<ul style="list-style-type: none"> • Korzystna, z punktu widzenia gospodarki, struktura demograficzna 	<ul style="list-style-type: none"> • Położenie poza strefą oddziaływania gospodarczego głównych ośrodków rozwoju

<ul style="list-style-type: none"> • Zasoby dla rozwoju przetwórstwa rolno-spożywczego • Podstawowe usługi dostępne na obszarze gminy: sklepy detaliczne, stacja paliw, lecznica weterynaryjna, skład budowlany • Dobrze funkcjonująca, stanowiąca wizytówkę gminy, piekarnia w Mochowie • Skuteczne pozyskiwanie przez władze Gminy środków UE na rozwój infrastruktury technicznej • Pozytywne nastawienie władz lokalnych do inwestycji (plan zagospodarowania przestrzennego dla 15 ha obszaru aktywności gospodarczej, ulgi podatkowe, konsekwentny rozwój infrastruktury technicznej, działania na rzecz ochrony środowiska naturalnego) • Społeczna aprobatą dla inwestycji • Duża podaż siły roboczej w otoczeniu 30 km • Niskie ceny gruntów 	<p>w województwie i kraju</p> <ul style="list-style-type: none"> • Niska liczba innych niż rolnicze podmiotów gospodarczych w gminie, niski poziom przedsiębiorczości mieszkańców • Niedostatek miejsc pracy na terenie gminy • Brak lokalnego kapitału • Przeciętne warunki dla produkcji rolniczej - rozdrobniona struktura agrarna • Wynikające ze struktury gospodarczej niskie dochody mieszkańców i dość niskie własne Gminy • Niewielki ruch inwestycyjny • Niewielka podaż terenów inwestycyjnych stanowiących własność Gminy • Niewykorzystany gospodarczo potencjał rekreacyjno-turystyczny gminy • Mała liczba inwestycji tworzących miejsca pracy • Ograniczona liczba placówek usługowych • Usługi skoncentrowane w Mochowie (ZOZ, stacja paliw, bank/bankomat) i częściowo w Ligowie • Słaby transport publiczny, niesprzyjający zawodowej mobilności na obszarze gminy • Niezadawalający dostęp do sieci telefonii komórkowej i Internetu
---	---

Analiza wewnętrznych uwarunkowań rozwoju gminy Mochowo pokazuje jej endogeniczny potencjał rozwojowy, który jest dość typowy dla obszarów wiejskich kraju, a zwłaszcza dla obszarów wiejskich Mazowsza. Obszary te przechodzą dość szybko, jeśli go odnieść do poprzednich okresów historii, proces rozwoju, ale rozwój ten ma charakter nierównomierny. Dotyczy on w większym stopniu obszarów podmiejskich, a więc bardziej atrakcyjnych mieszkaniowo i inwestycyjnie, co przekłada się na większe przychody własne samorządów i przychody mieszkańców. Na pozostałych obszarach wiejskich jest on głównie udziałem bardziej aktywnych i przedsiębiorczych grup społeczności lokalnych i nie oddziałuje znacząco na pozostałe grupy tych społeczności.

Centrum gminy Mochowo jest oddalone o ponad 20 km od centrum Płocka i 13 km od centrum Sierpca, dotychczas pozostawało więc poza silniejszym oddziaływaniem obu tych biegunów wzrostu. To te ośrodki (a także – z racji swojego potencjału, odległa o 137km Warszawa) w większym stopniu korzystały z zasobów gminy (zasoby tanich pracowników i usługodawców, produkcja rolna i atrakcyjne obszary przyrodnicze gminy). Tylko w okresie 2004-2013 znacząca, bo stanowiąca 12,5 % populacji, liczba osób zdecydowała się na opuszczenie gminy na stałe. Stratę tę tylko częściowo zrekompensował napływ ludności z zewnątrz. W miarę wyczerpywania się zasobów taniej ziemi w tych centrach i ich pobliżu

oraz rozwoju infrastruktury komunikacyjnej, gmina Mochowo otrzyma swoją szansę rozwoju, ale także porcję związanych z nim zagrożeń dla jej obszaru, środowiska i społeczności.

Przyszłemu rozwojowi gminy będzie sprzyjać jej atrakcyjne środowisko przyrodnicze, zwłaszcza położona blisko Skrwy i kompleksów leśnych część jej obszaru. Stanowić ona będzie bazę dla rekreacji i turystyki, a także (a może nawet przede wszystkim) silny magnes dla potencjalnych nowych mieszkańców. Warunkiem jest zachowanie walorów przyrodniczych i krajobrazowych gminy i racjonalna gospodarka nimi, a także nabycie umiejętności świadczenia usług turystycznych i rozwój infrastruktury rekreacyjnej i turystycznej. Niezbędny też będzie odpowiedni marketing obszaru gminy.

Charakterystyczny dla całego kraju brak świadomej polityki przestrzennego ograniczania osadnictwa skutkuje nie tylko dużymi kosztami rozwoju i utrzymania towarzyszącej mu infrastruktury, ale też groźbą znaczących powierzchni atrakcyjnych przyrodniczo obszarów. Zachowanie, bądź kontrolowane przekształcanie krajobrazu kulturowego jest, podobnie jak na większości obszarów wiejskich kraju, zagadnieniem niedocenianym, a to przecież on w dużej mierze będzie decydował o atrakcyjności turystycznej i osadniczej obszaru, zwłaszcza dla bardziej wymagających (i, najczęściej, też bardziej zamożnych) grup społecznych.

Cechami gminy, wpływającymi negatywnie na tempo jej rozwoju, jest jej duży względem liczby mieszkańców obszar, jego kształt oraz rozproszenie osadnictwa na terenie gminy. Wszystkie te cechy skutkują zbyt dużymi, w stosunku do możliwości finansowych Gminy wynikających z liczby mieszkańców i efektywności jej gospodarki, kosztami rozwoju i utrzymania infrastruktury, przede wszystkim technicznej, a w mniejszym stopniu także społecznej. Przy rozbudzonych aspiracjach mieszkańców, wynikających z pozytywnych zmian zachodzących w większych ośrodkach w kraju i na Mazowszu, ale także w obrębie samej gminy (jest tzw. efekt demonstracji) jest to duże wyzwanie dla władz, ale także problem dla społeczności gminy, gdyż realizacja tych potrzeb odbywa się kosztem innych, być może ważniejszych.

Ograniczony rynek pracy w gminie Mochowo nie służy rozwojowi życia społecznego, gdyż istotna część mieszkańców z konieczności pracuje poza obszarem i ma bardzo ograniczone możliwości angażowania się w życie gminy. Jest to też, wraz z niedostatkami infrastruktury społecznej i technicznej, główny powód dla którego część mieszkańców opuszcza gminę na stałe.

Przeważająca nad imigracją na obszar gminy emigracja z niego, wraz z negatywnym przyrostem naturalnym, skutkują trwającym od wielu lat procesem zmniejszania się liczby mieszkańców gminy, a także starzenia się jej społeczności. Co prawda mieszkańcy w wieku produkcyjnym, jak i przedprodukcyjnym, czyli te grupy, które stanowią o ekonomicznej teraźniejszości i przyszłości obszaru, są w gminie Mochowo liczni niż ma to miejsce w przypadku ludności powiatu sierpeckiego i ludności wiejskiej Mazowsza i kraju, ale jest to wskaźnik ilościowy. Można przypuszczać, że wśród opuszczających gminę na stałe przeważają bardziej rzutcy i lepiej wykształceni mieszkańcy. Oznacza to konieczność podjęcia działań dla zatrzymania tej grupy w gminie.

Rolnictwo w gminie, zważywszy na jego strukturę własnościową i warunki środowiska, traci wskutek postępującej globalizacji na znaczeniu jako sektor tworzący miejsca pracy. Sytuację może zmienić w pewnym stopniu ukierunkowanie go w stronę bardziej pracochłonnych: rolnictwa ekologicznego i rozwoju upraw owoców i warzyw oraz współpraca rolników w formie grup producenckich, a także ułatwienia dla małego przetwórstwa spożywczego. Miejsca pracy, póki co, tylko w niewielkim stopniu tworzy też prywatny sektor usług, gdyż lokalny rynek na nie jest mały, a ograniczony kapitał i doświadczenie utrudniają rozwój usług zorientowanych na rynki zewnętrzne.

Lokalny przemysł jest bardzo niewielki. Szansę na jego rozwój tworzy determinacja władz gminy w tym zakresie, jednak potrzebna jest bardziej intensywna i systemowa promocja gminy, w tym gospodarcza, także wykorzystująca dobry wizerunek produktów spożywczych subregionu sierpeckiego. Ograniczeniem może być brak odpowiadających potrzebom inwestorów kwalifikacji lokalnych pracowników.

W powszechnej świadomości mieszkańców, niewykorzystanym atutem dla rozwoju gminy są jej walory przyrodnicze, przede wszystkim doliny rzeki Skrwy i związanego z nią Obszaru Chronionego Krajobrazu. Faktycznie, na terenie gminy brakuje jakiegokolwiek infrastruktury turystycznej, jeśli nie liczyć szlaku pieszego im. Bolesława Krzywoustego z Sierpca do Płocka.

2. Gmina Mochowo: zewnętrzne uwarunkowania procesu rozwoju

Zewnętrzne czynniki warunkujące rozwój gminy występują na kilku poziomach. O ile w okresie PRL dominujący wpływ miały czynniki definiowane na poziomie centralnym – krajowym, o tyle po wprowadzeniu w Polsce ustroju demokratycznego opartego na gospodarce rynkowej dołączyły do nich czynniki kształtowane na poziomie regionu oraz ponadnarodowym. Oddziaływanie tych ostatnich nasiliło się szczególnie po podpisaniu przez Polskę umowy stowarzyszeniowej z Unią Europejską (jeszcze przed uzyskaniem formalnego członkostwa).

Te czynniki zewnętrzne to nie tylko możliwe do wykorzystania zewnętrzne zasoby: wiedzy, umiejętności i kapitału, nie tylko stanowiące poza granicami Gminy, a nawet kraju - prawo, ale także kształtowane na zewnątrz koniunktury, a także trendy i style życia.

To wszystko sprawia, że władze i elity każdej pragnącej się szybko rozwijać gminy muszą już nie tylko sprawnie zarządzać będącymi w ich dyspozycji lokalnymi zasobami, ale też dobrze się orientować w kierunkach zachodzących praktycznie na całym świecie zmian (każda z nich może mieć znaczenie – być 'szansą' lub 'zagrożeniem' dla rozwoju gminy) i umieć połączyć te dwie wydawałoby się odległe sfery.

Zewnętrzne uwarunkowania rozwoju obszaru dzieli się najczęściej na dwie główne kategorie:

- szanse dla rozwoju gminy – czynniki mogące przyspieszyć jej rozwój, jeśli zostaną odpowiednio wykorzystane;
- zagrożenia dla rozwoju gminy – czynniki mogące ograniczać jej rozwój, pomimo wysiłków społeczności lokalnej i właściwego wykorzystywania zasobów.

SZANSE – zjawiska i procesy zachodzące w otoczeniu geograficznym, politycznym, społecznym, instytucjonalnym i prawnym Gminy, mogące wspierać proces jej rozwoju	ZAGROŻENIA – zjawiska i procesy zachodzące w otoczeniu geograficznym, politycznym, społecznym, instytucjonalnym i prawnym Gminy, mogące hamować proces jej rozwoju
Terytorium	
<ul style="list-style-type: none"> • Powoli zwiększające się pozytywne oddziaływanie na obszar gminy pobliskich ośrodków wzrostu: Płocka i Sierpca w rezultacie ich rozwoju • Następujący i planowany rozwój infrastruktury technicznej o znaczeniu krajowym i regionalnym, oddziałującej na obszar gminy • Wymuszona przez przepisy Unii Europejskiej polityka zrównoważonego rozwoju kraju, lepiej chroniąca jego środowisko naturalne 	<ul style="list-style-type: none"> • Powolność procesu zwiększania spójności społeczno-gospodarczej Mazowsza, Polski i Europy • Zaniechania w zakresie rozwoju ponadlokalnej infrastruktury technicznej • Niska ranga ochrony środowiska naturalnego w faktycznie realizowanej polityce Państwa • Utrzymująca się tendencja do przejmowania w prywatne ręce cennych przyrodniczo obszarów • Niewystarczające zrozumienie i wsparcie dla roli i jakości przestrzeni publicznej w rozwoju społecznym i gospodarczym • Zaniedbania dotyczące zagospodarowania przestrzennego kraju, w tym nieskuteczna ochrona obszarów cennych przyrodniczo i krajobrazowo
Spółeczeństwo	
<ul style="list-style-type: none"> • Wsparcie procesu rozwoju społeczeństwa obywatelskiego w Polsce • Środki UE, Rządu i Samorządu Mazowsza na rozwój kapitału ludzkiego • Dopytywanie nowych idei i dostęp do dobrych praktyk, wynikające z integracji europejskiej i rozwoju wirtualnych społeczności • Zwiększająca się mobilność społeczeństw, migracja ludności miejskiej na obszary wiejskie 	<ul style="list-style-type: none"> • ‘Drenaż’ kadr gminy przez aktywniejsze ośrodki rozwoju • Marginalizacja słabszych grup wskutek niewystarczającego wsparcia społecznego i instytucjonalnego • Postępujący proces starzenia się społeczeństwa przy braku efektywnych działań wspierających seniorów • Potencjalne konflikty społeczne spowodowane rozwarstwieniem materialnym i alienacją klasy politycznej • Brak woli efektywniejszej współpracy wśród sąsiadujących samorządów lokalnych
Gospodarka	
<ul style="list-style-type: none"> • Rozwój gospodarki internetowej • Dalszy rozwój gospodarczy Polski i stopniowo wzrastająca zamożność społeczeństwa • Środki UE, Rządu i Samorządu Mazowsza na rozwój obszarów wiejskich 	<ul style="list-style-type: none"> • Spowolnienie gospodarcze będące pochodną europejskiego kryzysu finansowego • Kryzys finansów Państwa i Samorządu Województwa • Konkurencja o inwestycje ze strony

<ul style="list-style-type: none"> • Środki UE, Rządu i Samorządu Mazowsza na rozwój przedsiębiorstw • Wzrost mody na zdrowy tryb życia • Wzrost popytu w kraju na zdrową i lepszej jakości żywność • Wzrost popytu na polską żywność za granicą • Silna marka produktów spożywczych z Ziemi Sierpeckiej (piwo Kasztelan, ser Królewski) 	<p>bardziej aktywnych/lepiej położonych gmin</p> <ul style="list-style-type: none"> • Polityka rozwoju Państwa w niewystarczającym stopniu uwzględniająca potrzeby obszarów wiejskich • Dalsze zwiększanie zadań samorządów gminnych przy braku odpowiedniego ich finansowania oraz ograniczanie obecnych subwencji i dotacji
---	---

Największe pozytywne oddziaływanie spośród zewnętrznych uwarunkowań rozwoju gminy Mochowo ma zapoczątkowany przez transformację ustrojową i zintensyfikowany przez przystąpienie Polski do Unii Europejskiej proces niwelowania różnic rozwojowych między obszarami zurbanizowanymi i wiejskimi. Dotyczy to dłuższej perspektywy czasowej, gdyż bilans jego dotychczasowej fazy jest dla gminy niekorzystny. Rozwój gospodarki rynkowej w Polsce nie stworzył w gminie lepszego rynku pracy, otworzył natomiast możliwości poza jej obszarem dla najbardziej mobilnych jej mieszkańców.

Tendencje ogólnokrajowe wskazują jednak, że kolejna faza procesu może wyhamować niekorzystne zjawiska, a następnie zaowocować bardziej dynamicznym rozwojem gospodarczym gminy. Sprzyjać temu będą:

- wyczerpywanie się potencjału inwestycyjnego bardziej rozwiniętych i bardziej korzystnie położonych obszarów,
- większa mobilność kapitału i ludzi wraz z tendencją do zamieszkania na wsi,
- wzrost popytu na produkty rolne dobrej jakości,
- lepszy dostęp do wiedzy i informacji dzięki wykorzystaniu współczesnych technik informacyjno-komunikacyjnych,
- lepszy dostęp do usług (na obszarze lub poza nim) dzięki rozwojowi motoryzacji,
- stopniowe zmniejszanie różnic w jakości infrastruktury technicznej i społecznej.

Istotną rolę w procesie – w sposób bezpośredni lub pośredni - odegra dobre wykorzystanie przez Polskę pomocy finansowej Unii Europejskiej dla rozwoju przedsiębiorstw i infrastruktury gospodarczej. Wielkie znaczenie ma także, trudno uchwytny i niewymierny, ale niezmiernie ważny, dopływ wiedzy i idei, wynikający z działań edukacyjnych oraz ze zwiększonej mobilności mieszkańców, także w wymiarze międzynarodowym oraz rozwoju mediów.

W największym stopniu na rozwój gminy może negatywnie oddziaływać powolność procesu zwiększania spójności społeczno-gospodarczej kraju i gminy ze względu na ograniczoność środków i niewystarczająco efektywne zarządzanie nimi na poziomie kraju i regionu. Może ona spowodować, że potencjał rozwojowy (w tym demograficzny) gminy Mochowo spadnie do poziomu powodującego trwałą stagnację lub nawet kryzys. Okresowym, miejmy nadzieję, istotnym zagrożeniem jest kryzys finansów Państwa i Samorządu Wojewódzkiego, ograniczający inwestycje i wykorzystanie środków unijnych.

Bardzo istotną i trwałą barierę dla rozwoju gminy stworzy brak odpowiedniej i skutecznej polityki zagospodarowania przestrzennego, skutkujący dalszym rozpraszaniem zabudowy, zwiększającym koszty budowy i utrzymania infrastruktury technicznej, wygradzeniem dużych obszarów cennych przyrodniczo i dewastacją krajobrazu (niewspółgrająca z nim, zła architektura), co ograniczy rozwój turystyki i rekreacji. Brak odpowiedniego wsparcia dla rozwoju przedsiębiorczości i rolnictwa spowoduje dalszą erozję gospodarki gminy.

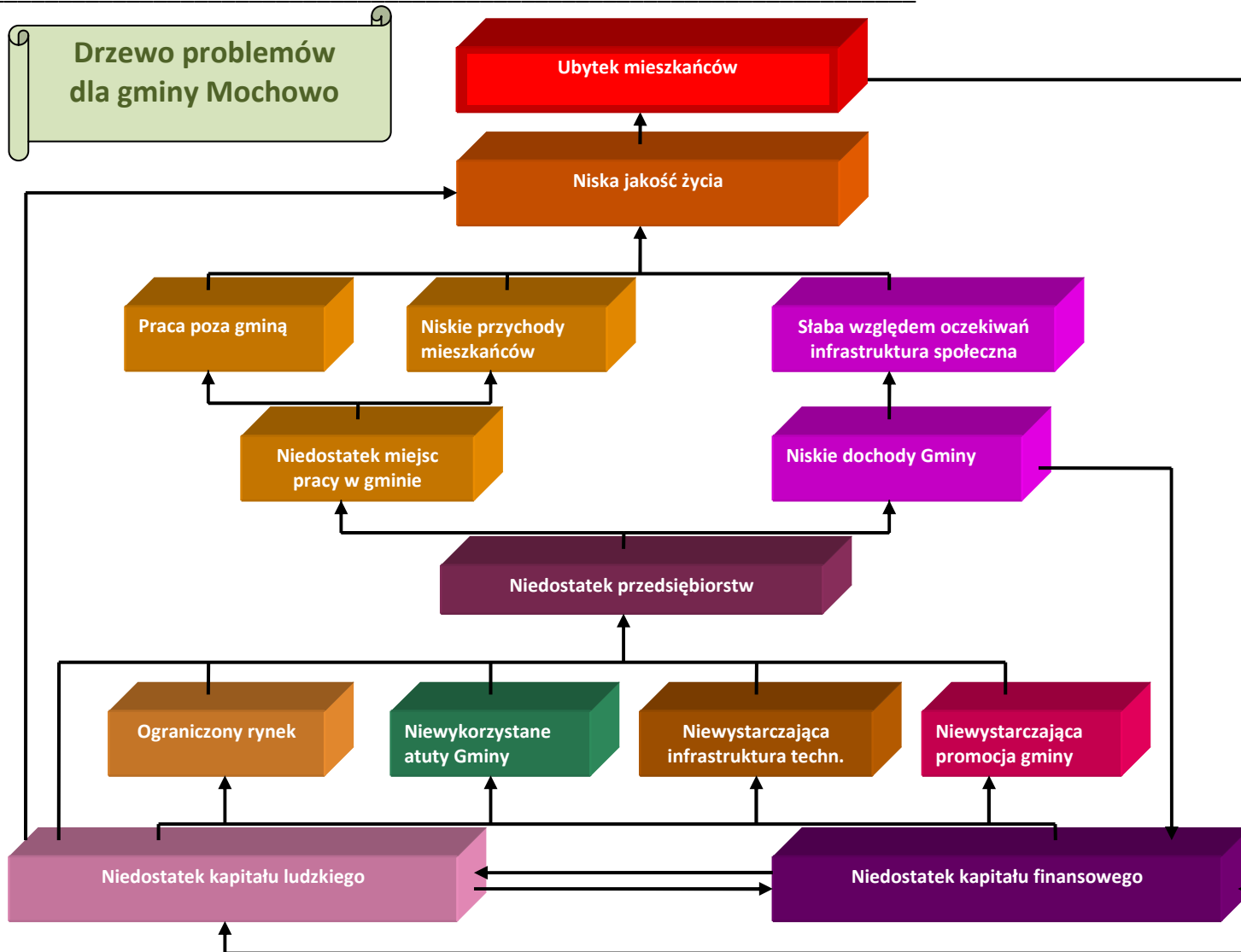
3. Główne problemy rozwoju gminy Mochowo

Jako problemy rozwoju gminy Mochowo należy rozumieć występujące w niej zjawiska i zachodzące procesy, negatywnie wpływające na tempo i zakres jej rozwoju.

Zapytani o główne problemy ograniczające rozwój gminy uczestnicy warsztatów i pogłębionych wywiadów oraz respondenci ankiety wskazali szereg szczegółowych problemów, które można sprowadzić do następujących nieco ogólniejszych zjawisk i procesów:

- Niedostatek przedsiębiorstw
- Niedostatek miejsc pracy
- Niedostatek kapitału finansowego
- Duże, względem możliwości finansowych, potrzeby inwestycyjne Gminy
- Niedostatek kapitału społecznego (ilość i jakość)
- Niewystarczająca względem potrzeb/aspiracji infrastruktura techniczna
- Ubytek mieszkańców, w tym wyjazdy młodych ludzi
- Niewystarczająca infrastruktura społeczna
- Niewystarczająca promocja zewnętrzna gminy
- Niewykorzystane niektóre atuty i szanse dla gminy
- Powolny rozwój gospodarczy

Wskazania te, uzupełnione o wskazania eksperckie wynikające z analizy danych statystycznych i dokumentów dotyczących gminy Mochowo, zostały przedstawione poniżej w postaci tzw. 'drzewa problemów' gminy Mochowo, pokazującego zależności między zidentyfikowanymi problemami. Problemy te mogą bowiem być względem siebie i przyczyną i skutkiem. „Drzewo” wskazuje też główny problem ograniczający rozwój gminy, jakim jest jej słabość gospodarcza wynikająca z niedostatku miejsc pracy na jej obszarze. Takie uhierarchizowanie problemów rozwojowych stanowi dobrą bazę metodyczną dla sformułowania kierunków rozwoju gminy Mochowo.

CZĘŚĆ III:

KIERUNKI I CELE ROZWOJU GMINY MOCHOWO

1. Zrównoważony charakter rozwoju gminy Mochowo

Niniejszy dokument nosi tytuł „Strategia Zrównoważonego Rozwoju Gminy Mochowo do 2024 roku”. Użyte w nim pojęcie ‘zrównoważony’ nie jest jedynie pustym ozdobnikiem, ani odpowiedzią na chwilowy trend społeczno-ekonomiczny. Dlaczego więc rozwój gminy Mochowo ma być zrównoważony i co się kryje pod tym pojęciem? Jest ono relatywnie nowe, bo szersze grono odbiorców poznało je zaledwie 25 lat temu. Zostało wtedy użyte w *Raporcie "Nasza wspólna przyszłość"* Światowej Komisji Środowiska i Rozwoju ONZ, obradującej pod przewodnictwem Gro Harlem Brundtland, byłej premier Norwegii. Wg definicji zawartej w tym raporcie: „Zrównoważony rozwój to proces mający na celu zaspokojenie aspiracji rozwojowych obecnego pokolenia, w sposób umożliwiający realizację tych samych dążeń następnym pokoleniom”.

Nie jest to jedyna definicja rozwoju zrównoważonego. Wraz z rosnącym zrozumieniem konieczności realizacji rozwoju o charakterze trwałym (gdyż tak też można tłumaczyć angielski przymiotnik „sustainable”), poszerzano jego definicję o aspekty rozwoju wpływające na jego trwałość czy zrównoważenie. Tak więc rozwój o charakterze zrównoważonym to rozwój gospodarczy połączony z dbałością o środowisko, realizacją potrzeb i aspiracji jednostki (takich jak m.in. zdrowie, edukacja, rozwój osobisty) i jakością relacji społecznych (demokracja, społeczeństwo obywatelskie), a przez to także – dbałością o jakość życia następnych pokoleń. Rozwój nie może mieć bowiem charakteru trwałego, jeśli opiera się o nadmierne zużycie zasobów (gdyż ich wyczerpanie będzie oznaczać jego kres) i zniszczenie środowiska, które jest niezbędne dla dobrobytu obecnego i następnych pokoleń, ale jest też wartością samą w sobie. Nie będzie też trwały, jeśli nie będzie definiowany i realizowany udziału społecznego, gwarantującego uwzględnienie potrzeb całych społeczności, a nie tylko wybranych jednostek.

Zasady zrównoważonego rozwoju uzyskały akceptację na poziomie globalnym dzięki tzw. *Szczytowi Ziemi*, czyli Konferencji Narodów Zjednoczonych *Środowisko i Rozwój*, która odbyła się w 1992 r. w Rio de Janeiro. Uczestniczyły w niej 172 państwa, w tym Polska, około 2.400 organizacji pozarządowych i około 10.000 dziennikarzy. Została ona zakończona podpisaniem tzw. *Deklaracji z Rio i Agendy 21*, będących kodeksem postępowania człowieka wobec środowiska naturalnego.

W ślad za *Szczytem Ziemi*, polityka zrównoważonego rozwoju została także przyjęta na poziomie europejskim, zapisana w 2001 roku w tzw. *Strategii Goeteborskiej* (właściwa nazwa: *Zrównoważona Europa dla Lepszego Świata: Strategia Zrównoważonego Rozwoju Unii Europejskiej*, a następnie w tzw. *Odnowionej Strategii Goeteborskiej* z 2006 roku. Zgodnie z ich zapisami zrównoważony rozwój określany jest jako nadrzędny i długoterminowy cel Unii Europejskiej.

Najnowsza (z marca 2010 r) strategia gospodarcza Unii Europejskiej pod nazwą *Europa 2020* określiła zrównoważony rozwój jako jeden z trzech najważniejszych czynników wzrostu gospodarczego - obok tzw. rozwoju inteligentnego i rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu.

Także w Polsce polityka zrównoważonego rozwoju uzyskała wysoką rangę i to jeszcze przed przystąpieniem do Unii Europejskiej. Zasada zrównoważonego rozwoju została podniesiona do rangi zasady konstytucyjnej. Artykuł 5 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, zawierający najbardziej fundamentalne zasady funkcjonowania Państwa mówi: *"Rzeczpospolita Polska strzeże niepodległości i nienaruszalności swego terytorium, zapewnia wolności i prawa człowieka i obywatela oraz bezpieczeństwo obywateli, strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju"*.

Tak sformułowany zapis Konstytucji jest obligujący dla wszystkich struktur i obywateli Państwa Polskiego. Realizowanie tej zasady jest w jak najlepiej rozumianym interesie jego mieszkańców. Zrównoważony proces rozwoju oznacza w przypadku gminy Mochowo podnoszenie jakości życia jej mieszkańców z poszanowaniem dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego Gminy oraz przy udziale społeczności lokalnej w tym procesie (umożliwienie jej kształtowania własnej przyszłości).

2. Wizja gminy Mochowo w perspektywie średniokresowej

Wizja gminy Mochowo to syntetyczny, łatwy do zapamiętania, wyrazisty obraz tej gminy, do zrealizowania w średniokresowej perspektywie 10-15 lat, oddający potrzeby i oczekiwania jej mieszkańców.

Wizja gminy Mochowo została sformułowana w trakcie opracowywania poprzedniej edycji strategii. Zachowuje ona swoją aktualność i brzmi:

**Gmina Mochowo to wspólnota ludzi świątłych i przedsiębiorczych,
umiejętnie korzystających z zasobów przyrody i kultury, otwartych na
wyzwania współczesnego świata.**

3. Cele rozwoju gminy Mochowo do roku 2024

Cele rozwoju gminy Mochowo określają kierunki działania jej administracji i społeczności dla zrealizowania powyżej przedstawionej wizji gminy. Cele te uwzględniają w maksymalnym możliwym stopniu nurtujące lokalną społeczność problemy oraz wewnętrzne i zewnętrzne uwarunkowania rozwoju gminy.

CELE WSKAZUJĄ NAJKRÓTSZĄ DROGĘ DO PODNIESIENIA JAKOŚCI ŻYCIA MIESZKAŃCÓW . Cele nie opisują wszystkich potrzeb społeczności gminy, lecz - zgodnie ze strategicznym podejściem do rozwoju - koncentrują na najbardziej istotnych problemach i najbardziej efektywnych działaniach, które mogą te problemy zlikwidować lub znacząco ograniczyć w najkrótszym czasie i przy najmniejszych nakładach, tworząc jednocześnie ekonomiczne, społeczne i instytucjonalne warunki dla realizacji innych potrzeb mieszkańców.

CELE WSKAZUJĄ NA SPRAWY WAŻNE. Zdefiniowanie strategicznych i, towarzyszących im, operacyjnych celów umożliwia określenie priorytetów rozwojowych oraz służących ich realizacji działań, a co za tym idzie - koncentracja tych działań i zasobów gminy na najbardziej istotnych i efektywnych kierunkach. Jest to szczególnie cenny efekt w kontekście zdominowania działań samorządów lokalnych przez bieżące kwestie i problemy, gdy sprawy ważne, ale – jak się wydaje – mniej pilne przegrywają z mniej ważnymi, ale – subiektywnie – pilniejszymi. Jest on również cenny wobec powszechnie występującego, nie tylko w gminie Mochowo i nie tylko w Polsce, problemu 'krótkiej kołdry', czyli niemożności sfinansowania wszystkich potrzeb społeczności gminy.

CELE POZWALAJĄ NA BARDZIEJ ŚWIADOME DZIAŁANIE. Zdefiniowanie celów pozwala na bardziej świadome, analityczne podejście do realizacji zadań samorządu lokalnego. Przez to umożliwia bieżącą ocenę tych działań i ewentualną ich korektę, co daje możliwość zaoszczędzenia kosztów i czasu, a w rezultacie lepszy i szybciej osiągnięty ich rezultat.

Cele rozwoju gminy Mochowo

Cel nadrzędny: Zwiększenie atrakcyjności gminy Mochowo jako miejsca życia, szczególnie dla jej młodych mieszkańców

Cel strategiczny 1: Wsparcie dla tworzenia miejsc pracy na terenie gminy

- Cel operacyjny 1.1: **Wsparcie dla rozwoju przedsiębiorczości**
- Cel operacyjny 1.2: **Lepsze wykorzystanie potencjału rolnictwa**
- Cel operacyjny 1.3: **Lepsze wykorzystanie potencjału turystyczno-rekreacyjnego gminy**
- Cel operacyjny 1.4: **Wsparcie dla zatrudnienia**
- Cel operacyjny 1.5: **Zwiększenie mobilności zawodowej mieszkańców**

Cel strategiczny 2: Ochrona i podnoszenie jakości walorów przyrodniczych i rolniczych obszaru gminy

- Cel operacyjny 2.1: **Ochrona środowiska i krajobrazu gminy**
 Cel operacyjny 2.2: **Dalsza poprawa gospodarki wodno-ściekowej**
 Cel operacyjny 2.3: **Poprawa stosunków wodnych na obszarze gminy**
 Cel operacyjny 2.4: **Wykorzystanie ekologicznych i odnawialnych źródeł energii**

Cel strategiczny 3: Inwestycje w kapitał społeczny gminy

- Cel operacyjny 3.1: **Edukacja i integracja społeczności gminy oraz wzmacnianie tożsamości lokalnej**
 Cel operacyjny 3.2: **Rozwój infrastruktury kulturalnej, sportowej i edukacyjnej**
 Cel operacyjny 3.3: **Włączanie mieszkańców w proces decyzyjny dot. rozwoju gminy**
 Cel operacyjny 3.4: **Podnoszenie jakości i rozwój przestrzeni publicznej**
 Cel operacyjny 3.5: **Wzrost poziomu bezpieczeństwa na obszarze gminy**
 Cel operacyjny 3.6: **Ograniczanie wykluczenia społecznego**

Cel strategiczny 4: Efektywne wykorzystanie wewnętrznych i zewnętrznych zasobów

- Cel operacyjny 4.1: **Planowanie układu przestrzennego i infrastruktury gminy w sposób maksymalizujący efekty i minimalizujący koszty inwestycji i utrzymania**
 Cel operacyjny 4.2: **Pozyskiwanie nowych mieszkańców**

Proponowane cele działań na rzecz zrównoważonego rozwoju gminy Mochowo odnoszą się do głównych problemów społeczności gminy, jak również do najistotniejszego potencjału tej gminy. Do pierwszej kategorii należy problem braku odpowiedniej ilości, i jakości, miejsc pracy, będący głównym powodem odpływu najlepiej wykształconych i najbardziej rzutkich, najczęściej młodych mieszkańców oraz nieadekwatny do potrzeb poziom kapitału społecznego.

Do drugiej kategorii należy, nie zawsze uświadamiana, potrzeba ochrony walorów przyrodniczych i związanych z nimi – czego również nie wszyscy są świadomi – walorów rolniczych obszaru. Atrakcyjne, także krajobrazowo, środowisko oraz rolnictwo to dwa główne zasoby gminy, które trzeba chronić i wspierać. Cel strategiczny 4 - *Efektywne wykorzystanie wewnętrznych i zewnętrznych zasobów* odnosi się zarówno do potencjału gminy, jak i jej problemów. Pozyskiwanie nowych mieszkańców to, z jednej strony, wykorzystanie osadniczego potencjału gminy, z drugiej – wzmacnianie jej kapitału społecznego i finansowego. Właściwe planowanie układu przestrzennego i infrastruktury gminy zaś będzie ograniczać jej zbędne, wynikające z rozpraszania układu osadniczego, wydatki.

CZĘŚĆ IV:

PROGRAMY OPERACYJNE REALIZUJĄCE CELE ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU GMINY MOCHOWO

Cele *Strategii zrównoważonego rozwoju gminy Mochowo do 2024 roku* mogą zostać osiągnięte tylko poprzez realizację określonych, wpisujących się w nie działań, ujętych w powiązane z poszczególnymi celami programy operacyjne (stąd tożsamość nazw programów i celów strategicznych). Programy te zostały poniżej przedstawione w formie tabelarycznej. Należy podkreślić, że ani lista działań ani podmiotów mogących je zrealizować nie stanowią zbiorów zamkniętych. Mogą i powinny one być uzupełniane i aktualizowane w trakcie okresu realizacji *Strategii*.

PROGRAM OPERACYJNY 1: Wsparcie dla tworzenia miejsc pracy na terenie gminy

CEL OPERACYJNY 1.1: Wsparcie dla rozwoju przedsiębiorczości

Zadanie	Podmioty realizujące
1.1.1. Utworzenie zespołu ds. promocji gminy oraz powołanie/przeszkolenie 'Opiekuna Inwestora' – osoby ułatwiającej inwestorowi wypełnienie procedur związanych z inwestycją	Urząd Gminy
1.1.2. Opracowanie i dystrybucja w kraju i za granicą profesjonalnej oferty inwestycyjnej gminy Mochowo	Urząd Gminy
1.1.3. Wsparcie szkoleniowo-doradcze dla zainteresowanych założeniem firmy	Urząd Gminy, PUP
1.1.4. Wsparcie finansowe tworzenia nowych firm	Urząd Gminy, PUP
1.1.5. Rozwój podmiotów ekonomii społecznej	GOK/GBP, GOPS, Centrum Wspierania Ekonomii Społecznej, organizacje społeczne

CEL OPERACYJNY 1.2: Lepsze wykorzystanie potencjału rolnictwa

Zadanie	Podmioty realizujące
1.2.1. Aktywne poszukiwanie inwestorów wewnętrznych i zewnętrznych w obszarze przetwórstwa spożywczego	Urząd Gminy
1.2.2. Zapewnienie usług szkoleniowo-doradczych dla rolników	Urząd Gminy, Mazowiecka Izba Rolnicza, Mazowiecki Ośrodek Doradztwa Rolniczego
1.2.3. Promocja i szkolenia dot. tworzenia grup producenckich	Mazowiecka Izba Rolnicza, MODR
1.2.4. Promocja i szkolenia w zakresie rolnictwa ekologicznego i produkcji zdrowej żywności	Mazowiecka Izba Rolnicza, MODR
1.2.5. Wyjazdy studyjne dla rolników nt. nowych technologii, wymiana doświadczeń	Urząd Gminy, Mazowiecka Izba Rolnicza, MODR
1.2.6. Propagowanie nowoczesnego rolnictwa wśród młodzieży	Szkoły, MODR
1.2.7. Utworzenie rynku/hali targowej w Mochowie	Urząd Gminy

CEL OPERACYJNY 1.3: Lepsze wykorzystanie potencjału turystyczno-rekreacyjnego gminy

Zadanie	Podmioty realizujące
1.3.1. Aktywne poszukiwanie inwestorów wewnętrznych i zewnętrznych w obszarze turystyki	Urząd Gminy
1.3.2. Opracowanie MPZP dla terenów nad Skrwą przeznaczonych na inwestycje turystyczne	Urząd Gminy, Rada Gminy
1.3.3. Opracowanie i rozwój produktu turystycznego obszaru gminy	Urząd Gminy, zainteresowani mieszkańcy
1.3.4. Stworzenie sieci szlaków rowerowych w porozumieniu z sąsiednimi gminami	Urząd Gminy
1.3.5. Promocja i wsparcie rozwoju agroturystyki na obszarze gminy	Urząd Gminy, MODR

CEL OPERACYJNY 1.4: Wsparcie dla zatrudnienia

Zadanie	Podmioty realizujące
1.4.1. Organizacja doradztwa zawodowego i w zakresie poszukiwania pracy na terenie gminy	Urząd Gminy, Powiatowy Urząd Pracy
1.4.2. Organizacja szkoleń zawodowych dla mieszkańców	GOK/GBP, PUP
1.4.3. Dofinansowanie kursów na prawo jazdy dla osób bezrobotnych – na kategorie C i D	Urząd Gminy, PUP
1.4.4. Organizacja szkoleń językowych dla mieszkańców	Urząd Gminy, szkoły
1.4.5. Przedłużenie czasu pracy przedszkoli	Urząd Gminy
1.4.6. Utworzenie żłobka w Mochowie	Urząd Gminy
1.4.7. Organizacja półkolonii w okresie wakacji	GOK/GBP, organizacje społeczne

CEL OPERACYJNY 1.5: Zwiększenie mobilności zawodowej mieszkańców

Zadanie	Podmioty realizujące
1.5.1. Podnoszenie jakości dróg lokalnych, m.in. Ligowo-Mochowo, Cieślin-Obręb, w m. Ligowo, w m. Łukoszyno-Biki, Zglenice Małe-Romatowo	Urząd Gminy, Starostwo Powiatowe, Urząd Marszałkowski
1.5.2. Poprawa zasięgu telefonii komórkowej, m.in. w okolicach Ligowa	Urząd Gminy, operatorzy telekomunikacyjni
1.5.3. Dostęp do szerokopasmowego internetu na terenie gminy	Urząd Marszałkowski, Urząd Gminy
1.5.4. Rozwój transportu zbiorowego na obszarze gminy	Urząd Gminy, przedsiębiorstwa transportowe

**PROGRAM OPERACYJNY 2:
Ochrona i podnoszenie jakości walorów przyrodniczych i rolniczych obszaru gminy**

CEL OPERACYJNY 2.1: Ochrona środowiska i krajobrazu gminy

Zadanie	Podmioty realizujące
2.1.1. Doskonalenie kompleksowego systemu gospodarki odpadami	Urząd Gminy, Rada Gminy
2.1.2. Organizowanie akcji sprzątnięcia lasów	Nadleśnictwo, Urząd Gminy, szkoły, organizacje społeczne
2.1.3. Edukacja ekologiczna mieszkańców: konkursy, prezentacje, kazania, obozy ekologiczne	GOK/GBP, szkoły, organizacje społeczne, parafie
2.1.4. Uruchomienie „telefonu zaufania” dot. spalania odpadów w piecach i innych przypadków dewastowania środowiska	Urząd Gminy
2.1.5. Zwiększenie liczby pomników przyrody	Urząd Gminy, szkoły, organizacje społeczne
2.1.6. Działania propagujące ekologiczne i nawiązujące do tradycji architektonicznych obszaru budownictwo	GOK/GBP, organizacje społeczne

CEL OPERACYJNY 2.2: Dalsza poprawa gospodarki wodno-ściekowej

Zadanie	Podmioty realizujące
2.2.1. Budowa oczyszczalni ścieków w Mochowie Parcele	Urząd Gminy
2.2.2. Rozwój sieci kanalizacji sanitarnej na terenie gminy	Urząd Gminy
2.2.3. Dofinansowanie budowy oczyszczalni przydomowych	Urząd Gminy

2.2.4. Oczyszczenie koryta i brzegów Skrwy	Urząd Gminy, szkoły, organizacje społeczne
2.2.5. Systematyczny monitoring gospodarki ściekowej w budynkach mieszkalnych i rekreacyjnych	Urząd Gminy, Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska

CEL OPERACYJNY 2.3: Poprawa stosunków wodnych na obszarze gminy

Zadanie	Podmioty realizujące
2.3.1. Zalesianie i zakrzewianie terenów o słabych glebach i podatnych na erozję	Rolnicy, Nadleśnictwo, organizacje społeczne
2.3.2. Tworzenie małych zbiorników retencyjnych	Właściciele gruntów

CEL OPERACYJNY 2.4: Wykorzystanie ekologicznych i odnawialnych źródeł energii

Zadanie	Podmioty realizujące
2.4.1. Rozwój sieci gazowej w miejscowościach o największej liczbie mieszkańców	Urząd Gminy
2.4.2. Propagowanie wykorzystania odnawialnych źródeł energii	Urząd Gminy, szkoły, GOK/GBP
2.4.3. Wsparcie finansowe wykorzystania odnawialnych źródeł energii	Urząd Gminy, WFOŚ

PROGRAM OPERACYJNY 3: Inwestycje w kapitał społeczny gminy Mochowo

CEL OPERACYJNY 3.1: Edukacja i integracja społeczności gminy oraz wzmacnianie tożsamości lokalnej

Zadanie	Podmioty realizujące
3.1.1. Działania aktywizujące społecznie mieszkańców, wsparcie tworzenia KGW i stowarzyszeń	GOK/GBP, szkoły, organizacje społeczne, mieszkańcy
3.1.2. Przeszkolenie absolwentów z terenu gminy i zatrudnienie jako animatorów kultury w świetlicach, opracowanie programów zajęć	GOK/GBP, społeczności wiejskie
3.1.3. Poszerzanie oferty kulturalnej, m.in. o organizację koncertów	GOK/GBP, szkoły, organizacje społeczne
3.1.3. Rozwój oferty imprez integrujących mieszkańców i rozwijających ich patriotyzm lokalny	Gminny Ośrodek Kultury Organizacje społeczne
3.1.4. Wspieranie oddolnych inicjatyw społecznych	Urząd Gminy – konkursy dla organizacji i grup mieszkańców

Strategia zrównoważonego rozwoju gminy Mochowo do 2024 roku

3.1.5. Działania promujące aktywny i zdrowy styl życia (rajdy, wycieczki, prelekcje)	GOK/GBP, szkoły, organizacje społeczne
3.1.6. Organizacja konkursów historyczno-krajoznawczych nt. gminy (nie tylko dla młodzieży)	GOK/GBP, szkoły, organizacje społeczne
3.1.7. Utworzenie Klubów Seniora/Uniwersytetu Trzeciego Wieku	GBP/GOK, Koło Związku Emerytów i Rencistów, OSP, KGW, szkoły
3.1.8. Opracowanie i ustawienie tablic prezentujących historię poszczególnych miejscowości	GBP/GOK, sołectwa
3.1.9. Wydanie albumu nt. obszaru gminy opartego na wspomnieniach, dokumentach i zdjęciach mieszkańców	GOK/GBP, szkoły, organizacje społeczne
3.1.10. Wykorzystanie hali sportowej dla organizacji imprez integracyjnych, w tym sportowo-rekreacyjnych	GOK/GBP, szkoły
3.1.11. Organizacja dorocznego Festiwalu Aktywności Sołectw	GOK/GBP, sołectwa, szkoły, organizacje społeczne
3.1.12. Nawiązanie i realizacja z udziałem mieszkańców współpracy z wiejską gminą w Unii Europejskiej o podobnych cechach	Urząd Gminy

CEL OPERACYJNY 3.2: Rozwój infrastruktury kulturalnej, sportowej i edukacyjnej

Zadanie	Podmioty realizujące
3.2.1. Utworzenia na bazie GBP GOK (kino, kawiarnia internetowa, biblioteka)	Urząd Gminy
3.2.2. Budowa wielofunkcyjnego boiska przy SP w Ligowie	Urząd Gminy
3.2.3. Modernizacja boiska przy SP w Bożewie	Urząd Gminy
3.2.4. Sukcesywne tworzenie „zielonych siłowni”	Urząd Gminy, sołtysi, mieszkańcy
3.2.5. Wsparcie UG dla tworzenia przez społeczności lokalne klubów i świetlic	Urząd Gminy, sołtysi, mieszkańcy
3.2.6. Modernizacja Urzędu Gminy wraz z siedzibą GOK i parkingiem	Urząd Gminy

CEL OPERACYJNY 3.3: Włączanie mieszkańców w proces decyzyjny dot. rozwoju gminy

Zadanie	Podmioty realizujące
3.3.1. Organizacja debat gminnych na najważniejsze tematy	Urząd Gminy, Rada Gminy, mieszkańcy
3.3.2. Powołanie Młodzieżowej Rady Gminy	Urząd Gminy, Rada Gminy, społeczności wiejskie
3.3.3. Powołanie Konwentu Seniorów	Urząd Gminy, Rada Gminy, społeczności wiejskie
3.3.4. Powołanie Doradczej Rady Gospodarczej	Urząd Gminy, Rada Gminy, przedsiębiorcy

CEL OPERACYJNY 3.4: Podnoszenie jakości i rozwój przestrzeni publicznej

Zadanie	Podmioty realizujące
3.4.1. Porządkowanie istniejącej przestrzeni publicznej, poprawa stanu czystości i porządku w gminie	Urząd Gminy, szkoły, organizacje społeczne, mieszkańcy
3.4.2. Systematyczne tworzenie placów zabaw z ławkami w miejscowościach gminy	Urząd Gminy, społeczności wiejskie
3.4.3. Zagospodarowanie otoczenia strażnicy OSP w Mochowie	Urząd Gminy, OSP Mochowo, sołtys, mieszkańcy
3.4.4. Zagospodarowanie dla rekreacji otoczenia stawu w Mochowie	Urząd Gminy, sołtys, mieszkańcy
3.4.5. Zagospodarowanie dla rekreacji Bocięńca w Ligowie	Urząd Gminy, sołtys, mieszkańcy
3.4.6. Nazwanie ulic w największych miejscowościach, także nazwiskami wybitnych mieszkańców	Rada i Urząd Gminy
3.4.7. Organizacja gminnego konkursu na najbardziej zadbaną wieś oraz posesję	GBP/GOK

CEL OPERACYJNY 3.5: Wzrost poziomu bezpieczeństwa na obszarze gminy

Zadanie	Podmioty realizujące
3.5.1. Remont i budowa chodników w miejscowościach, na odcinkach dróg o najbardziej intensywnym ruchu pojazdów i pieszych, m.in. w Mochowie, Mochowie-Parcelach, Żółtowie, drodze Tłuchowo-Koziołek	Urząd Gminy, Starostwo Powiatowe, Urząd Marszałkowski
3.5.2. Rozwój oświetlenia ulic w miejscowościach gminy	Urząd Gminy
3.5.3. Budowa ścieżek rowerowych wzdłuż dróg o największym natężeniu ruchu pojazdów	Urząd Gminy, Starostwo Powiatowe, Urząd Marszałkowski
3.5.4. Budowa ronda na skrzyżowaniu przy Urzędzie Gminy	Urząd Gminy, Starostwo Powiatowe, Urząd Marszałkowski
3.5.5. Przywrócenie stałego posterunku policji w Mochowie/Działania zwiększające aktywność policji na terenie gminy	Urząd Gminy, Powiatowa Komenda Policji w Sierpcu
3.5.6. Doposażanie w sprzęt Ochotniczych Straży Pożarnych	Urząd Gminy, Urząd Marszałkowski
3.5.7. Poprawa oznakowania dróg	Urząd Gminy, Starostwo Powiatowe, Urząd Marszałkowski
3.5.8. Usprawnienie wyjazdu z parkingu przy kościele w Mochowie	Urząd Gminy, Urząd Marszałkowski
3.5.9. Przycięcie utrudniających ruch pojazdów krzewów przy drogach lokalnych	Urząd Gminy

CEL OPERACYJNY 3.6: Ograniczanie wykluczenia społecznego

Zadanie	Podmioty realizujące
3.6.1. Utworzenie podmiotów ekonomii społecznej jako instrumentów zatrudnienia i terapii społecznej	Urząd Gminy, organizacje społeczne, mieszkańcy
3.6.2. Rozwój inicjatyw wspierających i integrujących grupy zagrożone wykluczeniem: seniorów, rodziny dotknięte patologiami, osoby o niskich dochodach, inwalidów	GOK/GBP, GOPS, organizacje społeczne, parafie, szkoły
3.6.3. Włączanie mieszkańców w proces opieki społecznej	GOPS, GOK/GBP, organizacje społeczne, parafie, mieszkańcy
3.6.4. Rozwój pomocy terapeutycznej dla osób uzależnionych	GOPS, ZOZ-y
3.6.5. Budowa mieszkań socjalnych dla <u>najbardziej</u> potrzebujących	Urząd Gminy

PROGRAM OPERACYJNY 4:

Efektywne wykorzystanie wewnętrznych i zewnętrznych zasobów

CEL OPERACYJNY 4.1: Planowanie układu przestrzennego i infrastruktury gminy w sposób maksymalizujący efekty i minimalizujący koszty inwestycji i utrzymania

Zadanie	Podmioty realizujące
4.1.1. Określenie obszarów koncentracji zabudowy i opracowanie planów miejscowych dla nich, ograniczanie rozpraszania zabudowy poza obszary wyposażone w infrastrukturę techniczną	Urząd Gminy Rada Gminy
4.1.2. Opracowanie planu rozwoju infrastruktury uwzględniającego koszty jej realizacji i utrzymania	Urząd Gminy Rada Gminy
4.1.3. Ciągła analiza efektywności kosztowej funkcjonowania gminnych instytucji i wynikające z niej działania racjonalizujące	Urząd Gminy

CEL OPERACYJNY 4.2: Pozyskiwanie nowych mieszkańców

Zadanie	Podmioty realizujące
4.2.1. Prowadzenie kampanii promującej gminę jako atrakcyjny obszar do życia	Urząd Gminy
4.2.2. Przygotowanie i udostępnianie terenów pod inwestycje mieszkaniowe	Urząd Gminy, właściciele gruntów

CZĘŚĆ V:

SPÓJNOŚĆ STRATEGII ROZWOJU GMINY MOCHOWO Z KIERUNKAMI ROZWOJU MAZOWSZA, KRAJU I UNII EUROPEJSKIEJ

Zgodnie z najbardziej aktualną metodologią dla dokumentów strategicznego zarządzania rozwojem społeczno-ekonomicznym, strategia powinna mieć charakter zintegrowany. Jedną z cech tak definiujących strategię jest jej integracja wertykalna. Oznacza ona, że strategia rozwoju danego obszaru powinna być spójna ze strategiami na poziomie nadrzędnym, obejmującymi większe obszary, w skład których wchodzi dany obszar.

Spójność strategii nie oznacza jednak pełnej tożsamości celów, a tym bardziej kierunków zapisanych w nich działaniach. Należy tu bowiem wziąć pod uwagę specyfikę obszarów, których dotyczą te dokumenty: inny poziom oddziaływania (inne zakresy kompetencji ich władz) oraz różnice poziomu rozwoju (różnych jego aspektów), wpływające na różne definiowanie jego priorytetów. Im mniejszy dystans w hierarchii obszarów i różnice w ich rozwoju (np. relacja strategia gminna – strategia powiatowa), tym większa powinna być spójność celów i kierunków działań w ich dokumentach strategicznych, podczas gdy przy większym dystansie (strategia gminna vs. strategia kraju, strategia gminna vs. strategia Unii Europejskiej) spójność ta będzie bardziej ograniczona. Jednak i tu, chociażby z powodów praktycznych, powinny wystąpić (racjonalnie uzasadnione), wspólne elementy, gdyż to warunkuje dostęp do środków unijnych i krajowych na realizację zapisanych w tych dokumentach celów rozwoju.

Inna cecha zintegrowanego charakteru strategii rozwoju społeczno-gospodarczego, to jej zgodność z dokumentami definiującymi przestrzenne zagospodarowanie danego obszaru, takimi jak Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego i Plan Zagospodarowania Przestrzennego. Oba te dokumenty powinny wskazywać fizyczne obszary dla zrealizowania niektórych celów strategii, zaś strategia powinna wypełniać działaniami funkcje przypisane przez dokumenty planowania przestrzennego określonym obszarom.

Liczba strategicznych dokumentów na różnych poziomach jest bardzo duża – są to zarówno strategie i programy o charakterze ogólnym, jak i sprofilowane (sektorowe). Z konieczności więc odnosimy się tylko do najistotniejszych, na pięciu poziomach:

- 1/ subregionu: obszaru objętego Lokalną Strategią Rozwoju Lokalnej Grupy Działania „Sierpeckie Partnerstwo” (wspieranej środkami Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich), a także powiatu sierpeckiego (Strategia Przewidywania i Zarządzania Zmianą Gospodarczą Subregionu Sierpeckiego);
- 2/ Mazowsza (Strategia Rozwoju Województwa Mazowieckiego do roku 2030);
- 3/ kraju (Strategia Rozwoju Kraju 2020);
- 4/ oraz Unii Europejskiej (Strategia Europa 2020).

Powiązania celów *Strategii zrównoważonego rozwoju gminy Mochowo do 2024 roku* i celów strategii rozwoju terytoriów obejmujących obszar gminy prezentują poniższe tabele.

STRATEGIA ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU GMINY MOCHOWO Cel strategiczny 1: Wsparcie dla tworzenia miejsc pracy na terenie gminy
<p>LOKALNA STRATEGIA ROZWOJU LOKALNEJ GRUPY DZIAŁANIA „SIERPECKIE PARTNERSTWO”:</p> <p>Cel ogólny 2: Wykorzystanie zasobów przyrodniczych i kulturowych dla tworzenia miejsc pracy i promocji regionu</p> <p>Cel szczegółowy 2.2: Wsparcie rozwoju i promocji turystyki na obszarze LSR do 2015 roku</p> <p>Cel szczegółowy 2.3: Utworzenie sieci tematycznych szlaków turystycznych i rozwój turystyki kwalifikowanej na obszarze LSR do 2015 roku</p> <p>Cel ogólny 3: Wykorzystanie potencjału rolnictwa regionu</p> <p>Cel szczegółowy 3.1: Wsparcie rozwoju produktów i usług opartych na lokalnych zasobach i tradycyjnych sektorach gospodarki obszaru LSR do 2015 roku</p> <p>Cel szczegółowy 3.2: Zachowanie i promocja tradycyjnych zawodów na obszarze LSR do 2015 roku</p> <p>Cel ogólny 4: Dywersyfikacja gospodarki i rozwój przedsiębiorczości wiejskiej</p> <p>Cel szczegółowy 4.1. Aktywizacja zawodowa mieszkańców i rozwój przedsiębiorczości na obszarze LSR do 2015 roku</p> <p>Cel szczegółowy 4.2. Wzmocnienie atrakcyjności inwestycyjnej obszaru „Sierpeckiego Partnerstwa” do 2015 roku</p>
<p>STRATEGIA PRZEWIDYWANIA I ZARZĄDZANIA ZMIANĄ GOSPODARCZĄ REGIONU SIERPECKIEGO:</p> <p><u>Obszar: rolnictwo, przemysł rolno-spożywczy i energetyka odnawialna</u></p> <p>Cele:</p> <p>Optymalizacja wykorzystania posiadanego arealu w celu zwiększenia wydajności produkcji</p> <p>Budowa kooperatyw spożywczych i grup producenckich</p> <p>Stymulowanie rozwoju produktów ekologicznych i regionalnych</p> <p>Zwiększenie zainteresowania inwestorów zewnętrznych, z obszarów strategicznych, powiatem</p> <p>Stymulowanie rozwoju istniejących przedsiębiorstw w obszarach strategicznych, szczególnie branży rolno-spożywczej</p> <p>Wykorzystanie potencjału powiatu w kierunku energetyki zrównoważonej środowiskowo</p> <p><u>Obszar: turystyka</u></p> <p>Animowanie współpracy międzygminnej</p> <p>Rozwój międzygminnych produktów turystycznych</p> <p><u>Obszar: rozwój społeczno-techniczny</u></p> <p>Cele:</p> <p>Zmniejszenie stopy bezrobocia</p> <p>Opracowanie Strategii Zrównoważonego Transportu</p>
<p>STRATEGIA ROZWOJU WOJEWÓDZTWA MAZOWIECKIEGO DO ROKU 2030:</p> <p><u>Priorytetowy cel strategiczny</u></p> <p>Przemysł i produkcja: Rozwój produkcji ukierunkowanej na eksport w przemyśle zaawansowanych i średniozaawansowanych technologii oraz w przemyśle i przetwórstwie rolno-spożywczym</p> <p><i>Kierunki działań:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Rozwój produkcji: tworzenie warunków przyjaznych dla inwestorów i przedsiębiorców; • Wspieranie tworzenia i rozwoju przedsiębiorstw produkcyjnych; • Tworzenie warunków do zwiększenia inwestycji pozarolniczych – głównie w przemyśle rolno-spożywczym.

Cele strategiczne

Gospodarka: Wzrost konkurencyjności regionu poprzez rozwój działalności gospodarczej oraz transfer i wykorzystanie nowych technologii

Kierunki działań:

- Wykorzystanie i wzmacnianie specjalizacji regionalnych;
- Wzmacnianie potencjału rozwojowego i absorpcyjnego obszarów wiejskich;
- Zwiększanie dostępu do szerokopasmowego Internetu i e-usług.

Przestrzeń i transport: Poprawa dostępności i spójności terytorialnej regionu oraz kształtowanie ładu przestrzennego

Kierunki działań:

- Zwiększenie dostępności komunikacyjnej wewnątrz regionu;
- Rozwój form transportu przyjaznych dla środowiska i mieszkańców;

Ramowe cele strategiczne

Kultura i dziedzictwo: Wykorzystanie potencjału kultury i dziedzictwa kulturowego oraz walorów środowiska przyrodniczego dla rozwoju gospodarczego regionu i poprawy jakości życia

Kierunki działań:

- Wykorzystanie walorów środowiska przyrodniczego oraz potencjału dziedzictwa kulturowego do zwiększenia atrakcyjności turystycznej regionu;

STRATEGIA ROZWOJU KRAJU 2020:

Obszar strategiczny II: Konkurencyjna gospodarka

Cel II.2: Wzrost wydajności gospodarki

Priorytetowe kierunki interwencji publicznej:

II.2.1: Zwiększenie produktywności gospodarki

II.2.2: Wzrost udziału przemysłów średnio i wysoko zaawansowanych technologicznie

II.2.3: Zwiększenie konkurencyjności i modernizacja rolnictwa

II.2.4: Poprawa warunków ramowych dla prowadzenia działalności gospodarczej

STRATEGIA „EUROPA 2020”:

Priorytet 3: Wzrost sprzyjający włączeniu społecznemu (ang. inclusive growth) - wspieranie gospodarki charakteryzującej się wysokim poziomem zatrudnienia i zapewniającej spójność gospodarczą, społeczną i terytorialną.

Inicjatywy przewodnie, realizowane na poziomie UE, państw członkowskich, władz regionalnych i lokalnych:

Polityka przemysłowa w erze globalizacji – poprawa warunków dla przedsiębiorczości, zwłaszcza MŚP oraz wsparcie rozwoju silnej bazy przemysłowej, zdolnej do konkurencyjności w skali globalnej;

Europejski program walki z ubóstwem – zapewnienie spójności gospodarczej, społecznej i terytorialnej poprzez pomoc osobom biednym i wykluczonym oraz umożliwienie im aktywnego uczestniczenia w życiu ekonomicznym i społecznym.

STRATEGIA ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU GMINY MOCHOWO

Cel strategiczny 2: Ochrona i podnoszenie jakości walorów przyrodniczych i rolniczych obszaru gminy

LOKALNA STRATEGIA ROZWOJU LOKALNEJ GRUPY DZIAŁANIA „SIERPECKIE PARTNERSTWO”:

Cel ogólny 2: Wykorzystanie zasobów przyrodniczych i kulturowych dla tworzenia miejsc pracy i promocji regionu

Cel szczegółowy 2.1: Odnowa i zachowanie zasobów dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego na obszarze LSR do 2015 roku

STRATEGIA PRZEWIDYWANIA I ZARZĄDZANIA ZMIANĄ GOSPODARCZĄ REGIONU SIERPECKIEGO:

Brak

STRATEGIA ROZWOJU WOJEWÓDZTWA MAZOWIECKIEGO DO ROKU 2030:

Ramowe cele strategiczne

Środowisko i energetyka: Zapewnienie gospodarce regionu zdywersyfikowanego zaopatrzenia w energię przy zrównoważonym gospodarowaniu zasobami środowiska

Kierunki działań:

- Dywersyfikacja źródeł energii i jej efektywne wykorzystanie;
- Wspieranie rozwoju przemysłu ekologicznego i eko-innowacji;
- Zapewnienie trwałego i zrównoważonego rozwoju oraz zachowanie wysokich walorów środowiska;
- Modernizacja i rozbudowa lokalnych sieci energetycznych oraz poprawa infrastruktury przesyłowej;
- Poprawa jakości wód, odzysk/unieszkodliwianie odpadów, odnowa terenów skażonych oraz ograniczenie emisji zanieczyszczeń;
- Produkcja energii ze źródeł odnawialnych.

STRATEGIA ROZWOJU KRAJU 2020:

Obszar strategiczny II. Konkurencyjna gospodarka

Cel II.6 Efektywność energetyczna i poprawa stanu środowiska

Priorytetowe kierunki interwencji publicznej:

II.6.1. Racjonalne gospodarowanie zasobami

II.6.4. Poprawa stanu środowiska

II.6.5. Adaptacja do zmian klimatu

STRATEGIA „EUROPA 2020”:

Priorytet 2: Wzrost zrównoważony, czyli transformacja w kierunku gospodarki niskoemisyjnej, efektywnie korzystającej z zasobów i konkurencyjnej

Inicjatywa przewodnia:

Europa efektywnie korzystająca z zasobów – wsparcie zmiany w kierunku gospodarki niskoemisyjnej i efektywniej korzystającej z zasobów środowiska oraz dążenie do wyeliminowania zależności wzrostu gospodarczego od degradacji środowiska przyrodniczego

**STRATEGIA ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU GMINY MOCHOWO
Cel strategiczny 3: Inwestycje w kapitał społeczny gminy Mochowo**

LOKALNA STRATEGIA ROZWOJU LOKALNEJ GRUPY DZIAŁANIA „SIERPECKIE PARTNERSTWO”:

Cel ogólny 1: Rozwój zasobów ludzkich

Cel szczegółowy 1.1: Aktywizacja i integracja społeczności lokalnej Sierpeckiego Partnerstwa do 2015 roku

Cel szczegółowy 1.2: Rozwój infrastruktury społecznej na obszarze LSR do 2015 roku

STRATEGIA PRZEWIDYWANIA I ZARZĄDZANIA ZMIANĄ GOSPODARCZĄ REGIONU SIERPECKIEGO:

Obszar: rozwój społeczno-techniczny

Cele:

Zwiększenie potencjału komunikacyjnego i partycypacji społecznej

STRATEGIA ROZWOJU WOJEWÓDZTWA MAZOWIECKIEGO DO ROKU 2030:

Cele strategiczne

Spółeczeństwo: Poprawa jakości życia oraz wykorzystanie kapitału ludzkiego i społecznego do tworzenia nowoczesnej gospodarki

Kierunki działań:

- Rozwój kapitału ludzkiego i społecznego;
- Aktywizacja rezerw rynku pracy oraz działania na rzecz poprawy sytuacji demograficznej;
- Wzrost wykorzystania zasobów ludzkich poprzez zwiększenie mobilności zawodowej i przestrzennej;
- Przeciwdziałanie zjawisku wykluczenia społecznego, integracja społeczna;

- Wyrównanie szans edukacyjnych;
- Podnoszenie standardów funkcjonowania infrastruktury społecznej oraz działania na rzecz ochrony zdrowia i bezpieczeństwa publicznego.

STRATEGIA ROZWOJU KRAJU 2020:

Obszar strategiczny I: Sprawne i efektywne państwo

Cel I.3. Wzmocnienie warunków sprzyjających realizacji indywidualnych potrzeb i aktywności obywatela

Priorytetowe kierunki interwencji publicznej:

I.3.2. Rozwój kapitału społecznego

I.3.3. Zwiększenie bezpieczeństwa obywatela

Obszar strategiczny III. Spójność społeczna i terytorialna

Cel III.1. Integracja społeczna

Priorytetowe kierunki interwencji publicznej:

III.1.1. Zwiększenie aktywności osób wykluczonych i zagrożonych wykluczeniem społecznym

III.1.2. Zmniejszenie ubóstwa w grupach najbardziej zagrożonych

STRATEGIA „EUROPA 2020”:

Priorytet 3: wzrost sprzyjający włączeniu społecznemu, czyli wspieranie gospodarki charakteryzującej się wysokim poziomem zatrudnienia i zapewniającej spójność gospodarczą, społeczną i terytorialną.

Cel 4: Podniesienie poziomu wykształcenia, zwłaszcza poprzez zmniejszenie odsetka osób przedwcześnie kończących naukę do poniżej 10% oraz zwiększenie do co najmniej 40% odsetka osób w wieku 30–34 lat mających wykształcenie wyższe;

Cel 5: Wspieranie włączenia społecznego, zwłaszcza poprzez ograniczanie ubóstwa, mając na celu wydzwignięcie z ubóstwa lub wykluczenia społecznego 20 milionów obywateli.

STRATEGIA ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU GMINY MOCHOWO

Cel strategiczny 4: Efektywne wykorzystanie wewnętrznych i zewnętrznych zasobów

LOKALNA STRATEGIA ROZWOJU LOKALNEJ GRUPY DZIAŁANIA „SIERPECKIE PARTNERSTWO”:

Brak w LSR celów dotyczących tego obszaru, jednak LGD „Sierpeckie Partnerstwo” realizuje działania promujące obszar objęty LSR jako atrakcyjne miejsce do życia

STRATEGIA PRZEWIDYWANIA I ZARZĄDZANIA ZMIANĄ GOSPODARCZĄ REGIONU SIERPECKIEGO:

Brak

STRATEGIA ROZWOJU WOJEWÓDZTWA MAZOWIECKIEGO DO ROKU 2030:

Cele strategiczne

Przestrzeń i transport: Poprawa dostępności i spójności terytorialnej regionu oraz kształtowanie ładu przestrzennego

Kierunki działań:

- Zapobieganie nadmiernej suburbanizacji i kreowanie ładu przestrzennego;

STRATEGIA ROZWOJU KRAJU 2020:

Obszar strategiczny I: Sprawne i efektywne państwo

Cel I.1. Przejście od administrowania do zarządzania rozwojem

Priorytetowe kierunki interwencji publicznej:

I.1.5. Zapewnienie ładu przestrzennego

Cel I.2. Zapewnienie środków na działania rozwojowe

Priorytetowe kierunki interwencji publicznej:

I.2.1. Modernizacja struktury wydatków publicznych

I.2.2. Poprawa efektywności środków publicznych

I.2.3. Zwiększenie wykorzystania środków pozabudżetowych

STRATEGIA „EUROPA 2020”:

Priorytet 2: Wzrost zrównoważony , czyli transformacja w kierunku gospodarki niskoemisyjnej, efektywnie korzystającej z zasobów i konkurencyjnej,

Cel 3: Zmniejszenie emisji gazów cieplarnianych o 20% w porównaniu z poziomami z 1990 r.; zwiększenie do 20% udziału energii odnawialnej w ogólnym zużyciu energii; dążenie do zwiększenia efektywności energetycznej o 20%;

Inicjatywa przewodnia: *Europa efektywnie korzystająca z zasobów* – wsparcie zmiany w kierunku gospodarki niskoemisyjnej i efektywniej korzystającej z zasobów środowiska oraz dążenie do wyeliminowania zależności wzrostu gospodarczego od degradacji środowiska przyrodniczego

CZĘŚĆ VI:

WDRAŻANIE STRATEGII ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU GMINY MOCHOWO DO 2024 ROKU

Opracowana przez jednostkę samorządową strategia rozwoju ma wartość tylko wtedy, gdy zostanie zrealizowana, w maksymalnie możliwym stopniu. Ta, wydawało by się, oczywista zasada, często nie jest w praktyce realizowana. Wynikać to może z różnych powodów. Jednym z nich jest na pewno niewłaściwa motywacja dla decyzji o opracowaniu strategii. Wiele samorządów podjęło ją tylko dlatego, że posiadanie dokumentu strategicznego warunkowało w teorii dostęp do unijnych środków pomocowych. Ale często powodem bywa też brak wiedzy o zasadach wdrażania strategii lub/i nieumiejętność zarządzania strategicznego samorządową jednostką terytorialną.

Efektywne wdrożenie strategii wymaga spełnienia kilku warunków:

- 1/ Określenia w dokumencie strategii wskaźników jej realizacji. Osiągnięcie tych wskaźników będzie oznaczało osiągnięcie celów operacyjnych i strategicznych, którym są one przypisane;
- 2/ Dostosowania struktur administracji gminnej do wymogów zarządzania strategicznego;
- 3/ Opracowania Szczegółowych Planów Realizacji dla zadań współtworzących poszczególne Programy Operacyjne;
- 4/ Przełożenia Programów Operacyjnych Strategii na Wieloletnią Prognozę Finansową (WPF) i Wieloletni Plan Inwestycyjny (WPI);
- 5/ Współpracy instytucji gminnych z interesariuszami procesu;
- 6/ Promocji wewnętrznej i zewnętrznej procesu wdrażania.

1. Wskaźniki realizacji *Strategii*

Elementem *Strategii*, niezbędnym do monitoringu i oceny postępów jej wdrażania i rezultatów jest zestaw wskaźników, których osiągnięcie będzie oznaczało realizację celów operacyjnych i strategicznych, którym są one przypisane.

Wskaźniki realizacji strategii rozwoju dzieli się na:

- wskaźniki produktu – opisujące dostarczone dobra i usługi w rezultacie realizacji zadań;
- wskaźniki rezultatu - opisujące bezpośrednie zmiany, które nastąpiły w wyniku realizacji zadań;
- wskaźniki oddziaływania - opisujące zmiany, na ogół o szerszym zasięgu, które są pośrednim efektem realizacji zadań.

Dąży się do tego, by wskaźniki miały charakter wymierny, co w Polsce często zawężająco utożsamia się z charakterem liczbowym, jednak takie podejście się zawsze sprawdza się, gdy oczekiwane zmiany mają charakter jakościowy: ich skwantyfikowanie jest albo niemożliwe, albo też wymaga nieracjonalnie dużych w stosunku do efektu nakładów pracy i kosztów. Dla potrzeb tego dokumentu zrezygnowano ze wskaźników produktu (ilości dostarczonych dóbr i usług), przyjmując, że: 1/ są one mniej istotne z punktu widzenia dokumentu *Strategii* (który wskazuje kierunki rozwoju gminy); 2/ często niemożliwe do zdefiniowania na tym etapie; 3/ zostaną określone w Szczegółowych Planach Realizacji Zadań.

WSKAŹNIKI ODDZIAŁYWANIA DLA CELU NADRZĘDNEGO: Zwiększenie atrakcyjności gminy Mochowo jako miejsca życia, szczególnie dla jej młodych mieszkańców

Rozwój gospodarczy gminy Mochowo pozytywnie wpływa na jej rynek pracy, dochody mieszkańców i Gminy

Gospodarka gminy Mochowo dostarcza największą część środków na rozwój gminy

Zasoby wewnętrzne gminy Mochowo i zasoby zewnętrzne są lepiej wykorzystane dla trwałego rozwoju gminy

Następuje przyrost ludności gminy wynikający z dodatniego przyrostu naturalnego i salda migracji

Następuje zahamowanie spadku udziału liczby ludności w wieku przedprodukcyjnym

Następuje zahamowanie spadku liczby uczniów w szkołach gminy

Wartość dochodów własnych Gminy na 1 mieszkańca wzrosła do poziomu średniej wartości dla powiatu sierpeckiego

Mieszkańcy gminy są bardziej zintegrowani i aktywni społecznie

Gmina Mochowo jest bezpiecznym miejscem do życia

Gmina Mochowo jest uznawana za atrakcyjny obszar dla rekreacji i zamieszkania

WSKAŹNIKI ODDZIAŁYWANIA DLA CELU STRATEGICZNEGO 1: Wsparcie dla tworzenia miejsc pracy na terenie gminy

WO 1/1: Wzrost rocznej liczby tworzonych w gminie firm do poziomu powyżej średniej dla ostatnich 5 lat

WO 1/2: Wzrost liczby przedsiębiorstw w gminie przypadających na 1000 mieszkańców do średniej wartości dla powiatu sierpeckiego

WO 1/3: Następuje wzrost liczby towarowych gospodarstw rolnych

WO 1/4: Powstają grupy producenckie z udziałem rolników z gminy

WO 1/5: Powstała i stale jest rozwijana rekreacyjno-turystyczna oferta gminy

WO 1/4: Następuje spadek liczby bezrobotnych względem wartości na 31.12.2013 r.

WO 1/5: Zmodernizowana infrastruktura transportowa i telekomunikacyjna sprzyja rozwojowi gospodarczemu i wzrostowi liczby mieszkańców gminy

**WSKAŹNIKI ODDZIAŁYWANIA DLA CELU STRATEGICZNEGO 2:
Ochrona i podnoszenie jakości walorów przyrodniczych i rolniczych obszaru gminy**

WO 2.1: Walory przyrodnicze i rolnicze terytorium gminy lepiej chronione i racjonalniej wykorzystywane
WO 2/2: Mieszkańcy bardziej świadomi wartości jej dziedzictwa przyrodniczego i jego znaczenia dla jej rozwoju
WO 2/3: Powstrzymana degradacja wód powierzchniowych i gruntowych
WO 2/4: Stosunki wodne na obszarze gminy czynią go bardziej atrakcyjnym dla rolnictwa, rekreacji i osadnictwa
WO 2/5: Powszechnie wykorzystywane ekologiczne i odnawialne źródła energii

**WSKAŹNIKI ODDZIAŁYWANIA DLA CELU STRATEGICZNEGO 3:
Inwestycje w kapitał społeczny gminy Mochowo**

WO 3/1: Mieszkańcy gminy identyfikują się z nią i chętniej współdziałają na rzecz jej rozwoju
WO 3/2: Lepiej wykształceni i bardziej świadomi mieszkańcy
WO 3/3. Zwiększone możliwości atrakcyjnego, aktywnego spędzania czasu przez mieszkańców i ich rozwoju fizycznego i intelektualnego
WO 3/4. Wyższa jakość przestrzeni publicznej - większa atrakcyjność Gminy dla jej mieszkańców, turystów, potencjalnych mieszkańców i inwestorów
WO 3/5. Społeczność gminy może bezpośrednio oddziaływać na decyzje administracji gminnej
WO 3/6. Zmniejszone ryzyko wypadków komunikacyjnych na obszarze gminy
WO 3/7: Zwiększone bezpieczeństwo publiczne i pożarowe mieszkańców gminy
WO 3/8. Lepsza integracja i wsparcie dla grup zagrożonych wykluczeniem

**WSKAŹNIKI ODDZIAŁYWANIA DLA CELU STRATEGICZNEGO 4:
Efektywne wykorzystanie wewnętrznych i zewnętrznych zasobów**

WO 4/1. Bardziej racjonalne gospodarowanie przestrzenią Gminy
WO 4/2. Wyższa jakość przestrzeni Gminy
WO 4/3. Niższe koszty rozwoju i utrzymania infrastruktury technicznej lub/i wyższa jakość tej infrastruktury w ramach przeznaczonych na nią kwot
WO 4/4: Większy kapitał społeczny gminy
WO 4/5: Większe od średniej dla ostatnich 5 lat i dodatnie saldo migracji

**WSKAŹNIKI REZULTATU DLA PROGRAMU OPERACYJNEGO 1:
Wsparcie dla tworzenia miejsc pracy na terenie gminy**

CEL OPERACYJNY 1.1: Wsparcie dla rozwoju przedsiębiorczości

Wskaźniki rezultatu

1.1.1/1. Powołany zespół ds. promocji gminy
1.1.1/2. Powołany/przeszkolony 'Opiekun Inwestora' – osoba ułatwiająca inwestorom wypełnienie procedur związanych z inwestycją
1.1.2/1. Opracowana i dystrybuowana w kraju i za granicą profesjonalna oferta inwestycyjna gminy Mochowo
1.1.3/1. Liczba zainteresowanych założeniem firmy osób objętych wsparciem szkoleniowo-doradczym
1.1.4/1. Liczba nowoutworzonych firm, objętych wsparciem finansowym
1.1.4/2. Liczba zatrudnionych w nowoutworzonych firmach objętych wsparciem finansowym
1.1.5/1. Liczba utworzonych podmiotów ekonomii społecznej
1.1.5/2. Liczba członków/pracowników podmiotów ekonomii społecznej

CEL OPERACYJNY 1.2: Lepsze wykorzystanie potencjału rolnictwa

Wskaźniki rezultatu

1.2.1/1. Liczba inwestorów wewnętrznych i zewnętrznych w obszarze przetwórstwa spożywczego, którzy zainwestowali w gminie
1.2.1/2. Liczba zatrudnionych przez inwestorów wewnętrznych i zewnętrznych w obszarze przetwórstwa spożywczego, którzy zainwestowali w gminie
1.2.2/1. Liczba zrealizowanych usług szkoleniowo-doradczych dla rolników
1.2.2/2. Liczba rolników objętych usługami szkoleniowo-doradczymi
1.2.3/1. Liczba zrealizowanych działań promujących tworzenie grup producenckich
1.2.4/1. Liczba zrealizowanych działań promujących rolnictwo ekologiczne i produkcję zdrowej żywności
1.2.5/1. Liczba wyjazdów studyjnych dla rolników dot. nowych technologii i wymiany doświadczeń
1.2.5/2. Liczba uczestników wyjazdów studyjnych dla rolników dot. nowych technologii i wymiany doświadczeń
1.2.6/1. Liczba młodzieży objętej zajęciami propagującymi nowoczesne rolnictwo
1.2.7/2. Utworzony rynek/hala targowa w Mochowie

CEL OPERACYJNY 1.3: Lepsze wykorzystanie potencjału turystyczno-rekreacyjnego gminy

Wskaźniki rezultatu

1.3.1/1. Liczba inwestorów wewnętrznych i zewnętrznych w obszarze turystyki, których zapoznano z ofertą gminy
1.3.2/1. Liczba opracowanych MPZP dla terenów nad Skrwą przeznaczonych na inwestycje turystyczne
1.3.3/1. Liczba opracowanych produktów turystycznych obszaru gminy
1.3.3/2. Liczba oferowanych produktów turystycznych obszaru gminy
1.3.4/1. Długość stworzonej w porozumieniu z sąsiednimi gminami sieci szlaków rowerowych

1.3.5/1. Liczba działań promujących i wspierających rozwój agroturystyki na obszarze gminy
1.3.5/2. Liczba odbiorców działań promujących i wspierających rozwój agroturystyki

CEL OPERACYJNY 1.4: Wsparcie dla zatrudnienia

Wskaźniki rezultatu

1.4.1/1. Liczba zrealizowanych usług doradztwa zawodowego i dot. poszukiwania pracy
1.4.1/2. Liczba osób objętych usługami doradztwa zawodowego i dot. poszukiwania pracy
1.4.2/1. Liczba zrealizowanych szkoleń zawodowych dla mieszkańców
1.4.2/1. Liczba uczestników szkoleń zawodowych dla mieszkańców
1.4.3/1. Liczba dofinansowanych kursów na prawo jazdy dla osób bezrobotnych (kat. C i D)
1.4.3/2. Liczba uczestników dofinansowanych kursów na prawo jazdy dla osób bezrobotnych (kat. C i D)
1.4.4/1. Liczba zrealizowanych szkoleń językowych dla mieszkańców
1.4.4/2. Liczba uczestników szkoleń językowych dla mieszkańców
1.4.5/1. Przedłużony czas pracy przedszkoli umożliwia rodzicom podjęcie pracy zarobkowej
1.4.6/1. Utworzony żłobek w Mochowie umożliwia rodzicom podjęcie pracy zarobkowej
1.4.7/1. Liczba dzieci uczestniczących w okresie wakacji w półkoloniach

CEL OPERACYJNY 1.5: Zwiększenie mobilności zawodowej mieszkańców

Wskaźniki rezultatu

1.5.1/1. Długość zmodernizowanych dróg lokalnych
1.5.2/1. Wyeliminowanie 'białych plam' zasięgu telefonii komórkowej
1.5.3/1. Liczba gospodarstw domowych z dostępem do szerokopasmowego Internetu
1.5.4/1. Liczba nowych połączeń transportu zbiorowego na obszarze gminy

WSKAŹNIKI REZULTATU DLA PROGRAMU OPERACYJNEGO 2:

Ochrona i podnoszenie jakości walorów przyrodniczych i rolniczych obszaru gminy

CEL OPERACYJNY 2.1: Ochrona środowiska i krajobrazu gminy

Wskaźniki rezultatu

2.1.1/1. Odsetek mieszkańców objętych kompleksowym systemem gospodarki odpadami
2.1.1/2. Odsetek wolumenu odpadów poddanych recyklingowi
2.1.2/1. Liczba zorganizowanych akcji sprzątnięcia lasów
2.1.2/2. Liczba uczestników akcji sprzątnięcia lasów
2.1.3/1. Liczba działań edukujących ekologicznie mieszkańców
2.1.3/1. Liczba uczestników działań edukujących ekologicznie mieszkańców
2.1.4. Uruchomiony i nagłośniony „telefon zaufania” dot. spalania odpadów w piecach i innych przypadków dewastowania środowiska
2.1.5/1. Liczba nowych pomników przyrody na obszarze gminy
2.1.6/1. Liczba działań propagujących ekologiczne i nawiązujące do tradycji architektonicznych obszaru budownictwo

CEL OPERACYJNY 2.2: Dalsza poprawa gospodarki wodno-ściekowej

Wskaźniki rezultatu

- 2.2.1/1. Funkcjonująca oczyszczalnia ścieków w Mochowie Nowym
- 2.2.2/1. Liczba nowo podłączonych gospodarstw do sieci kanalizacji sanitarnej
- 2.2.3/1. Liczba mieszkańców korzystających z nowo powstałych oczyszczalni przydomowych
- 2.2.4/1. Liczba akcji oczyszczania koryta i brzegów Skrwy
- 2.2.5/1. Funkcjonujący system monitoringu gospodarki ściekowej w budynkach mieszkalnych i rekreacyjnych

CEL OPERACYJNY 2.3: Poprawa stosunków wodnych na obszarze gminy

Wskaźniki rezultatu

- 2.3.1/1. Powierzchnia zalesionych i zakrzewionych terenów o słabych glebach i podatnych na erozję
- 2.3.2/1. Liczba/powierzchnia utworzonych małych zbiorników retencyjnych

CEL OPERACYJNY 2.4: Wykorzystanie ekologicznych i odnawialnych źródeł energii

Wskaźniki rezultatu

- 2.4.1/1. Liczba nowych przyłączy do sieci gazowej
- 2.4.2/1. Liczba działań propagujących wykorzystywanie odnawialnych źródeł energii
- 2.4.3/1. Liczba wspartych finansowo inwestycji wykorzystujących odnawialne źródła energii

**WSKAŹNIKI REZULTATU DLA PROGRAMU OPERACYJNEGO 3:
Inwestycje w kapitał społeczny gminy Mochowo**

CEL OPERACYJNY 3.1: Edukacja i integracja społeczności gminy oraz wzmacnianie tożsamości lokalnej

Wskaźniki rezultatu

- 3.1.1/1. Liczba przeprowadzonych działań, aktywizujących społecznie mieszkańców
- 3.1.1/2. Liczba utworzonych KGW i stowarzyszeń
- 3.1.2/1. Liczba przeszkolonych absolwentów z terenu gminy i zatrudnionych jako animatorów kultury w świetlicach
- 3.1.2/2. Liczba opracowanych programów zajęć w świetlicach
- 3.1.3/1. Liczba zrealizowanych wydarzeń kulturalnych
- 3.1.3/1. Liczba zrealizowanych imprez integrujących mieszkańców i rozwijających ich patriotyzm lokalny
- 3.1.4/1. Liczba wspartych oddolnych inicjatyw społecznych
- 3.1.5/1. Liczba działań promujących aktywny i zdrowy styl życia (rajdy, wycieczki, prelekcje)
- 3.1.6/1. Liczba zorganizowanych konkursów historyczno-krajoznawczych nt. gminy
- 3.1.7/1. Utworzone Kluby Seniora/Uniwersytet Trzeciego Wieku
- 3.1.8/1. Opracowane i ustawione tablice prezentujące historię poszczególnych miejscowości
- 3.1.9/1. Wydany album nt. obszaru gminy oparty na wspomnieniach, dokumentach i zdjęciach mieszkańców
- 3.1.10/1. Liczba uczestników imprez integracyjnych zorganizowanych w hali sportowej

3.1.11/1. Dorocznie organizowany Festiwal Aktywności Sołectw
3.1.12/1. Liczba mieszkańców uczestniczących we współpracy międzynarodowej gminy

CEL OPERACYJNY 3.2: Rozwój infrastruktury kulturalnej, sportowej i edukacyjnej

Wskaźniki rezultatu

3.2.1/1. Utworzony na bazie GBP GOK (kino, kawiarnia internetowa, biblioteka)
3.2.2/1. Zbudowane wielofunkcyjne boisko przy SP w Ligowie
3.2.3/1. Zmodernizowane boisko przy SP w Bozewie
3.2.4/1. Liczba utworzonych „zielonych siłowni”
3.2.5/1. Liczba klubów i świetlic utworzonych przez społeczności lokalne ze wsparciem UG
3.2.6/1. Zmodernizowany Urząd Gminy wraz z siedzibą GOK i parkingiem

CEL OPERACYJNY 3.3: Włączanie mieszkańców w proces decyzyjny dot. rozwoju gminy

Wskaźniki rezultatu

3.3.1/1. Liczba zorganizowanych debat gminnych na najważniejsze tematy
3.3.2/1. Funkcjonująca Młodzieżowa Rada Gminy
3.3.3/1. Funkcjonujący Konwent Seniorów
3.3.4/1. Funkcjonująca Doradcza Rada Gospodarcza

CEL OPERACYJNY 3.4: Podnoszenie jakości i rozwój przestrzeni publicznej

Wskaźniki rezultatu

3.4.1/1. Liczba zrealizowanych działań porządkujących przestrzeń publiczną i poprawiających stan czystości i porządku w gminie
3.4.2/1. Liczba utworzonych placów zabaw z ławkami w miejscowościach gminy
3.4.4/1. Zagospodarowane otoczenie strażnicy OSP w Mochowie
3.4.5/1. Zagospodarowane dla rekreacji otoczenie stawu w Mochowie
3.4.6/1. Zagospodarowany dla rekreacji Bocieniec w Ligowie
3.4.7/1. Nazwane ulice w największych miejscowościach
3.4.8/1. Dorocznie organizowany gminny konkurs na najbardziej zadbaną wieś oraz posesję

CEL OPERACYJNY 3.5: Wzrost poziomu bezpieczeństwa na obszarze gminy

Wskaźniki rezultatu

3.5.1. Remont i budowa chodników w miejscowościach, na odcinkach dróg o najbardziej intensywnym ruchu pojazdów i pieszych, m.in. w Mochowie, Mochowie-Parcelach, Żółtowie, drodze Tłuchowo-Koziołek
3.5.2. Rozwój oświetlenia ulic w miejscowościach gminy
3.5.3. Budowa ścieżek rowerowych wzdłuż dróg o największym natężeniu ruchu pojazdów
3.5.4. Budowa ronda na skrzyżowaniu przy Urzędzie Gminy
3.5.5. Przywrócenie stałego posterunku policji w Mochowie/Działania zwiększające aktywność policji na terenie gminy
3.5.6. Doposażanie w sprzęt Ochotniczych Straży Pożarnych
3.5.7. Poprawa oznakowania dróg
3.5.8. Usprawnienie wyjazdu z parkingu przy kościele w Mochowie
3.5.9. Przycięcie utrudniających ruch pojazdów krzewów przy drogach lokalnych

CEL OPERACYJNY 3.6: Ograniczanie wykluczenia społecznego

Wskaźniki rezultatu

3.6.1/1. Liczba utworzonych podmiotów ekonomii społecznej
3.6.2/1. Liczba inicjatyw wspierających i integrujących grupy zagrożone wykluczeniem: seniorów, rodziny dotknięte patologiami, osoby o niskich dochodach, inwalidów
3.6.2/2. Liczba beneficjentów inicjatyw wspierających i integrujących grupy zagrożone wykluczeniem
3.6.3/1. Liczba mieszkańców-wolontariuszy uczestniczących w działaniach opieki społecznej
3.6.4/1. Liczba zajęć terapeutycznych dla osób uzależnionych
3.6.5/1. Liczba oddanych mieszkań socjalnych dla <u>najbardziej</u> potrzebujących

**WSKAŹNIKI REZULTATU DLA PROGRAMU OPERACYJNEGO 4:
Efektywne wykorzystanie wewnętrznych i zewnętrznych zasobów**

CEL OPERACYJNY 4.1: Planowanie układu przestrzennego i infrastruktury gminy w sposób maksymalizujący efekty i minimalizujący koszty inwestycji i utrzymania

Wskaźniki rezultatu

4.1.1. Określenie obszarów koncentracji zabudowy i opracowanie planów miejscowych dla nich, ograniczanie rozpraszania zabudowy poza obszary wyposażone w infrastrukturę techniczną
4.1.2/1. Opracowany wieloletni plan rozwoju infrastruktury, uwzględniający koszty jej realizacji i utrzymania
4.1.3/1. Realizowana corocznie ocena efektywności kosztowej funkcjonowania gminnych instytucji i wynikające z niej działania racjonalizujące

CEL OPERACYJNY 4.2: Pozyskiwanie nowych mieszkańców

Wskaźniki rezultatu

4.2.1/1. Liczba zrealizowanych działań promujących gminę jako atrakcyjny obszar do życia
4.2.2/1. Liczba udostępnionych działek pod inwestycje mieszkaniowe

2. Dostosowanie struktur administracji gminnej do wymogów zarządzania strategicznego, czyli zarządzania przez cele

Proces ten oznacza to m.in.:

- utworzenie zespołów zadaniowych, nie zawsze pokrywających się z formalną strukturą administracji gminnej, bo często wymagających udziału przedstawicieli różnych jej komórek/instytucji, zorientowanych na realizację określonych, zdefiniowanych w strategii zadań i celów;
- przeszkolenie pracowników administracji w zakresie podejścia projektowego do realizacji zadań, w tym w zakresie monitoringu realizacji przypisanych im zadań i celów;

- włączenie monitorowania realizacji *Strategii* w zadania poszczególnych komórek/jednostek administracji gminnej;
- stałe podnoszenie kwalifikacji pracowników samorządowych w zakresie objętym *Strategią*, w tym ich usług na rzecz mieszkańców i inwestorów;
- doskonalenie struktur organizacyjnych i procedur postępowania administracyjnego, tak by wspierały proces realizacji *Strategii*;
- przeciwdziałanie dość powszechnemu w polskiej administracji biurokratycznemu i rutynowemu podejściu do zadań i interesantów;
- motywowanie pracowników i uświadamianie im zależności ich pracy od jej rezultatów i satysfakcji petentów (wprowadzenie systemu oceny pracowników przez zwierzchników i interesantów);
- stałe zwiększanie możliwości technicznych (sprzętowych, lokalowych itp.) i organizacyjnych gminnych instytucji, tak by mogły sprostać nowym wyzwaniom zawartym w *Strategii*;
- stworzenie systemu monitoringu występujących w gminie zjawisk i zachodzących procesów w sferze społecznej, gospodarczej, środowiska i zarządzania Gminą; jego zadaniem będzie bieżące dostarczanie i analiza informacji umożliwiające podejmowanie decyzji dotyczących właściwej realizacji założeń *Strategii*, w tym także ewentualnej ich modyfikacji.

Takie dostosowanie administracji gminnej, nie tylko pozwoli na pełniejsze zrealizowanie *Strategii zrównoważonego rozwoju gminy Mochowo do 2024 roku*, ale też pozytywnie wpłynie na profesjonalizm działań samorządu lokalnego, budując jego pozytywny wizerunek w oczach mieszkańców, partnerów różnych szczebli, instytucji finansujących i inwestorów.

3. Opracowanie szczegółowych planów realizacji zadań wchodzących w skład poszczególnych Programów Operacyjnych

Programy Operacyjne stanowią jedynie listy zadań, których zrealizowanie przyczyni się do osiągnięcia celów *Strategii*. By zostały one prawidłowo zrealizowane, powinny zostać szczegółowo opisane w postaci planów realizacyjnych. Plany te powinny mieć najlepiej formułę projektów i w związku z tym określać:

- cel realizacji danego działania
- jego ramy czasowe
- miejsce (-ca) realizacji zadania
- podmioty realizujące
- harmonogram czasowy zadania
- funkcje/szczegółowe zadania poszczególnych podmiotów, relacje między nimi
- budżet zadania
- źródła finansowania
- harmonogram finansowy działania
- ewentualne warunki dla realizacji zadania
- zakładane efekty zadania i wskaźniki ich realizacji.

4. Przełożenie Programów Operacyjnych Strategii na Wieloletnią Prognozę Finansową (WPF) i Wieloletni Plan Inwestycyjny (WPI)

WPF i WPI są dokumentami będącymi instrumentami do prowadzenia, odpowiednio: długookresowej polityki finansowej i długo okresowej polityki inwestycyjnej.

Wieloletnia Prognoza Finansowa powinna określać m.in. realny poziom wydatków bieżących, wynikających z określonych ustawą zadań własnych i zleconych Gminy oraz możliwe do pozyskania środki na realizację zamierzonych inwestycji i obsługę zadłużenia Gminy.

Wieloletni Plan Inwestycyjny powinien zawierać listę inwestycji do zrealizowania w danym okresie wraz określeniem ich priorytetu, harmonogramu czasowego, budżetu i źródeł finansowania. Oba dokumenty powinny być łącznikiem między *Strategią Zrównoważonego rozwoju gminy Mochowo do 2024 roku* a rocznymi planami działania i budżetami gminy Mochowo.

Nie do zaakceptowania jest sytuacja, niestety zdarzająca się w polskich samorządach, gdy zawartość WPF i WPI nie ma, bądź ma tylko luźny związek z zapisami ich strategii rozwoju. W rezultacie, nie tylko został zmarnowany wysiłek i koszty poniesione w związku z opracowaniem dokumentu strategii, ale – przede wszystkim – dana jednostka samorządu terytorialnego rozwija się (jeśli) w sposób daleki od optymalnego.

5. Współpraca instytucji gminnych z interesariuszami

Często popełnianym przez samorzady błędem jest traktowanie *Strategii*, jako dokumentu będącego 'własnością' jedynie administracji gminnej i, w związku z tym, tejsze administracji jako jedyne realizatora *Strategii* – mimo zawartych w niej zapisów wskazujących na udział innych podmiotów. Wynika to z wieloletniej, uwarunkowanej historycznie, złej polskiej tradycji braku współpracy między administracją a społeczeństwem. Często się zdarza, że narzekający na roszczeniowość mieszkańców urzędnicy, nie dają i nie korzystają z możliwości wciągnięcia ich w proces rozwoju i zarządzania gminą.

Żadna strategia, a strategia zrównoważonego rozwoju w szczególności, nie może być w istotnym stopniu zrealizowana bez udziału jej interesariuszy: mieszkańców, lokalnych organizacji i przedsiębiorców, a także osób i podmiotów zewnętrznych mogących mieć wpływ na rozwój obszaru. Stanowią oni istotny (zasadniczy) element zasobów wewnętrznych gminy, niezbędnych dla zrealizowania *Strategii*. Co więcej, są adresatami procesu rozwoju i jako tacy, są w stanie ocenić prawidłowość jego realizacji. Zaangażowanie ich zwiększy efektywność wydatkowania środków z budżetu, pozwoli na lepsze zaspokojenie potrzeb społecznych i umocni poczucie podmiotowości mieszkańców.

Są to korzyści nie do przecenienia przez kierującą tym procesem administrację lokalną. Dlatego powinna ona włączyć weń w jak największym stopniu sektor społeczny i gospodarczy, wycofując się, gdzie to możliwe, z roli realizatora zadań (konstytucyjna zasada pomocniczości), a tylko je wspierać i koordynować.

Współpraca z zewnętrznymi podmiotami może też obejmować międzynarodową współpracę gminy Mochowo. Daje ona możliwość skorzystania z wiedzy, doświadczeń i kontaktów zagranicznych samorządów, a ewentualnie – także dostęp do międzynarodowych środków na rozwój lokalny (gdy jest realizowana w ramach międzynarodowych, głównie unijnych programów współpracy). Może także być, co nie jest bez znaczenia, źródłem satysfakcji mieszkańców gminy z uzyskanej wiedzy, doświadczeń i nawiązanych relacji z mieszkańcami innych krajów. Jest to także element atrakcyjności gminy Mochowo jako miejsca zamieszkania i jakości życia jej mieszkańców.

Podobne walory ma współpraca na poziomie subregionalnym, regionalnym i krajowym w ramach obecnych i ewentualnych nowych afiliacji Gminy. Może ona stanowić źródło wiedzy i środków finansowych, ale także tworzyć okazje do uzgadniania kierunków wspólnych działań na rzecz większego obszaru, obejmującego terytorium gminy Mochowo.

5. Promocja wewnętrzna i zewnętrzna procesu realizacji *Strategii*

Instrumentem mobilizacji zasobów na rzecz rozwoju gminy Mochowo jest promocja procesu realizacji *Strategii*. Z podziału tych zasobów na wewnętrzne i zewnętrzne wynikają grupy docelowe dla tej promocji. Wewnętrzną grupę docelową stanowią mieszkańcy i podmioty gminy, w tym także pracownicy i instytucje samorządu gminnego, kierującego procesem realizacji. Celem tej promocji jest informowanie o przebiegu procesu, a przez to zyskiwanie ich wsparcia oraz zaangażowania w ten proces. Wymaga to działań wychodzących poza 'suchą' informację. Do podstawowych działań, które powinny być zrealizowane, można zaliczyć:

- umieszczenie dokumentu *Strategii* na stronie internetowej gminy Mochowo i w Biuletynie Informacji Publicznej,
- umieszczanie na stronie internetowej Gminy aktualnych informacji dotyczących realizacji zadań zapisanych w *Strategii*,
- umieszczanie na stronie internetowej Gminy i w BIP okresowych ocen realizacji *Strategii*,
- organizowanie otwartych spotkań dotyczących udziału w realizacji zadań zapisanych w *Strategii*,
- promowanie w społeczności lokalnej partnerów społecznych i gospodarczych, angażujących się w działania na rzecz realizacji *Strategii*.

W odniesieniu do promocji zewnętrznej, adresowanej do wszystkich podmiotów zainteresowanych współpracą z gminą Mochowo, do odpowiednich działań należy zaliczyć, podobnie jak w promocji wewnętrznej:

- umieszczenie dokumentu *Strategii* na stronie internetowej gminy Mochowo i w Biuletynie Informacji Publicznej, także w angielskiej wersji językowej (skrótowej),
  - umieszczanie na stronie internetowej Gminy aktualnych informacji dotyczących realizacji zadań zapisanych w *Strategii*,
- oraz:
- folder informacyjny zawierający najważniejsze zapisy *Strategii* (w wersji polskiej i angielskiej),
  - publikacje w prasie, informacje w telewizji i w radio na temat realizacji działań zapisanych w *Strategii*.